Max Blecher

Vizuina luminată

Vizuina luminată

Jurnal de sanatoriu

de Max Blecher

I

Tot ce scriu a fost cândva viaţă adevărată. Şi totuşi,când mă gândesc la fiecare clipă care a trecut în parte, şi caut s-o revăd, s-o reconstitui, adică să-i regăsesc anumita ei lumină şi anumita ei tristeţă sau bucurie,impresia care renaşte este, înainte de toate, aceea a efemerităţii vieţii care se scurge şi apoi, aceea a lipsei totale de importanţă cu care se integrează aceste clipe înceea ce numim, cu un singur cuvânt, existenţa unui om. S-ar zice că amintirile, în memorie, se decolorează exact ca şi acelea pe care le păstrăm în sertare.

În ce constă atunci importanţa unei clipe în momentul când e încă prezentă? Să încercăm deci, o intensă trăire în clipa la care luăm parte, şi care se „petrece“ în momentul actual, de vreme ce ştim că timpul îi va şterge cu totul însemnătatea. ei da, s-o trăim cu intensitate… Dar, în ce constă totuşi însemnătatea ei? ce sens are dânsa? când stau după-

amiaza în grădină, în soare şi închid ochii, când sunt singur şi închid ochii, ori când în mijlocul unei conversaţii îmi trec mâna peste obraz şi strâng pleoapele, regăsesc întotdeauna aceeaşi întunecime nesigură, aceeaşi cavernă intimă şi cunoscută, aceeaşi vizuină călduţă şi iluminată de pete şi imagini neclare, care este interiorul trupului meu, conţinutul „persoanei“ mele de „dincoace“ de piele.

Îmi amintesc de o anumită după-amiază impresionantă şi de o întâmplare măruntă, aproape banală, care m-a făcut să mă gândesc îndelung la ceea ce se numeşte însemnătatea unei clipe. Însemnătatea unei clipe? Daţi-mi voie să râd. clipele vieţii noastre au însemnătatea cenuşii care se cerne.

Dar iată întâmplarea.

În sala de mâncare a bolnavilor din sanatoriul din Berck unde zăceam internat şi unde bolnavii îşi luau masa întinşi pe cărucioare, aduşi la masă de brancardieri, în această sală vastă şi de aparenţe

normale, orice apariţie nouă stârnea întotdeauna un mic interes care nu era, de altfel, decât reflexul îndelungilor ore de plictiseală şi solitudine din odăile închise. era imposibil să nu priveşti cu mare curiozitate pe noul venit, însoţit de familie, silindu-te ca să ghiceşti ce boală are, gravitatea stării lui, şi mai ales, dacă va fi sau nu un nou prieten sau un „indiferent“ care nu va lua parte întru nimic la viaţa sanatoriului, decât prin faptul că va asista cu ceilalţi bolnavi la masă, în aceeaşi sală de mâncare, sau va sta întins afară pe cărucior, în grădină, la umbra aceluiaşi coviltir de pânză decolorată de ploi.

Îmi amintesc, aşadar, foarte bine de acel tânăr nou venit înconjurat de familia lui, o mamă bătrână în doliu şi două surori cu obrajii arşi de soare şi aproape vineţi de abundenţa sângelui, contrastând straniu cu paloarea şi slăbiciunea bolnavului, cu capul pierdut între perne, cu o figură scobită, uscată şi galbenă ca frământată din ceară. Cu vecinul meu de masă comentarăm starea bolnavului. Era, desigur,

grav atins şi informaţiile pe care ni le aduse un alt prieten, care surprinsese pe coridor câteva frânturi de conversaţie ale directorului cu infirmiera principală, confirmară în totul bănuielile noastre: bolnavul avea câteva fistule deschise care curgeau fără încetare şi din plin. Desigur că n-o va duce până la sfârşitul verii. Îl privirăm atunci cu şi mai multă curiozitate, cu şi mai mult interes. Curios sentiment de egoism, de securitate şi nu ştiu cum de mică perfidie morală de a privi un bolnav, ştiind că peste câtva timp are să moară, în timp ce el nu bănuieşte nimic.

În diferite rânduri mi s-a întâmplat să cunosc aseme nea cazuri disperate, condamnate dinainte. Într-un sanatoriu din elveţia, o bătrână femeie germană care era roasă de un cumplit cancer al pancreasului despre care ea nu ştia nimic (spunea întotdeauna că are „puţină aciditate stomacală care îi provoacă usturimi după-masă"), în alt rând o tânără fată care cu câteva zile înainte de a fi operată (ceea ce nu i se spusese încă) proiecta un voiaj în sudul Franţei, în fine diferite

alte cazuri când cei din jurul unui bolnav ştiau că situaţia lui este extrem de gravă, în timp ce dânsul, ignorând totul, continua să trăiască într-o uşoară ameţeală şi în inconştienţa tuturor preocupărilor lui cotidiene şi neînsemnate.

Ei bine, în toate aceste cazuri era uşor de constatat că bolnavii din jur, care erau la curent, nutreau nu ştiu ce meschină şi perversă satisfacţie de a „şti, în timp ce bolnavul condamnat ignoră totul“, şi asta le dădea un sentiment de comodă securitate interioară, senzaţia aceea de confort meschin pe care o avem întotdeauna când aflăm de un accident într-un loc unde ne-am fi putut afla noi înşine şi pe care îl subliniem cu un mic râgâit intim „bine că eu n-am fost acolo“. În cazul bolnavilor, „bine că nu sunt în locul lui, săracul“ (în care caz „săracul“ este adăugat ca un rafinament în plus al micii perfidii şi pentru salvarea persoanei noastre intime morale).

Cu mare strângere de inimă priveam deci pe

acest nou venit cu privirile lui candide şi gesturile lui moi, cu braţele lui subţiri şi degetele lungi şi fine, pe care şi le trecea, din când în când, peste frunte cu o batistă, pentru a-şi şterge sudoarea de care era acoperit. Îl văd şi acum înaintea mea cu flaneaua lui de culoare cenuşie, prea largă pentru braţele lui slabe şi subţiri ca beţişoarele ce ţin loc de mâini păpuşilor de lemn. Şi îmi amintesc şi de sentimentul meu intim de meschină securitate pe care îl resimţeam, la fel cu toţi ceilalţi… amestecul acela de milă şi de satisfacţie cu care îl examinam în sala de mâncare… Şi, altfel, el nu veni în sală decât câteva zile, apoi dispăru, şi poate că aş fi uitat cu totul de el, dacă nu se întâmpla cu dânsul ceea ce vreau să povestesc aici.

Într-una din zilele acelea, doctorul meu îmi anunţă că trebuie să mă opereze. era o intervenţie destul de serioasă şi gravă despre care voi vorbi în alt loc. Pentru a fi mai bine îngrijit în zilele de după intervenţie şi pentru a mă afla sub o supraveghere mai directă şi mai atentă, trebui să mă mut într-una din

odăile de la parter ce erau alăturate clinicei de operaţii şi pansamente şi erau rezervate bolnavilor gravi şi operaţilor.

Era un coridor sumbru şi tăcut, un loc „secret“ şi izolat de restul clădirii sanatoriului, unde se petreceau lucruri grave şi, mai ales, unde erau aduşi pentru sfârşit muribunzii, pentru a fi sustraşi, în felul acesta, curiozităţii celorlalţi bolnavi, care ar fi putut fi deprimaţi de aceste triste întâmplări. În odăile din coridorul acela se petreceau toate actele finale şi tragice din sanatoriu, în odăile din coridorul acela se consumau toate dramele şi durerile, acolo isprăveau toate gemetele de suferinţă ale bolnavilor şi plânsul înăbuşit al familiilor celor morţi. Când treceam spre pansamentul zilnic, îl traversam în întregime şi puteam să observ adesea câte o femeie în doliu în faţa unei uşi, cu ochii roşi de lacrimi, cu batista la gură în atitudine îndurerată, în timp ce înăuntru infirmierele şi brancardierii se ocupau de toaleta mortului…În alte rânduri, se răspândea pe sală un miros puţin sufocant

şi puturos de vapori de sulf, şi atunci ştiam că într-una din acele odăi se făcea dezinfecţia finală.

Erau odăi mobilate simplu, fără covoare şi fără draperii, cu paturi albe de spital şi ferestre largi înspre curte. Îmi luai şi eu locul într-una din ele, în preziua operaţiei. Era către seară, la ora mesei. În ziua aceea nu fusesem dus în sala de mâncare pentru că nu aveam voie să mănânc nimic în vederea operaţiei. eram singur în odaie, toţi prietenii mei erau duşi la masă şi nu venise nicio infirmieră ca să aprindă lumina; stăteam deci în întuneric, cu ochii pe jumătate închişi, aşteptând. În obscuritatea şi în tăcerea aceea, fiecare zgomot din clinică se detaşa net şi semnificativ. Se auzeau când paşii infirmierelor, când paşii grei ai brancardierilor care duceau şi aduceau de la clinică bolnavii cu pansamente (acei cu pansamente complicate şi care reclamau o anumită atenţie erau duşi la clinică, pansamentele mai simple se făceau în odaie) şi din când în când, sinistru, puternic şi asurzitor, clopotul electric al clinicei care chema pe

brancardieri când aceştia întârziau prea mult în interiorul sanatoriului. În cele câteva zile cât am stat în odaia mea de operat, am auzit de atâtea ori şi am resimţit cu atâta intensitate zvâcnirile clopotului electric cu zbârnâitul lui ţâşnit din tăcerea profundă, dementţial şi tonitruant, ca un pumnal de zgomot în întuneric, încât mult timp după aceea, întors în odaia mea, mă sculam în puterea nopţii speriat şi ud de sudoare, sub impresia vreunui teribil coşmar în care răsuna invariabil acelaşi clopot înspăi mântător care îmi anunţa sfârşitul, parcă, şi momentul execuţiei.

În tăcerea aşadar întreruptă de soneria aceasta groaznică, stăteam în odaia mea, căutând să discern în lumina slabă, ce venea de la un bec din curte, mobilele şi decorul în mijlocul căruia mă aflam, când deodată în odaia alăturată auzii zgomot de paşi şi diferite şoapte cari îmi anunţară că mai multe persoane intraseră acolo. De altfel, în acelaşi moment observai că vecinii mei aprinseseră lumina. Putui să-mi dau seama de aceasta după razele

care pătrundeau prin crăpăturile de sus ale uşii de comunicaţie dintre cele două odăi, mascată insuficient cu un cuier de atârnat haine. Se auzea distinct şi bine definit fiecare zgomot de alături. Era un bolnav care se întorcea de la pansamente. Auzii cum brancardierii îl aranjează la locul lui şi apoi părăsesc odaia, apoi conversaţia pe şoptite dintre persoanele rămase, probabil familia şi bolnavul adus. Bolnavul răspundea încet, rar, cu respiraţia cuvintelor gâfâindă şi copleşită de slăbiciune. Când, peste câteva minute, o infirmieră veni la mine ca să-mi aprindă lumina şi să-mi prepare cele necesare pentru la noapte, o întrebai cine stă alături şi aflai că era bolnavul însoţit de mama şi surorile lui pe care îl văzusem cu câteva zile înainte în sala de mâncare.

— E rău de tot, adăugă infirmiera. Îi curge din fistule ca din robinetul cu apă şi de câteva zile mi se pare că „face“ şi ceva la plămâni.

Într-adevăr, peste o clipă izbucni alături o tuse

seacă şi prelungă, cu horcăituri venite din fundul gâtlejului, ca atunci când cineva se sufocă sau a înghiţit în trahee bând un lichid. Bolnavul tuşea, horcăia şi scuipa mereu. Se auzea respiraţia lui scurtă, din ce în ce mai precipitată şi mai nesigură, apoi avu o pauză de acalmie şi ceru puţină apă să bea.

Tot restul serii auzii diferite alte zgomote, bolnavul mai avu câteva crize de tusă îngrozitoare, apoi eu adormii obosit şi nu mă trezii decât în zori, deşteptat din somn brusc ca de un avertisment secret care funcţionase în inconştientul meu şi mă avertiza că era ziua operaţiei mele. În ce lumină mohorâtă şi tristă fu aceas tă trezire! Îmi bătea inima cu putere, eram înfometat, ostenit, deprimat şi lumina zorilor acelea mi se părea cea mai tristă şi mai amară din toată viaţă mea. Trebuia ca să fiu operat pe la ora zece dimineaţa şi eu eram sculat de la cinci, când clinica nici nu era încă deschisă…

Trec peste amănuntele operaţiei, pentru că nu aceasta

este ceea ce vreau să povestesc aici. Câteva ore după ce fusei adus înapoi din sala de operaţie, zăcui în cea mai desăvârşită inconştienţă. Îmi amintesc doar că nu sufeream de nimic şi că pluteam într-un leşin inefabil care îmi scobea mereu pieptul şi mă împiedica să mă încheg într-o senzaţie mai densă şi mai sigură de realitate. Într-un sfârşit însă trezirea mea fu completă. Începui să simt toate durerile cari tăcuseră până atunci, şi care se trezeau acum rând pe rând, fiecare cu acuitatea şi forma ei bine definită, aici apăsări grele ca strânsori de cleşte, colo înţepături intermitente şi profunde, iar în picioare, din cauza poziţiei de nemişcare îndelungată în care stăteam, un ţiuit intens cu mii de puncte usturătoare ce se răspândeau sub piele ca şi cum mai multe maşini de cusut în acelaşi timp lucrau de zor şi îmi sfârtecau carnea cu acele lor. Dar senzaţia cea mai insuportabilă era aceea a unei sete chinuitoare care îmi uscase cu totul gâtlejul. În gură, în gât, în tot corpul parcă simţeam ariditatea aceea a setei umplându-mă cu un fel de cenuşă fără gust, de

consistenţă seacă şi puţin călduţă.

În zadar însă cerui să beau apă. Până peste şase ore n-aveam voie să beau deloc, iar atunci îmi era îngăduită o singură linguriţă. Eram prea slăbit pentru a insista, pentru a implora infirmiera şi, apoi, îmi dădeam seama că, de vreme ce fusesem adormit cu cloroform, apa mi-ar putea face foarte rău şi mi-ar prelungi chinurile. Mă hotărâi să aştept, dar peste câteva clipe ceream din nou să beau; oricât de logice erau raţionamentele mele interioare, ele erau învinse îndată de căldura moale şi epuizantă a setei. Toate frazele şi toate încurajările ce mi le dădeam în gând, deveneau şi ele călduţe, uscate şi aride, şi nu făceau decât să-mi mărească chinul cu un fel de ameţeală logică în plus, cu un fel de delir plin de raţionamente şi de argumente medicale, peste care se cernea mărunt cenuşa fadă a setei mele devorante.

În faţa mea, pe masă, era sticla de apă, iluminată de o rază de soare ce se furişa prin geamul fără perdele.

Cu siguranţă că întinzând puţin mâna aş fi putut s-o ating. În odaie era însă şi o infirmieră care nu mă părăsea o clipă: stătea pe pat şi citea ziarul. Era începutul unei după-amiezi anoste şi triste. În odaia lipsită de mobile, domnea acea atmosferă insuportabilă şi apăsătoare a ceasurilor de plictiseală când nimic nu se întâmplă şi nimeni nu aşteaptă nimic.

Deodată auzii şoapte şi o tuse bine cunoscută, în odaia alăturată. Îmi reamintii de bolnavul care stătea acolo şi întrebai pe infirmieră cum se simte. Îmi spuse că rău de tot şi că în acest moment venise la dânsul preotul pentru a-l împărtăşi. Într-adevăr, acum când ştiam despre ce era vorba, şoaptele deveniră mai desluşite şi recunoscui vocea preotului care îndemna mereu pe bolnav ca să săvârşească acest ultim act de religiozitate, în timp ce bolnavul refuza cu încăpăţânare şi protesta în pauzele ce i le dădea din când în când tusea:

— Vă rog… lăsaţi-mă în pace… am ideile mele…

Şi cum vocea preotului se făcea implorantă, bolnavul reluă:

— Vă rog să mă lăsaţi… nu văd necesitatea de a mă împărtăşi…

Îmi sună şi azi cuvintele acestea în cap, aşa cum le-a pronunţat în tăcere, grav, demn, conştient de sine:

„nu văd nicio necesitate“.

În zadar insistă şi familia, bolnavul continuă să refuze. În fine, preotul se hotărî să plece. De altfel, un acces de tuse extrem de violent îl cuprinsese pe bolnav acum şi îl sufoca cu totul, horcăiturile deveniră sinistre şi scuipatul în batistă din ce în ce mai des.

— Îşi scuipă ultima fărâmă de plămâni, îmi spuse infirmiera cu capul înfundat în ziar.

Şi cu acelaşi ton:

— Marlene Dietrich vine la Paris… tare aş vrea s-o văd…

Îmi huia capul îngrozitor, de sete, de slăbiciune şi poate din cauza febrei care începea să se urce. Tot ce auzeam, tot ce se petrecea alături se cufundau într-o ameţeală şi o nedumerire intensă: ştiam bine valoarea fiecărui cuvânt şi înţelegeam ce-mi spunea infirmiera, înţelegeam foarte bine şi ceea ce se petrece alături, dar totul rămânea descusut şi inconsistent, fiecare cuvânt detaşat de celălalt, fiecare fapt izolat de cel următor ca o grămadă de pietre într-un sac. Îmi lipsea legătura lor vitală, firul acela care să-mi dea senzaţia că totul e închegat şi că eu trăiesc ceea ce se petrece în jurul meu. Era mai puţin decât „a asista“ la ceva, era ca şi cum bucăţi de realitate cădeau pentru o clipă în odaie şi apoi se evaporau, era ca şi cum cineva aranjase în după-amiaza aceea într-o odaie goală un pat, un bolnav, o infirmieră, câteva scaune, o uşă de comunicaţie, un preot, un muribund şi acum o mână uriaşă trăgea sforile şi

marionetele îşi jucau piesa „împărtăşit… necesitate… Marlena… apă…“

Îmi zumzăia capul ca un stup. câtva timp rămăsei astfel cufundat în zăpăceală şi haos cu privirile fixe, agăţate de un punct fix al plafonului. În odaia de alături era acum, din nou, tăcere şi bolnavul avea din nou un moment de acalmie, însă după şoaptele neliniştite ale persoanelor sănătoase ce se aflau acolo, ca şi după alte semne, ca de pildă plecarea precipitată din odaie a cuiva care se duse ca să cheme o infirmieră, înţelesei că situaţia devenise extrem de gravă. În acelaşi moment însă, simţii eu însumi că sub cuverturile ce mă acopereau se petrecea ceva neobişnuit. Într-un anumit loc, pe care îl identificai vag ca locul operaţiei, durerile încetaseră cu totul şi acum simţeam un fel de caldă umezeală invadându-mă şi scurgându-se ca un mic efluviu călduţ înspre picior.

Îi anunţai acest lucru infirmierei şi ea dete cuverturile

la o parte, examinând cu atenţie pansamentul.

— Mă duc să chem pe infirmiera-şefă, – spuse ea după o îndelungată tăcere.

— Ce este? întrebai eu neliniştit.

Şi cum dânsa nu răspundea, insistai.

— Cred că e o mică hemoragie, spuse ea – cu o ezitare a vocii, sângele a străbătut pansamentul şi ar trebui, poate, să pun dedesubt o bucată de cauciuc ca să nu se păteze cearceafurile. Te rog stai aşa liniştit până vin înapoi…

Şi părăsi grăbită odaia, lăsându-mă singur, cu cuverturile desfăcute.

Acum eram din nou atent la cele ce se petreceau în odaia de alături, pentru că auzii acolo vocea infirmierei-şefă şi asta însemna că supraveghetoarea mea, negăsind-o în clinică, va trebui să aştept încă

multă vreme în poziţia mea incomodă.

Deodată văzui sticla de apă pe masă. Eram singur.

Ştiam bine că de voi bea, mi s-ar putea agrava starea, că voi avea vărsături şi tot felul de alte neplăceri. Dar setea era şi dânsa prea chinuitoare… Întinsei mâna cât putui, făcui o mică mişcare care îmi smulse un icnet de durere, deoarece deranjasem pansamentul şi, cu un efort care învinse suferinţa, atinsei în sfârşit sticla.

Exact în acelaşi moment bolnavul de alături începu din nou să tuşească. Era ca şi cum până atunci, în tăcere, ar fi aşteptat ca eu să ating apa pentru ca el să dea drumul accesului stăpânit.

Cu un gest lacom apucai gâtul sticlei, îl trăsei spre mine şi dusei sticla la gură.

Cred că viaţa se condensează câteodată în anumite fapte mici şi devine atunci de zeci de mii de

ori mai grea şi mai intensă ca de obicei, ca nucleele acelea de materie stelară ce plutesc prin spaţiile astronomice şi despre care ni se spune că materia lor e de mii de ori mai densă decât aceea a planetei noastre. Şi cred că o asemenea condensare de viaţă, pe care n-am mai resimţit-o de-atunci decât de două sau de trei ori s-a petrecut cu mine când am dus apa la gură. Există lucruri elementar de simple, ce nu pot fi puse în cuvinte, şi senzaţia pe care am încercat-o bând prima înghiţitură de apă este cu siguranţă printre acestea. Aş încerca să-i găsesc un calificativ exact şi nu găsesc decât unul singur: dementială. Asta este: era o senzaţie dementială, o senzaţie capabilă să zdruncine creierii şi să mă facă să râd, sau să plâng, sau să fac grimase sau să spun măscări ca nebunii. Îmi venea nu să beau apa, ci s-o sărut. Îmi amintesc bine cum am încercat să „sărut“ apa strângând buzele şi plimbând lichidul prin gură. cred că dacă în momentul acela aş fi avut un revolver încărcat în mână şi cineva ar fi încercat să mă oprească de a bea, aş fi tras fără nicio ezitare, cu pofta, cu voluptatea şi cu îndârjirea

cu care golii o jumătate de sticlă.

Când pusei carafa din nou pe masă, câteva secunde rămăsei ameţit, ca un om beat (şi un ecou banal venit din viaţa de toate zilele repeta înfundat în mine „te-ai îmbătat cu apă“), ca şi cum aş fi scoborât dintr-un vârtej ameţitor care timp îndelungat m-ar fi învârtit pe loc până la zăpăceală şi leşin. Câţi ani de zile durase băutul apei?

Era ca şi cum s-ar fi scurs un timp lung, lung de tot, ca şi cum o altă viaţă renăscuse în mine, ca şi cum în setea potolită părăsisem propriul meu corp uscat şi arid, un trup vechi epuizat, despre care nu mai aveam decât o vagă amintire. Îmi trebui aproape o minută ca să-mi revin în fire.

Şi revenii la suprafaţa unei vieţi cotidiene, străbătând claritǎţi din ce în ce mai limpezi, şi obişnuinţe din ce în ce mai bine cunoscute. Când, într-un sfârşit, îmi regăsii cu totul luciditatea, mă trezii în mijlocul unei tăceri profunde. De alături nu mai

venea nici cel mai mic zgomot; se întâmplase desigur ceva acolo, pentru că încetase brusc şi tusea bolnavului ce izbucnise în momentul când luai sticla cu apă, şi şoaptele celor din jur, şi umbletul şi parcă şi respiraţia tuturor. Era o tăcere de profundă stupefacţie. Dar nu dură decât câteva clipe pentru că imediat izbucni în plâns o femeie şi apoi cealaltă în timp ce auzii pe infirmieră rugându-le ca să iasă afară. Ele protestau, însă, şi continuau să plângă – „mai vreau să-l văd, lasă-mă să-l mai văd“, şi plânsul se făcu mai sfâşietor, imposibil de stăpânit.

Înţelesei ce se întâmplase, nu mai rămânea nicio îndoială că bolnavul murise chiar în clipa aceea.

Era o după-amiază banală şi insignifiantă, tristă şi monotonă în scurgerea ei plicticoasă. În odaia mea nimic nu se schimbase, raza de soare ce pătrundea pe geam se mutase de pe masă pe un colţ de perete, sticla cu apă din care băusem era din nou acum la locul ei, şi iată că în intervalul acesta mărunt

de timp cât i-a trebuit razei de soare să se mişte cu câţiva centimetri şi eu să comit acţiunea aceasta simplă de a bea apă pentru a-mi astâmpăra setea, iată că în această clipă se întâmplase pentru un om faptul cel mai grav şi mai esenţial al existenţei sale: murise. Pentru o clipă rămăsei zăpăcit fără ca să pot judeca importanţa întâmplării, dar cu cât timpul trecea şi cu cât eu căutam să pătrund în adevărata ei profunzime, cu atât trebui să constat că rămâneam cufundat în banalitatea şi simplicitatea după-amiezii şi că nimic nu mă ajuta ca să pătrund şi să înţeleg în ce constă gravitatea clipei în care moare un om. Şi totuşi, aceasta nu era o întâmplare oarecare peste care se putea trece cu uşurinţă, rezolvând-o cu o frază sceptică ori cu o ridicare din umeri, cel puţin aşa mi se părea atunci mie.

În ce anume constă importanţa unei clipe? În ce se poate recunoaşte profunzimea ei şi ireversibilitatea ei definitivă? În ce se diferenţiază clipa când moare un om, de celelalte, când nu se întâmplă decât fapte

banale şi simple? Dar în fiecare clipă se petrec fapte grave şi fapte banale şi decorul rămâne acelaşi, lumina după-amiezii aceeaşi şi aceeaşi temperatură călduţă a propriului meu trup închis în sacul lui de piele. Şi când închid ochii acelaşi întuneric îmi copleşeşte pleoapele şi aceleaşi viziuni de totdeauna mă invadează: serioase, simple, halucinante, extraordinare sau hilare, dar toate, absolut toate fără nicio legătură cu faptul că a murit un om. Şi aşa în fiecare clipă… în fiecare clipă… Descurajant!

Mă gândesc adesea la propria mea moarte şi încerc cu răbdare, cu exactitudine, şi chiar cu oarecare minuţiozitate să-i stabilesc coloritul exact, modul precis în care se va „petrece“ şi îmi închipui lesne mai multe tablouri, dureri diferite sau căderi în inconştienţă. iată-mă acum cu gura întredeschisă, neputând ca s-o mai închid şi neizbutind să mai trag în piept o singură înghiţitură de aer, ca şi cum volumul aerului s-ar opri la deschizătura gurii mele şi pătrunderea lui mai departe i-ar fi imposibilă (aş zice

că aerul acolo a căzut într-un fund de sac sau şi-a dat de capăt). iată şi viziunea unui amestec de culori, de lumini şi de sunete care se fac din ce în ce mai nedesluşite şi în mijlocul cărora cad mereu până la un moment în care cu uşurinţă aş putea spune că s-a făcut întuneric deplin, dar în care s-a petrecut ceva mai net şi mai dens decât întunericul şi decât orice absenţă de senzaţii ce-ar putea fi definită cu cuvinte, ceva definitiv, opac şi iremediabil, mai ales iremediabil, în al cărui conţinut nu mai sunt cuprins deloc şi care totuşi mă cuprinde radical, esenţial, până în cele mai întunecate străfunduri (care, în fond, dacă ar putea fi comparate cu starea aceea de inexistenţă încă ar fi lumini) şi mă scoate din exis tenţă, aşa cum s-a întâmplat cu mine când am aspirat cloroformul pe masa de operaţie.

Ei bine, oricare ar fi „modul“ meu propriu şi durerea sau inconştienţa morţii mele, în jurul meu totul va continua să rămână fixat în forme şi în volume bine definite, iar poate undeva pe stradă în clipa

aceea se va opri un om, va scoate o cutie de chibrituri din buzunar şi va aprinde o ţigară. Iată pentru ce nu înţeleg nimic din ceea ce se petrece în jurul meu şi continui să „cad“ în viaţă printre întâmplări şi decoruri, printre clipe şi oameni, printre culori şi muzici, tot mai vertiginos, secundă cu secundă, tot mai profund, fără sens, ca într-un puţ cu pereţii zugrăviţi cu fapte şi oameni, în care „căderea“ mea nu este decât o simplă trecere şi o simplă traiectorie în vid, constituind totuşi ceea ce bizar şi fără justificare s-ar putea numi „a-mi trăi viaţa mea proprie“…

Pentru a adăuga încă un amănunt la întâmplarea pe care am povestit-o mai sus şi pentru a defini mai exact strania diversitate a faptelor cotidiene, adaug că în aceeaşi seară putui să-mi dau seama în mod desigur puţin grotesc, despre importanţa morţii vecinului meu şi de diferitele reacţiuni ce le stârnise acest act tragic şi serios în sanatoriu.

În aceeaşi după-amiază, aşadar foarte târziu, pe

înserate, veni ca să vadă cum îmi merge un prieten bun. Eram amândoi în odaie şi vorbeam pe şoptite când auzirăm alături diferite zgomote, brancardieri şi infirmieri ce vorbeau cu voce tare; se dădeau ordine şi se schimbau mobile din loc.

— Cine stă alături? întrebă prietenul meu.

— Acum n-o să mai stea nimeni, răspunsei. Îţi aminteşti, desigur, de bolnavul acela galben ca ceara care a mâncat vreo două zile în sală împreuna cu o mamă şi două surori rumene, voinice, el stătea aici până azi după-amiază când a murit. Cred că acum îi fac toaleta, îl împachetează şi îl pregătesc pentru expediţia care va avea loc mâine în zori.

Câteva clipe rămăserăm tăcuţi ascultând ce se petrece alături, apoi deodată prietenul meu izbucni în râs uşor.

— Ce te face să râzi? îl întrebai.

— Înţeleg, acum înţeleg, răspunse dânsul. Mă miram şi eu de generozitatea patroanei…

Şi îmi explică că în acest moment toată lumea stă la masă, dar când venise spre mine trecuse prin faţa „oficiului“, unde se pregăteau farfuriile de servit şi întâmplător se oprise o clipă în faţa uşii deschise, surprinzând un fragment de conversaţie între soţia directorului, pe care noi o numeam „patroana“ şi care se ocupa de tot ceea ce privea bucătăria şi mesele clienţilor, şi chelnerul din sală.

— Ştii care sunt, îi spunea patroana, e o femeie în doliu şi două fete cu obrajii rumeni.

— Ştiu, răspunse chelnerul, mănâncă lângă geam.

— Te rog, Louis, fii atent la servit în mod cu totul deosebit, serveşte o porţie bună de sparanghel, alege bucăţile cele mai groase…

Şi prietenul meu după ce termină ca să-mi

redea acest mic dialog:

— Înţelegi? Patroana vrea să facă ceva pentru a consola familia, şi face ce poate, dă ordin ca să li se servească o porţie bună de sparanghel gros…

Şi, după o pauză:

— În fond, fiecare avem pentru morţi acelaşi respect şi gândim aproape la fel despre ei. Consolăm însă familia cum putem… este aici un nou subiect de meditaţie pascaliană, unii o consolează cu flori, alţii cu sparanghel…

II

În această simplă trecere a mea prin viaţă, dacă sensul şi importanţa clipelor îmi scapă, asta este poate şi pentru motivul că în orice moment le „scap“ şi eu lor, evadându-mă într-o lume închisă, secretă şi proprie în cea mai strictă intimitate. Poate chiar, aşa cum cred, nu este nicio diferenţă între lumea exterioară şi cea a imaginilor mintale. Mi s-a întâmplat adesea ca să văd, să văd cu ochii mari deschişi lucruri stranii ce nu se pot petrece decât în vis, iar altă dată să visez cu ochii închişi în somn sau în simplă reverie lucruri despre care, când îmi aminteam, nu mai puteam discerne în ce lume, în ce realitate s-au petrecut.

Este, cred, acelaşi lucru a trăi sau a visa o întâmplare, şi viaţa reală cea de toate zilele este tot atât de halucinantă şi stranie ca şi cea a somnului. Dacă aş vrea, de exemplu, să definesc în mod precis în ce lume scriu aceste rânduri, mi-ar fi imposibil. În

somn adesea visez poeme de fantastică frumuseţe cu fraze limpezi şi imagini inedite, pe care le recitez cu aceeaşi siguranţă cu care scriu alăturând literă lângă literă această frază şi mărturisesc că multe imagini mi-au venit în somn, iar când m-am trezit ecoul lor persista în mine atât de clar şi de insistent, încât nu-mi rămânea decât să iau o bucată de hârtie şi să le transcriu. Îmi place, de asemenea, să cred că în lumea somnului există cel puţin o plachetă de versuri semnată de mine, pe care oamenii adormiţi o citesc în coşmar…

Cu profundă, cu deplină uluire privesc în jurul meu, şi surpriza este absolut aceeaşi fie că ţin ochii deschişi, fie că îi ţin închişi.

Urmăresc de mulţi ani în vis o acţiune ce revine în acelaşi decor şi pe care dacă o însemn aici, în momentul de faţă încă nu pot discerne prea bine în care jumătate a vieţii mele se petrece ea în fond, pentru că exact aceeaşi continuitate, sau mai bine

spus, aceeaşi discontinuitate a vieţii există şi în lumina aceasta în care stau scufundat când scriu, ca şi în claritatea aceea a zilei în care se petrec bizarele şi melancolicele fapte „din vis“. Mai mult melancolice, într-adevăr, decât bizare şi mai mult neinteligibile decât halucinante, aşa cum este tot ce fac şi tot ce se întâmplă în viaţa mea.

În decorul acela de la capătul oraşului pe care îl vizitez în fiecare noapte de atâţia ani de zile, se află un zid dărăpănat în marginea unui drum prăfuit vara, plin de hârtoape, unde vin adesea să mă odihnesc. În dosul zidului, a crescut un salcâm înalt cu frunzişul des care răspândeşte o umbră binefăcătoare în căldura insuportabilă a zilelor de vară. În iarbă, acolo stau lungit, puţin adăpostit de câteva pietre enorme, resturi din zidul dărăpănat, şi citesc liniştit un ziar. Mă simt bine, deşi e puţin cald. Când trece negustorul ambulant de îngheţată, care străbate această bucată pustie de drum pentru a merge în cartierele sărace ale oraşului cu copii mulţi, îşi opreşte

căruciorul în umbra salcâmului şi mă caută printre pietre; el mă ştie.

Este un băiat mic, cu o faţă perfect indiferentă căreia nu-i pot atribui în mod exact nicio vârstă. există astfel de oameni îndeobşte mici de statură care îndată ce pără sesc adolescenţa obrazul lor capătă brusc câteva adâncituri de maturitate şi o anumită netezime a pielii cu care rămân până la bătrâneţe. Este imposibil ca să ghiceşti vârsta acestor oameni, zeci de ani de zile obrazul lor are o vârstă fixă de maturitate indefinisabilă. Poate că băiatul de la îngheţată e tânăr de tot şi şi-a pus în gură, în faţă, dintele de aur care-i sticleşte tocmai pentru a da obrazului un element de maturitate în plus, poate că dintele de aur şi l-a pus ca o insignă de proprietate, aşa cum unii poartă anumite insigne la butonieră care indică anumite lucruri, iar la dânsul, dintele, că el e stăpânul căruciorului şi că nu trebuie confundat cu un oarecare derbedeu vânzător ambulant de vreme ce a putut să strângă suficienţi bani pentru a-şi pune un dinte de aur. În fine, poate

că îl are pentru că avea nevoie de el.

Întotdeauna mă gândesc cam la aceste lucruri când stau de vorbă cu dânsul şi când dânsul, răsfrângând buzele, lasă să-i sticlească în colţul gurii bucăţica de metal galben. Dar iată că scriind toate acestea îmi amintesc că în liceu cumpăram vara îngheţată şi iarna halviţă exact de la un asemenea băiat, cu care în orele când plecam din clasă şi stăteam zgribuliţi amândoi în acelaşi hambar din curte aşteptând recreaţia, vorbeam adesea şi mă miram că are un dinte de aur…

Poate că vânzătorul din liceu este unul şi acelaşi cu acela de pe drumul prăfuit şi pustiu, dar atunci în ce mod „trăieşte“ el şi vinde îngheţată în vis ca şi în realitate? cu siguranţă că sunt două personaje diferite. Şi totuşi seamănă, da, seamănă uluitor… cred că e unul şi acelaşi… nu mai cred nimic… încep să mă încurc…

Întotdeauna, îndată ce vreau să delimitez terenul

visului şi să-l diferenţiez de acel al realităţii mă încurc şi trebuie să renunţ. Şi, de altfel, nu aceasta vreau ca să vă povestesc, ci anumite fapte care s-au petrecut de cu rând în marginea oraşului, pe drumul acela pustiu unde de obicei nu se întâmplă nimic, fapte, cu totul surprinzătoare şi extraordinare.

În oraşul nostru, de câţiva ani s-a înfiinţat o secţie de câini poliţişti, dresaţi, hrăniţi şi ţinuţi în localul poliţiei cu scopul de a ajuta la prinderea răufăcătorilor. În ziare a apărut anul trecut o întreagă serie de fotografii consacrate acestei secţii, care mai de care mai sugestive şi mai impresionante. Se puteau vedea câinii căţărându-se cu dezinvoltură pe garduri, câini mirosind urma cu botul în pământ şi cu urechile ciulite, alţii care săreau în spatele vreunui poliţist deghizat în pungaş, însă cu o pătură pe cap pentru a nu fi sfâşiat de colţii înspăimântători ai acestor animale bine dresate, însă feroce la atac. Îi vedeam adesea pe stradă cu lanţul ţinut de un poliţist, care îi ducea pentru cine ştie ce misiune undeva. Pentru ca

să fie cu totul deosebiţi de câinii obişnuiţi, li s-au făcut şi uniforme speciale. Exact – câinii aceştia purtau şepci cu insigne de poliţişti şi pe spate un fel de hăinuţe cu iniţiale într-un colţ, P.S., adică Poliţia Secretă. hăinuţele erau de toată frumuseţea, fabricate dintr-o splendidă stofă albastră de nuanţa cerului senin, iar iniţialele erau brodate cu fir de aur. Iată ceva ce, fără îndoială, începe să fie bizar.

În fotografiile din ziare n-am văzut câinii îmbrăcaţi şi nici nu prea îmi dau seama ce rost ar putea avea aceste uniforme care mai mult i-ar putea stânjeni în mişcările lor iuţi şi bruşte, iar în sărituri în două sau trei căţărări de garduri s-ar rupe complet. Pentru a stabili exactitatea acestui lucru n-am niciun mod de cercetare, admit dar că aceşti câini purtau uniforme. Şi, de altfel, cu uniforme erau când i-am văzut eu, atât doar că… Dar să spun ce s-a petrecut…

Ei bine, câinii aceştia, în cămăruţele unde

stăteau închişi şi unde li se dădea de mâncare, comunicau între dânşii prin mici lătrături, prin uşoare zgârieturi în lemnul cuştilor, prin lovituri discrete în pereţi – care desigur că aveau toate un sens ascuns, însă pe care numai ei îl cunoşteau –, doar nu degeaba erau câini poliţişti, instruiţi şi dresaţi. În fiecare zi erau scoşi afară la diferite ore şi li se făcea toaleta ori erau lăsaţi în libertate pentru a-şi dezmorţi membrele. iată însă că de câteva luni, poliţiştii-oameni observară printre poliţiştii-câini că se petrece ceva neobişnuit. În momentul acela nimeni nu putea bănui încă limbajul lor secret şi că lătrăturile când erau închişi, zgârieturile în lemn şi micile lovituri cu laba erau în realitate comunicări pe care şi le făceau de la cuşcă la cuşcă. În acelaşi timp în curte, în loc ca de obicei să zburde, să sară şi să alerge veseli în toate părţile, se adunau câte doi, trei şi îşi uneau boturile, convorbind parcă misterios cu mici gemete, mici atingeri cărora poliţiştii-oameni nu le dădură pentru moment nicio importanţă, lucru pe care aveau să-l regrete peste câteva săptămâni de zile.

Într-adevăr, într-o bună zi, izbucni revolta. Era tocmai când li se dădea de mâncare şi după ce câinii înghiţiră voinicește tot ce li se servise, după ce înghiţiră cu aviditate câteva înghiţituri de apă rece, se auzi un lătrat scurt şi poruncitor şi doi câini se postară la ieşirea din curtea unde li se dăduse masa. Într-o secundă toţi ceilalţi câini înconjurară pe gardienii care strângeau resturile de mâncare şi, cu lătrături asurzitoare, sărind şi hărţuindu-i din toate părţile, îi siliră să se îndrepte spre cuşti şi acolo fură băgaţi înăuntru, iar uşile fură bine închise pe dinafară cu zăvoare, aşa ca atunci când se băgau în cuşti câini, nu oameni.

În zadar fură ţipetele gardienilor şi protestările lor care nici nu se auzeau în mulţimea lătrăturilor, în zadar fură încercările lor de a ieşi. Erau păziţi straşnic de doi dulăi cu colţii ameninţători şi de altfel bieţii oameni erau prea uluiţi de ceea ce vedeau că se petrece pentru a mai încerca să protesteze.

Când portiţa curţii fu deschisă, toţi câinii năvăliră în birouri, fie prin uşi, pe care le deschideau, aşa cum fuseseră dresaţi, ridicându-se în două labe, fie prin ferestrele care în acele zile de vară erau deschise. Şi ceea ce se întâmplase cu gardienii se întâmplă şi cu toţi ceilalţi poliţişti. Erau vreo opt poliţişti cu totul în localul poliţiei, vreo doi comisari, directorul poliţiei şi o dactilografă, în timp ce câinii erau mai bine de treizeci şi lucrau metodic cu mult simţ „poliţist“ şi cu multe precauţiuni pentru a surprinde pe oameni nepregătiţi înainte ca să poată aceştia să scoată revolverele şi să tragă. Erau bine dresaţi, într-adevăr excelent dresaţi şi aşa cum învăţaseră să doboare pe bandiţi şi să le scotocească buzunarele, aşa culcară la pământ pe toţi poliţiştii şi încolţindu-le armele, le scoaseră din buzunare şi îi dezarmară. Într-un sertar pe care un dulău îl deschise cu botul, câinii găsiră cătuşele sistematice pe care le aplicară în cel mai scurt timp poliţiştilor culcaţi pe jos, unii răniţi şi muşcaţi adânc, imobilizaţi de câinii care stăteau cu labele pe pieptul şi burta lor.

Când toţi avură cătuşe la mâini şi la picioare, fură târâţi cu dinţii afară, traşi de haine şi duşi în cuştile care până înainte cu vreun ceas erau ale câinilor. Şi ca şi gardienii, fură închişi acolo. apoi, pe măsură ce vreun nou poliţist se întorcea din oraş, îl pândeau, îl lăsau să intre şi apoi îl doborau ca pe ceilalţi, târându-l şi pe acesta în cuşcă. Asta era treabă uşoară.

În fine, până-n seară câinii fură complet stăpâni pe poliţie. În aceeaşi noapte o echipă fu trimisă să aducă alimente şi cum câinii erau specializaţi în a pătrunde în case închise ca nişte adevăraţi poliţişti, o măcelărie fu devastată.

În zilele următoare nimeni nu veni pe la poliţie, şi nici măcar măcelarul furat, care avea probabil motive bine întemeiate ca să nu dea ochii cu poliţiştii. Şi, de altfel, cine se interesează într-un oraş de provincie de ce se petrece la poliţie. Câteva zile trecură astfel, câinii continuau să stăpânească încăperile şi noaptea să

spargă măcelăriile pentru a se aproviziona. În felul acesta câteva măcelării şi, mai ales, câteva mezelării bine asortate fură devastate. În acelaşi timp oraşul nefiind păzit, furturile şi spargerile se înteţiră. Era acum ceva schimbat în oraş şi o delegaţie de cetăţeni fu formată pentru a se duce la poliţie ca să protesteze. Câţiva oameni intrară înăuntru, iar restul rămaseră afară să aştepte.

Şi asta fu sfârşitul câinilor. Când delegaţia intră în coridor, câinii de gardă dădură alarma şi ceilalţi din birouri, începură să sară, însă nu veniră decât câţiva câini, ceilalţi zăceau tolăniţi pe sofale şi pe jos, îmbuibaţi cu mezeluri, îngrăşaţi, deveniţi leneşi şi nepăsători. În coridor le fu, deci, uşor oamenilor ca să se apere. În plus, cei de-afară, auzind ţipetele şi lătrăturile dinăuntru, intrară şi dânşii pentru a vedea ce se petrece. Cu mare greu izbutiră ca să nu fie încolţiţi şi să scape. Ei nu prea ştiau bine ce e cu câinii acolo, însă, bănuind ceva neobişnuit, se adresară pompierilor care veniră în grabă, şi cu tulumbele de

apă domoliră şi puseră apoi în lanţuri pe câini. Apoi fură descoperiţi în cuşti poliţiştii care erau tot atât de înfometaţi pe cât de sătui şi îmbuibaţi de mâncare erau câinii. În fine ordinea fu restabilită, totul reveni la normal în poliţie şi câinii fură pedepsiţi exemplar, după cum voi arăta.

Toată această istorisire a „revoltei câinilor“ am cetit-o în ziare, ca şi toată lumea, în amplele reportaje, unele pline de exagerări, ale zecilor de ziarişti care veniră în oraşul nostru trimişi special de gazetele lor. Dar nu despre aceasta vroiam să vorbesc, era indispensabil însă să povestesc aceste fapte pentru a ajunge la ceea ce am văzut eu însumi cu ochii mei, la ceea ce m-a torturat şi m-a neliniştit până la halucinaţie, răpindu-mi ceasurile mele de odihnă într-un loc unde mă credeam la adăpostul lumii şi unde, până la această întâmplare, rămâneam ore întregi în solitudine completă.

Am spus, aşadar, că toţi câinii fură pedepsiţi exemplar, de un tribunal de poliţişti, iar pedeapsa

care fu pronunţată fu moartea prin strangulaţie într-un loc public, ca exemplu, desigur, pentru alţi câini cărora le-ar trece poate prin cap ideea de a se revolta. Şi locul ales pentru spânzurătoare fu tocmai zidul dărăpănat în marginea oraşului, acolo unde veneam eu adesea vara ca să mă odihnesc în iarbă, în umbra foşnitoare şi răcoroasă a salcâmului imens.

Şi iată cum într-o zi când venii acolo pe înserat cu jurnalul subsuoară, mulţămit că voi putea petrece câteva ore liniştite după o zi extrem de obositoare, găsii în locul pustietăţii obişnuite o mare adunare de oameni şi copii, gesticulând, vorbind tare, râzând, ţipând, toţi gălăgioşi, toţi agitaţi, comentând un eveniment extraordinar care nu era altul decât spânzurarea câinilor. Când mă apropiai, îi văzui pe toţi treizeci cu ochii ieşiţi din orbite, cu limbile spânzurând lamentabil ca în zilele călduroase când lasă să le atârne moale limba afară. Erau înşiraţi de-a lungul zidului, spânzuraţi pe nişte bârne cu scobituri şi găuri prin care erau trecute frânghiile. Toţi câinii erau

îmbrăcaţi în frumoasele lor uniforme albastre şi cu şăpcile de poliţişti pe cap, însă având iniţialele de firet P.S. smulse, probabil ca un simbol al degradării lor, aşa cum se smulg şi epoleţii militarilor care sunt condamnaţi grav.

În zilele următoare câinii erau tot acolo, şi chiar începură să putrezească, răspândind un miros oribil. Îmi fu imposibil să mai frecventez acele locuri şi îmi alesei, după multă căutare, un alt loc de odihnă într-un luminiş înconjurat de sălcii pe marginea râului care trece prin oraşul nostru. Este un loc unde mă duc adesea şi acum. Mai rămâne să adaug că băiatul cu îngheţată jucă şi el un rol în această afacere. Îl văzui într-o zi, însoţit de mai mulţi poliţişti, pe o stradă lăturalnică cu căruţul lui de îngheţată. Era căruţul lui obişnuit cu ornamente de metal nichelat şi cu deviza „azi cu bani, mâine fără bani“ scrisă cu litere mari roşii şi vizibile, însă de data aceasta era aproape în întregime acoperit cu o pânză neagră ieftină, ca un fel de mic dric. Câteva persoane îl însoţeau şi

interesându-mă despre ce este vorba, aflai că poliţia angajase pe băiatul acesta să conducă cu căruţul lui cadavrele câinilor spânzuraţi la cimitirul câinesc, unde urmau să fie îngropaţi. Acesta fu ultimul amănunt pe care îl văzui, din întâmplarea povestită.

III

Poate că ar trebui să mă îndoiesc de realitatea acestor fapte şi să le consider visate, poate că ar trebui să mă îndoiesc de exactitatea lor, din moment ce mi se pare că desfăşurarea lor îmi apare atât de logică. Poate că logica cu care se petrec nu este decât inventată de mine în timpul treziei… Dar logica lucrurilor este ultimul punct de vedere care m-a preocupat vreodată.

Pot spune chiar că nu m-a preocupat niciodată. Tot ce se întâmplă este logic, din moment ce se întâmplă şi devine vizibil, chiar dacă se petrece în vis, după um tot ce este inedit şi nou este ilogic, chiar dacă se întâmplă în realitate. De altfel, nu acord nicio importanţă acestei chestiuni când îmi „revăd“ visele sau amintirile. Mă pasionează înainte de toate frumuseţea sau bizareria lor, atmosfera lor tristă şi calmă sau dramatismul lor dureros sau sfâşietor. Eh, câte lucruri splendide până la nebunie nu cunosc din

visele mele, şi pe lângă care oamenii trec în fiecare zi fără să le vadă! Pentru că ceea ce este tulburător şi pasionant este că aspectele cele mai comune capătă în somn (sau chiar în trezie) aspecte inefabile de care nu mă mai pot separa… am văzut în anumit fel piaţeta din faţa poştei din bucureşti, de exemplu, şi de-atunci traversând cu automobilul în două rânduri, deşi aveam ochii deschişi, n-am putut s-o văd decât albă şi roşie… aşa cum va rămâne pentru totdeauna.

…este piaţeta obişnuită, cu clădirea cu coloane a poştei şi în faţă casa de Depuneri, cu aceleaşi magazine şi aceeaşi grădiniţă, cu trecători şi automobile, exact cum se prezintă în realitate, dar toată, până în cele mai mici amănunte, albă, cu totul şi cu totul albă. Toate automobilele, toate casele, toţi trecătorii, fiecare frunză, fiecare bară de grilaj şi fiecare fir din măturoiul curăţitorului de străzi, ca şi el însuşi, este în întregime alb. Aş putea spune că toate aceste elemente, în loc să-şi păstreze consistenţa lor obişnuită, adică oamenii să fie din carne şi piele,

frunzele din celule vegetale, automobilele din metal şi casele din cărămidă şi pietre, totul este constituit din lapte închegat. Pentru a explica mai bine ceea ce văd, închipuiţi-vă o sticlă plină cu lapte care se sparge brusc şi laptele, în loc să se răspândească în toate părţile, rămâne ca îngheţat în formă de sticlă. E acum în locul sticlei verzi o sticlă albă, strălucitoare ca şi acea dinainte, dar albă. Ei bine, iată un obiect care ar putea face parte din piaţeta mea.

Este imposibil să descopăr vreun amănunt de altă culoare. Iată, de pildă, un domn înalt cu mustaţă mare, cu un baston în mână, trecând prin faţa casei de Depuneri, cu paşi înceţi şi scoţând din buzunar un ceas pentru a potrivi ora exactă după ceasul casei de Depuneri. Îi văd fiecare gest, îl văd până în cele mai mici amănunte, văd şi firele de mustaţă albe, şi degetele albe ca de ghips, şi ceasul pe care îl scoate din buzunar şi care este alb ca un ceas de porţelan. Capacul care sare este şi el alb, bastonul din mână este alb ca o bucată lunguiaţă de zahăr, casa de

Depuneri în întregime pare construită din zahăr, atât doar că materia sub culoarea albă şi-a păstrat însuşirile şi pietrele, de pildă, sunt de un alb mat, în timp ce geamurile de la ferestre sunt de un alb strălucitor, iar carnea de pe obrazul trecătorului ca şi pielea mâinilor, ca şi pielea trupului, desigur, sub haine, este de un alb moale şi fără strălucire ca o pastă călduţă şi poroasă (pentru că pielea şi-a schimbat numai culoarea, însă şi-a păstrat temperatura omenească, şi porii ei şi toate însuşirile ei organice. Toate aceste sunt pentru mine atât de limpezi, încât îmi pare că nu au nevoie de nicio explicaţie şi de niciun efort pentru a le vedea astfel).

Într-o zi a intervenit totuşi o mică schimbare în decor: în timp ce toate obiectele şi întreaga piaţetă îşi păstra culoarea albă, iată că pe casa de Depuneri cupola deveni roşie, extraordinar de roşie, splendid de roşie, păstrând toată strălucirea faţetelor de sticlă din care e construită, ca un imens rubin peste acoperişe.

Şi, de la cupolă, toată piaţeta fu invadată de culoarea roşie ca o revărsare de sânge şi de purpură. Până şi aerul deveni roşiatic, ca în cabina unui fotograf, deşi tot îşi păstră luminozitatea, încât vizibilitatea rămase perfectă. Şi piaţeta, acum, îmi apare când complet albă, când complet roşie, albă în zilele de soare când stau, de exemplu, afară la soare pe terasa mea mărginită de grădină, şi roşie când seara, obosit, închid ochii.

Îmi place chiar mai mult poate acest aspect al ei sângeros. Când piaţeta e roşie, firele de mustaţă ale domnului cu baston sunt ca firişoarele acelea de hârtie colorată cu care se învelesc îndeobşte obiectele fragile, vesta şi haina îl îmbracă elegant ca nişte carapace de rac fiert, bastonul în mână e ca o bomboană din cele ieftine pe care le sug copiii, geamurile la case, ca acadelele ce le fabrică turcii ambulanţi vânzători de bragă, frunzele şi iarba sunt stropite cu sânge, un băiat care goleşte un lichid dintr-o sticlă, nu varsă apă, ci sânge – şi dinţii oamenilor

sunt din coraliu fin, degetele de porfir şi urechile din cartilagiu purpuriu. Când măturătorul curăţă strada cu măturoiul lui cu fire roşii ca mustăţile de homard, în urma lui se ridică un praf roş ca praful de cărămidă. Şi cerul deasupra este roş şi strălucitor ca o imensă cupă de cristal colorat…

Pentru a vedea astfel piaţeta s-ar zice că trebuie să dorm sau să revasez închizând ochii, dar într-o zi m-am convins, cu ochii mari deschişi că ea există şi am văzut pe unul din personajele decorului în carne şi oase. Dacă aş fi vrut, aş fi putut sta de vorbă cu această fiinţă roşie. Asta s-a petrecut chiar în astă-vară. Era pe la mijlocul după-amiezii, şi stăteam afară pe terasă privind rarii trecători care treceau pe strada mea, din marginea oraşului, destul de puţin frecventată.

Şi deodată trecu o femeie din piaţeta roşie. Era îmbrăcată într-o rochie roşie de mătasă foşnitoare, cu o pălărie pe cap cu margini late de asemenea roşie,

cu pantofi în picioare şi ciorapi roşii, cu o poşetă şi mănuşi roşii, cu faţa purpurie.

Pentru că mă îndoiam încă de apariţie, am atras atenţia cuiva care stătea lângă mine:

— Ce culoare are rochia doamnei care trece? Şi mănuşile, şi poşeta, şi pantofii… roşie, nu-i aşa?

— Exact, fu răspunsul. e o toaletă cam extravagantă, dar doamna asta se îmbracă întotdeauna în astfel de toalete ţipătoare, are fel de fel de fantezii vestimentare…

Până atunci eu n-o văzusem niciodată; lăsai dar ca persoana care îmi dădea aceste explicaţii să creadă că doamna în roşu se îmbracă extravagant, însă eu rămăsei convins că pe stradă trecuse în carne şi oase un personaj al piaţetei mele.

IV

Câteva interferenţe de felul acesta au isprăvit prin a-mi zdruncina cu totul credinţa într-o realitate bine închegată şi sigură de dânsa (în care, de altfel, pot introduce oricând schimbarea care îmi place, perfect valabilă, persistentă şi sigură) şi în acelaşi timp mi-a arătat adevăratul aspect somnambulic al tuturor acţiunilor noastre cotidiene.

Îmi amintesc că mult timp am visat interiorul unei grădini cu peluze tăiate elegant şi statui clasice şi scobiturile de verdeaţă ce erau făcute anume, tăindu-se anumite plante cu frunze dese în anumit fel de nişte grădinari ce trebuiau să fie cu siguranţă nişte adevăraţi artişti. Şi într-o zi…

În zilele de vară ieşeam adesea la Berck, la plimbare cu trăsura singur, conducând eu însumi calul. Îmi plăcea să umblu mai ales pe drumuri de ţară puţin umblate şi ascunse printre case ori copaci. Mă

opream adesea să stau de vorbă cu oamenii din sat care trebăluiau pe-acolo, încât în scurt timp ajunsei prin anumite locuri un personaj cunoscut, salutat familiar cu un deget dus la şapcă. eram, de altfel, cred, singurul bolnav care se aventura în aceste locuri, ceilalţi preferând să stea pe plajă, adunaţi cu trăsurile în cerc, stând la taifas ore întregi.

În plimbările mele la ţară, am făcut multe descoperiri şi mi-am atras mulţi prieteni, femei gospodine, simple şi blânde, care trăgeau trăsura în curtea gospodăriei pentru a-mi arăta fie pui de iepure nou-născuţi cu botişorul roz şi tandru ca o petală de trandafir udată de roua zorilor, fie câte vreo găină straşnică ouătoare, ori mă serveau cu tartine groase de pâine neagră ţărănească, extrem de gustoasă, unse cu miere, cu brânză şi cu dulceaţă şi cu o felie de jambon deasupra, ceea ce le dădea un gust şi o savoare nemaipomenită, dulce, sărată şi cărnoasă în acelaşi timp, pe care n-o mai întâlnisem la nicio mâncare până atunci. În altă zi, copiii stăpânilor

fermei îmi aduceau la trăsură puişori de cucuvea pe care îi găsiseră în podul casei, călduţi şi golaşi ca nişte bulgări de aluat tăvăliţi prin puf şi pene. Toată lumea îmi vorbea cu bunăvoinţă şi se interesa de sănătatea mea, întrebându-mă ce spune doctorul şi cât o să mai stau culcat.

Într-una din aceste plimbări descoperii grădina mea din vis. Era greu de bănuit ca în împrejurimile Berckului să se afle un astfel de parc şi mulţi, când mă întorceam cu trăsura plină de flori şi le spuneam de unde le-am adus, nu prea credeau că într-adevăr există grădina de care le vorbeam. Era, de altfel, şi greu de descoperit, aşa cum se găsea ea bine ascunsă în dosul unei perdele de copaci şi înconjurată cu ziduri groase, înalte.

În diferite rânduri trecui cu trăsura pe acolo şi nimic deosebit nu mă făcea să bănuiesc splendoarea din dosul zidurilor. Era un sat sărăcăcios, de altfel, unde mă opream câteodată pentru a mânca la o

fermă o anumită brânză preparată şi fermentată după o veche reţetă ţărănească.

Îmi vorbea stăpânul fermei câteodată despre „castelul“ care se afla la ieşirea din sat şi unde dânsul ducea în fiecare dimineaţă brânzeturi, lăptării şi ouă, însă cuvântul acesta de „castel“ nu mă prea impresionă. În Franţa, la ţară, orice clădire mai vastă poartă numele de castel şi grădina înconjurătoare devine îndată „parc“.

Într-una din zile totuşi, întâmplându-se să cotesc pe un drum mai lăturalnic, pe unde nu fusesem încă, într-un anume loc în desişul tufişelor ce mărgineau drumul, zării o deschizătură pe unde putui privi în interiorul domeniului despre care mi se vorbea. Într-adevăr „castelul“ era înconjurat de ziduri, însă într-o parte şi de tufişuri, de altfel tot atât de dese şi de nepătruns ca şi cele mai groase ziduri, iar deschizătura pe care o găsii era cu totul excepţională şi nu-mi arăta, de altfel, decât un colţ de grădină cu un bazin de apă, în dosul

căruia se afla o terasă acoperită cu flori urcătoare şi o uşă monumentală de fier ornamentată extrem de artistic. În bazin, se înălţa, în ţâşnitură irizată şi continuă, o fântână arteziană şi, de altfel, terasa şi uşa n-o văzui decât prin voalul subţire şi delicat al stropilor ei de apă vaporizaţi.

Totul mi se păru atât de frumos, cuminte şi stilizat, în marginea aceea de sat, încât îmi veni o nespusă dorinţă de a vizita interiorul grădinii. Era ca o viziune de lunetă magică; aici, pe drumul unde mă găseam, câteva găini răscoleau cu ciocurile în praf, un câine lăţos şi murdar se strecură de sub un gard şi începu să latre, iar acolo, prin deschizătura tufişelor, în grădină, o fântână arteziană arunca în aer curbe de apă graţioasă, într-o tăcere deplină şi în mijlocul unui decor elegant şi curat.

Începui să caut poarta de la intrare. Dar şi poarta se vede că era ascunsă de vreme ce n-o găseam; cel mai simplu lucru ce rămânea să fac era să înconjur zidurile

de jur împrejur. În felul acesta găsii într-adevăr poarta de fier de la intrare, veche şi ruginită, cu tăblii care împiedicau orice privire să pătrundă în curte; iedera crescuse abundentă şi o acoperea în întregime.

Câteva minute rămăsei în faţa ei aşteptând ca să iasă sau să intre cineva, dar tăcerea locului şi absenţa oricărei mişcări vizibile îmi arătau că puteam să aştept ore întregi fără niciun rezultat. Mă hotărâi dar să bat, bizuindu-mă pe inspiraţia din ultima clipă pentru a da vreun motiv vizitei mele. Se auziră voci după poartă, şi o conversaţie pe şoptite, apoi cineva privi probabil printr-o crăpătură a grilajului şi o voce groasă întrebă din curte, fără să deschidă:

— Ce doriţi?

În acel moment nu ştiam deloc ce aveam să spun.

— Aş vrea să vorbesc cu proprietarul castelului…

Câteva noi şoapte, câteva momente de ezitare,

apoi poarta se deschise cu un scârţâit strident de fier ruginit şi în prag apăru un om mic, gras şi roşu ca asfixiat. Purta un şorţ albastru peste o haină ieftină de catifea.

— În momentul de faţă proprietarul e plecat… şi nu se întoarce decât peste o lună… suntem numai noi, grădinarul şi cu mine… este ceva important?…

În definitiv, lucrurile se aranjau mai bine decât mi-aş fi putut închipui. acum puteam broda orice pe seama proprietarului absent.

— Aveam ceva foarte important să-i comunic… însă numai lui personal… un comision din partea unui bun şi vechi prieten al lui…

În timp ce vorbeam, priveam cu curiozitate avidă în interior, prin poarta deschisă. Era într-adevăr aşa cum mi se spusese şi cum întrevăzusem prin tufişuri, dar poate încă mai frumos şi mai surprinzător.

În dreapta curţii, o lungă terasă de piatră cu colonete ce formau o balustradă, mărgineau intrarea în grădină. Balustrada era acoperită de flori.

— Ce frumoase flori aveţi pe-aici! exclamai eu. În terenul ăsta nisipos de lângă mare e mare meşter acela care a izbutit să le facă să crească… În tot ţinutul, pe o întindere de zeci de kilometri, nu vezi o floare…

În timp ce spuneam acestea, grădinarul se apropiase şi dânsul de trăsură. era un bătrân înalt, uscat şi scofâlcit, cu o grămadă de păr alb pe cap, ca un caier de lână, cu mustăţile albe şi sprâncenile stufoase şi vârful nasului roşu ca un mic boboc nevinovat care aştepta să înflorească… evident, grădinarul fu flatat de tot ce spuneam eu, îi vedeam zâmbetul satisfăcut şi puţin vanitos, ascuns după mustăţile mari albe.

— Şi de-aici nu se vede nimic… spuse el. Dar cine este domnul? întrebă grădinarul pe omul mic,

gras, cu care începusem vorba.

— Îl caută pe stăpân… are un comision din partea unui prieten.

Când grădinarul fu oarecum fixat asupra identităţii mele şi mă mai întrebă dacă stau la Berck şi de ce boală sufăr, îl luă deoparte pe celălalt om – care era, după cum aflai pe urmă, portarul – şi vorbiră pe şoptite între dânşii câteva secunde. Vedeam că sfârşiseră prin a se înţelege şi că omul gras, care la început avea o mină ostilă, dădea aprobator din cap, zâmbind.

— Bine, să-l luăm înăuntru, pronunţă el cu voce tare. Şi, venind spre mine:

— Vă interesează, văd, florile noastre şi grădinarul vrea să vă arate grădina, dacă aţi putea intra în curte cu trăsura, sau să vă daţi jos şi să veniţi cu noi…

De dat jos nu mă puteam da, dar ca să intru în curte cu trăsura se putea, doar asta aşteptam! Îmi deschiseră larg amândouă jumătăţi ale porţii şi portarul, luând calul de căpăstru, îl conduse înăuntru. Mă aflam acum pe terasa cu balustradă, acoperită toată cu prundiş mărunt de culoare roşietică. Atunci observai că terasa e mult mai înaltă decât grădina şi că pentru a scoborî exista o scară monumentală de piatră cu trepte largi şi lustruite, mărginită de vase de faianţă în culorile cele mai delicate din care spânzurau mlădiţe de plante cu frunzele bizare, galbene sau roşietice, cu danteluri în desene geometrice pe margini.

Pentru fiecare gavanos, culoarea frunzelor era potrivită cu aceea a faianţei, iar sus, în capul scării şi jos, la intrarea în grădină, stâlpii de piatră care erau de o parte şi de alta susţineau patru gavanoase enorme cât nişte butoiaşe de vin. era, desigur, cel mai splendid şi cel mai armonios lucru pe care îl vedeam! Vasele erau de faianţă albastră de cobalt, iar plantele

din ele cu frunzele galbene ca lămâia atârnau împrejur ca o admirabilă coafură vegetală, iar contrastul dintre albastrul profund şi galbenul viu al frunzelor le dădea un aspect de extraordinară finețe şi un farmec nespus.

Dar asta nu era decât începutul splendidelor lucruri ce aveam să mai văd.

În orice parte îmi îndreptam privirea, întâlneam culori şi forme de neînchipuită frumuseţe. În fundul unei alei cu trandafiri albi, printre arcade, zării şi intrarea în „castel“ care dădea tot spre terasa unde mă aflam cu trăsura. era o uşă lucrată din fier în ornamente de stil vechi, cu mici geamuri rotunde şi colorate aşa cum se fabricau în anumite ţinuturi din Franţa în secolele trecute. Totuşi clădirea nu avea deloc aerul învechit.

În faţa terasei, jos la picioarele mele se întindea parcul unde nu mă puteam duce cu trăsura. Dar îi vedeam statuile înconjurate de mici odăi de verdeaţă tăiate liniar în frunzişul des şi întunecat, îi vedeam şi fântâna arteziană din mijloc, şi mici cascade cu apă limpede

aranjate printre stânci artificiale şi grămezi de flori. Era grădina pe care o văzusem adesea în vis şi aproape că nu avui nicio mirare de a o regăsi atât de exactă… În tot ce vedeam regăseam nostalgia aceea din vis care la deşteptare îţi lasă tristeţea de a fi călcat prin locuri frumoase şi abandonate, pustiitatea aceea melancolică a grădinilor extraordinare, şi reveria din atmosfera aleilor splendide prin care te plimbi fără să întâlneşti pe nimeni…

În diferite rânduri revenii la „castel“ şi de fiecare dată mă împrieteneam cu oamenii de serviciu tot mai bine.

Într-un rând mă scoaseră chiar din trăsură întins pe cadru şi mă duseră ca pe o targă, în josul scărilor, căutându-mi în parc un loc destul de ferit de vânt, însă de unde puteam vedea o mare întindere din parc pentru a petrece acolo câteva ore liniştite. Era înspre toamnă şi grădina începea a se vesteji. În spirale şi eşarfe de vânt, frunze galbene cu pete de sânge şi rugină zburau de-a lungul aleilor. În clipele

acelea, corectitudinea grădinii şi susurul apei limpezi din cascade îi dădea un aer grav de nesfârşită singurătate…

Când mă întorceam la sanatoriu şi mă regăseam la locul meu în sala de mâncare comună, totul mi se părea searbăd, dezolant şi uscat. Vasele cu plante exotice din colţurile sălii îşi ridicau ca nişte panaşe de-o inutilă şi sărmană mândrie frunzele lor rare.

— De câteva zile parcă ai dormi cu ochii deschişi, îmi spuse vecina mea de masă… îţi vorbesc… şi te uiţi la mine şi n-auzi… nu înţelegi…

Îi adusei flori şi îi spusei de unde vin. Dar preferam să nu-i descriu totul şi să păstrez cu o ascunsă plăcere secretă, cele ce vedeam şi ştiam despre grădina „castelului“.

Peste câteva zile urma apoi să se întoarcă proprietarul căruia trebuia să-i transmit comisionul din partea bunului prieten, oamenii de serviciu îmi specificară şi

data exactă a reîntoarcerii. Pentru că nu ştiam însă ce fel de om este, şi poate pentru că n-ar fi înţeles explicaţiile mele adevărate, pe care aveam intenţia la început ca să i le spun, renunţai de a mai trece cu trăsura pe-acolo. Desigur că pentru portar şi grădinar dispari ţia mea tocmai în momentul când puteam să vorbesc în sfârşit cu proprietarul, fu o mare mirare.

Dar cine putea înţelege că eu nu vizitasem decât o grădină întrezărită în vis şi că noaptea adesea mă reîntorceam pe aleile ei splendide şi pustii, plimbându-mă în tăcerea măruntului susur al cascadelor, în locul de predilecţie al solitudinii mele de toate zilele?

V

Îmi era suficientă amintirea… dar îmi fu dat ca să mai revăd în primăvara următoare fântâna arteziană în fundul desişului de verdeaţă din drumul de lângă castel. Dar întâmplarea care mă ducea acolo de data aceasta era prea tristă şi dureroasă pentru ca revederea aceea să fie şi prilejul unei bucurii.

Pentru că îmi revine acum în minte şi acest dramatic episod din viaţa mea de bolnav şi pentru că el este legat de sentimente omeneşti şi profunde ce m-au lăsat mult timp sub povara impresiei ce mi-au produs, îl voi povesti în detaliu.

În zilele ploioase de toamnă, bolnavii din sanatoriu stăteau cu toţii înşiraţi pe o terasă de piatră de unde puteau vedea grădina şi, în faţă, clădirea masivă, de stil greoi, a unui hotel. Erau zile umede, pline de apă, scufundate în ploaie, răvăşite de vânt şi acoperite de nori ce veneau mereu dinspre ocean,

nori subţiri şi informi, cenuşă pe fondul de cenuşă al cerului, gonind ca nişte păsări de fum spre interiorul ţinutului.

În dosul hotelului din faţă se înălţa coşul unei fabrici şi când se lucra şi ieşea fum pe dânsul, clădirea hotelului cu ferestrele mici şi regulate, cu silueta lui lunguiaţă, lua aspectul unui vapor ancorat în ploaie, gata de plecare. În capătul aleii care ducea spre stradă, poarta cea mare rămânea întotdeauna deschisă şi câte un câine lăţos şi rebegit, din stradă, cu blana mototolită de apă, atârnând în smocuri murdare şi lipite împreună, venea să adulmece tufişele din grădină şi coloana de ciment de imitaţie antică, din mijlocul unei peluze, unde se oprea de predilecţie şi ridicând o labă, adăuga umezelii ploii şi revărsarea unui firişor de umezeală proprie.

Cu păturile până la gât, bine înveliţi, bolnavii „luau aer“ şi clănţăneau de frig. Pentru că trebuiau să ţie mâinile la căldură, nu puteau ceti şi atunci se

legau între dânşii conversaţii în ton scăzut, lungi discuţii despre tot felul de chestiuni care, de altfel, în situaţia lor de „alungiţi“ şi de imobilizaţi în ghips, cum erau, nici n-aveau cum să-i intereseze.

Erau astfel unii care discutau despre curse de cai, alţii despre „aviaţie“. În special „aviaţia“ era un subiect de predilecţie şi era destul de interesant de ascultat părerile şi planurile lor extraordinar de bine documentate, demne de adevăraţi ingineri şi exacte până în cele mai mici detalii studiate în revistele şi tratatele de specialitate de care odăile acestor zburători închişi în ghips erau pline. eram socotit în mijlocul acestor „aviatori“ ca un neiniţiat ce nu se ocupă de lucrurile serioase şi importante din lumea asta. Pentru micul meu prieten pe care mi-l făcusem pe terasă, era un mare subiect de mirare această ignoranţă a mea.

— Se poate, domnule, să nu vă interesaţi de acest mijloc de locomoţiune care a intensificat

legăturile dintre ţinuturile cele mai îndepărtate şi a suprimat distanţele?

Îmi plăcea să regăsesc astfel, cu un zâmbet de amuzament, formulele pe care le recita cuvânt cu cuvânt după articolele din gazete. Era un băieţaş vioi, cu ochii mari căprui, cu un păr strălucitor de negru, aproape cu nuanţe albastre, cu mâini albe şi fine, mâini de bolnav, dar şi de artist. Îmi plăcea mai ales asta la dânsul faptul că desena, şi că avea apucături de-o fineţe şi de-un rafinament ce dovedeau într-însul existenţa certă a unui temperament artistic.

Îmi amintesc de două mici întâmplări care îmi relevară gusturile lui şi spiritul lui de observaţie. Într-o zi, vrui să-i fac un dar şi îi adusei din oraş să aleagă între un album pentru copii cu desene de animale în culori şi o carte de „Fabule“ care avea puţine desene însă lucrate cu mult gust, adevărate gravuri de artă, şi tipărite pe-o hârtie aleasă. Îşi alese volumul cu „Fabule“ şi îşi explică preferinţa:

— Acesta-i lucru de maestru, gravuri lucrate cu acid pe plăci de cupru şi mult mai greu de executat decât caricaturile astea vopsite pe care maşina le tipăreşte uşor… la repezeală…

Şi avu un gest comic spunând „la repezeală“, învârtind ca o morişcă şi răşchirând mereu braţele pentru a imita mersul maşinii care la fiecare învârtitură dă drumul câte unui exemplar.

Şi a doua oară fu în sala de aşteptare a sanatoriului. Eram amândoi acolo, întinşi pe cărucioarele noastre, când eu scosei de sub pernă o cutie de ţigări străine.

— Exact nuanţa peretelui! exclamă micul meu prieten.

Într-adevăr, cutia era de-o culoare roză, uimitor de asemănătoare cu aceea a tapetului din sala de aşteptare. Era un amănunt neînsemnat, însă pe care nu-l observasem până atunci, deşi mă servisem de cutia de ţigări de multe ori, în aceeaşi sală de aşteptare.

Pentru prietenul meu, observaţia aceasta nu putea fi decât un reflex al firii lui artistice şi al secretelor lui structuri intime, un fel de reacţie asemănătoare cu aceea a unei maşini care asortează obiecte de aceeaşi mărime.

Îi spuneam familiar Boby, aşa cum îl numeau toţi în sanatoriu, însă dacă îl întreba cineva cum îl cheamă, răspundea grav, Robert Vanderkich, din Belgia, însă şi pronunţa flamand, cu un accent special al vocii, acest calificativ de „flamand“ pentru a nu i se spune cumva că e belgian, apoi îşi scutura părul cu un mic gest mândru.

Zilele trecute am regăsit, printre hârtiile mele, o schiţă cu creionul, unde a încercat să-mi facă portretul. Este pentru mine o mare nedumerire că n-am văzut, atunci când l-a făcut, câtă siguranţă de meşteşug poseda băieţaşul acesta care nu luase lecţii de la nimeni. Cert, trăsăturile sunt nesigure şi pe alocuri lipsite de exactitate, însă aspectul desenului în ansamblu, ca şi

modul de a-l „compune“ dovedesc mari şi veritabile însuşiri ce depăşesc diletantismul unui copil care se distrează zmângălind hârtia. Este, de altfel, şi părerea unor persoane competente, pictori de profesie, care au privit îndelung această schiţă şi au fost cu totul uluiţi când le-am spus vârsta autorului.

Îmi pare rău că nu voi putea niciodată reproduce acest desen şi asta din cauza hârtiei pe care este executat. Toate desenele, Boby le făcea pe foile de „agendă“ aduse în dar de o mătuşă a lui din Paris, care avea grijă când făcea cumpărăturile în marile magazine să capete şi câte un astfel de volum cu coperţile cartonate şi cu foile împărţite în rubrici ca un registru. era destul loc de desenat pe foile albe, însă fiecare schiţă era străbătută fie de liniatura coloanelor, fie de reclama ce era tipărită pe fiecare pagină şi astfel se face că desenul meu, în afară de semnătura Robert Vanderkich, mai conţinea şi o reclamă pentru solduri de albituri, care îmi brăzdaseră fruntea în tot lungul ei.

Era bolnav destul de rău, avea un genunchi atacat astfel că stătea pe jumătate ridicat pe „gutieră“[1], însă mai avea şi fistule, destul de neplăcut plasate pentru un copil de vârsta lui, şi purta un bandaj voluminos la organele sexuale, ceea ce îl expunea – am aflat-o pe urmă – la râsetele şi glumele feroce de amare în inconştienţa lor naivă, ale camarazilor lui, seara, în dormitorul comun.

Când veneau brancardierii să-l ia la „pansament“, îşi găsea întotdeauna de lucru şi îi implora să mai aştepte câteva minute ori să ia pe „altul“, iar când vedea că nu mai era nimic de făcut şi că trebuie să fie dus la clinică, îşi strângea cu resemnare în geantă cărţile şi hârtiile, şi murmurând mai mult pentru sine, cu un ton serios de om mare printre dinţi „*merde!*“, le spunea brancardierilor că pot să-l ia.

În diferite rânduri am fost duşi împreună la „pansament“, însă de fiecare dată intram la rând înaintea lui. Într-o zi totuşi, el fu luat cel dintâi şi cum,

pentru a fi mai aproape, eram cu căruciorul pe coridor în faţa sălii de pansamente, putui să-mi dau seama de îngrozitoarele dureri pe care le îndura bietul băieţaş. Îl auzeam ţipând, horcăind şi plângând sălbatec, iar la anumite momente ţipa atât de strident şi de disperat, încât părea că la capătul ţipătului va expira pentru totdeauna. În anumite momente, îngrozitoarea sonerie electrică cu care erau chemaţi brancardierii izbucnea şi dânsa, şi ţipetele din sală împreună cu sinistrele declanşări ale soneriei îmi dădeau impresia că mă aflam într-un loc de cumplite torturi, unde condamnaţii erau chinuiţi sistematic, în odăi antiseptice, de către infirmiere cu şorţuri albe şi doctori cu mănuşi de cauciuc până la cot.

În după-amiaza aceea îl întrebai de ce ţipă atât de tare.

— Ce ai? ce-ţi fac? te omoară? Pentru un băiat mare ca tine e puţin ruşinos să nu poată îndura un pansament…

Însă regretai imediat aceste reproşuri.

— Mă silesc să tac – răspunse el – dar nu pot, simt că înnebunesc… ce vrei? Îmi toarnă eter curat pe testicule…

Şi spunând aceasta avea o mină serioasă şi matură care arăta că îşi dă seama că astfel de lucruri nu sunt nicidecum ruşinoase.

În toamna aceea lucrurile păreau, de altfel, că se agravează, îl luau acum mai des la clinică şi seara intra în dormitor de pe la cinci, pentru că avea febră mare şi nu suferea lumina zilei. În timp ce toţi micii lui camarazi mai stăteau pe afară şi se jucau zgomotos de la că rucior la cărucior, el rămânea închis în semiobscuritatea dormitorului, cu perdelele trase, singur şi tremurând de febră, cu obrajii arzători şi mâinile îngheţate, dârdâind şi transpirând, când complet rece, când fierbând de căldură, ascultând ameţit, în uşoara zumzăială a febrei ce-i umplea capul, ecoul ţipetelor şi al discuţiilor pline de voioşie ale

micilor lui prieteni care mai rămâneau încă pe terasă până la ora mesei.

Într-o zi, doctorul lui hotărî că trebuie să-l opereze şi chemă telegrafic pe tatăl băiatului. Când acesta veni, se mai făcu o nouă consultaţie cu acelaşi rezultat şi se hotărî ca intervenţia să aibă loc peste câteva zile. Până atunci, tatăl băiatului îl scotea în fiecare dimineaţă la plimbare „până la mare şi înapoi", împingând el însuşi căruciorul. Când se întorcea, dacă era destul de devreme şi nu se servea încă masa, rămânea pe terasă la aer împreună cu ceilalţi bolnavi. chiar în prima zi fu astfel, şi Boby se grăbi să mă prezinte tatălui său, căruia desigur că îi vorbise despre mine şi de prietenia care ne lega, deoarece acesta îmi mulţumi pentru atenţia pe care o acord fiului său. Eram confuz şi îi explicai că are un băiat vioi şi talentat a cărui conversaţie poate constitui o adevărată plăcere pentru cineva care îşi dădea osteneala de a sta de vorbă cu Boby. Era extrem de măgulit şi zâmbea mereu cu toţi dinţii lui ştirbi, a căror

resturi în gingii erau îngălbenite de tutun.

Era cultivator, un om robust şi spătos, cu părul cărunt şi mustăţi albe, cu o ceafă solidă şi roşie tăiată de mici cute ca de încrustături de cuţit, un adevărat grumaz de animal voinic, trăit în aerul tare de ţară care-i tăbăcise pielea. Când se ridica în picioare, cărucioarele noastre îi ajungeau până la burtă, iar când împingea pe acela al fiului său cu mâinile lui groase şi bătătorite, se vedea bine că asta era treaba cea mai uşoară pentru dânsul, care era obişnuit să împingă maşini mai grele pe câmp. Tot timpul fuma ţigări groase, galbene, din tutun ordinar învelite în hârtie specială „de porumb“ şi dădea drum fumului pe nas şi parcă şi pe urechi şi pe ceafă, astfel că atunci când pufăia din ţigară tot capul i se învăluia în fum gros.

Pentru operaţie, Boby fu luat cu o zi înainte într-o cameră de lângă clinică. Îşi luă „rămas-bun“ de la mine cu oarecare tristeţe, dar fără să-şi dea seama de gravitatea operaţiei despre care doctorul spusese

tatălui său că e destul de serioasă. În ziua intervenţiei nu-l văzui nicăieri pe tatăl lui. Era probabil cu dânsul acolo într-una din acele „odăi de operat“, cu uşa enigmatic închisă şi complet izolată spaţial şi moralmente de viaţa care se desfăşura în sanatoriu. Peste câteva zile aflai de la infirmiere, cu oarecare dificultate, că operaţia lui Boby reuşise, dar că îi merge prost. Era o formulă diplomatică obişnuită în sanatoriu pentru a exprima în mod ocolit, dar ridicol, că bolnavului îi merge rău de tot.

În fine, într-o după-amiază, îl zării pe coridor şi pe domnul Vanderkich care veni la mine. Era agitat şi foarte amărât, după cât văzui. Îmi spuse imediat că Boby avusese o hemoragie la „părţile joase“ şi că pierduse prea mult sânge pentru a putea lupta împotriva bolii. În plus, avea mereu febră, iar pansamentele erau insuportabile, deveniseră atât de dureroase, încât Boby nici nu mai putea ţipa, de extenuat şi crispat de suferinţă cum era. Cu ochii închişi, lăsa doar să-i curgă saliva din gură şi chiţcăia

ca un şoarece fără încetare. Într-o zi se întâmplă chiar şi ceva mai grav, durerea îl făcu să urineze în neştire…

Toate acestea dl. Vanderkich mi le povesti repede şi nedesluşit – avea, desigur, o imperioasă nevoie de a se împărtăşi cuiva, însă în acelaşi timp era şi grozav de grăbit. În momentul acela aştepta pe doctor să iasă dintr-o cameră şi să-i comunice că omul pe care îl căutase în oraş pentru a furniza sânge pentru o transfuzie lui Boby era plecat pentru câteva zile, la ţară, şi să-l întrebe pe doctor ce rămâne de făcut.

— Şi unde e plecat, zici? întrebă doctorul, iar dl. Vanderkich îi spuse numele satului.

— Ei bine, e aici în apropiere, spuse doctorul, într-un ceas cu o trăsură eşti acolo şi îl aduci, uite, de pildă, te-ar putea conduce acolo dumnealui, şi arătă spre mine.

— Bineînţeles! exclamai. Putem porni chiar acum şi până la prânz suntem înapoi cu omul de care avem nevoie.

În acelaşi moment îmi adusei aminte că acolo se afla „castelul“, unde fusesem înainte cu câteva săptămâni şi pe unde nu mai dădusem de atunci neştiind ce să spun proprietarului. Puteam foarte bine să întâlnesc acum în sat pe portar sau pe grădinar şi să mă aflu în situaţia destul de proastă de a nu-i putea ocoli. Dar ce era eventuala mea situaţie neplăcută pe lângă gravitatea faptului care mă ducea în satul acela? Şi înecai scurta mea ezitare într-un noian de reproşuri interioare…

În trăsură, dl. Vanderkich se instală pe scăunel lângă mine şi aprinse una din ţigările lui groase din care începu să pufăie cu putere. Cu privirile obosite de nopţile de veghe, tăcut şi îngrijorat, privea distrat câmpurile de-a lungul drumului şi din când în când făcea câte o observaţie cu voce tare despre starea

recoltei sau a lucrărilor agricole pe care le vedea. Există astfel de stări în viaţă în care deprimarea te distrează şi lasă să ţâşnească prin dânsa vechi obişnuinţe de toate zilele. În câteva rânduri întorsei capul spre dânsul şi admirându-i sănătatea robustă, aceeaşi întrebare îmi flutura pe buze. Pentru ce nu dăduse dânsul sânge pentru transfuzie?

Îl întrebai. Îmi închipuisem că poate sângele lui nu „se potriveşte“, cum se întâmplă adesea, însă întrebarea mea îl făcu să ia o mină atât de aiurită şi de schimbată, încât îmi dădui seama că atinsesem cu dânsa un punct sensibil şi dureros. Se uită lung la mine şi-apoi aprinse o altă ţigară, rămânând mereu tăcut ca şi cum n-ar fi înţeles bine vorbele mele.

Într-un sfârşit însă începu a vorbi şi atunci ştiui că tăcerea lui de până atunci nu fusese decât o ezitare.

— Într-adevăr, puteam să-i dau eu sângele… dar vezi că… e o poveste tristă la mijloc…

În acelaşi moment intrarăm pe uliţele satului şi un copil ieşindu-ne înainte, întrebarăm de adresa care ne interesa. eram grozav de curios să ştiu ce „poveste tristă“ împiedica pe dl. Vanderkich să dea sânge copilului, însă nu aveam timp să-i pun nicio întrebare.

Eram chiar lângă casa pe care o căutam şi, ajunşi acolo, dl. Vanderkich devenise extraordinar de nerăbdător. Pentru a ajunge mai repede sări chiar din trăsură cu câteva case mai înainte şi cu paşii lui de animal uriaş în câteva clipe fu la uşă unde bătu violent.

Îi răspunse o bătrânică cu un şal negru pe umeri care ieşi în curte.

— Ce doriţi?

În câteva cuvinte dl. Vanderkich îi explică ce doreşte.

— Cred că aţi venit degeaba, spuse bătrânica. Îmi pare destul de rău că aţi făcut atâta drum şi nu

veţi putea obţine nimic… Îl căutaţi pe feciorul meu, însă el zace bolnav de gripă, şi a venit din Berck la mine pentru ca să-l îngrijesc eu mai bine, până s-o însănătoşi.

— Puteţi să-l vedeţi dacă vreţi, e în pat, mă duc ca să văd dacă nu doarme.

— Pentru ce să-l mai deranjăm şi pe dânsul? mormăi ca un urs dl. Vanderkich. este inutil… plecăm… îmi pare rău… vom căuta aiurea…

În momentul când vrui să pornesc, bătrânica îmi făcu semn cu mâna… mă opri şi îmi spuse că pentru a scurta drumul puteam să trec printr-o uliţă apropiată. Era tocmai uliţa de unde se vedea castelul printre tufişuri.

Când trecui însă pe-acolo, alte gânduri şi sentimente mă frământau acum decât înainte cu câteva săptămâni şi mi-ar fi trebuit desigur calmul de

atunci pentru a simţi plăcerea revederii locurilor acelea.

În trăsură, lângă mine, dl. Vanderkich nu înceta să mormăie şi să se lamenteze.

— Ce mă fac acum? În tot Berckul, ăsta singur dădea sânge. Şi acum iată-l bolnav… Şi ceasurile trec… Şi lui Boby îi este poate mai rău… Şi eu trebuie să asist la toate acestea neputincios cu braţele încrucişate, fără a putea ajuta cu nimic. iată ce este cel mai dureros, să ştii că ai fi putut fi de folos cuiva, copilului tău, şi că o întâmplare cu totul stupidă îţi leagă braţele.

Îşi trecu mâna peste faţă, apoi scoase o batistă mare albastră cu picăţele cu care îşi şterse ochii. Ei da, plângea şi era destul de dureros să vezi plângând pe omul acesta voinic cu umeri laţi şi grumaz de taur, plângând ca un copil.

Într-un sfârşit se stăpâni şi printre suspine, putui afla

cauza acestei disperări.

— Ţi-am spus, e o poveste tristă, mai mult stupidă decât tristă. Ştii, desigur, că în timpul războiului au fost regimente întregi trimise în misiune pe frontul oriental. Eram şi eu caporal într-un astfel de regiment şi am făcut războiul în jurul Salonicului, unde am rămas până la armistiţiu… ce trai bun duceam! Şi tocmai traiul ăsta prea bun a fost cauza tuturor relelor, pentru că aveam bani cât vroiam, şi ne îmbătam ca porcii şi apoi mergeam prin bordeluri până dimineaţa… Într-unul din bordelurile acelea m-am îmbolnăvit, şi bolnav am rămas… ah! o noapte de beţie şi de dragoste şi apoi o viaţă întreagă pătat… cu sângele „putred“ pentru totdeauna. când m-am întors acasă, Boby avea trei ani şi nu prea mă cunoştea, pentru că îl lăsasem la plecare micuţ, de câteva luni… la sân încă… Şi iată că acum mă întorceam şi nici nu puteam măcar să-l sărut… iar acum e încă mai rău, că e pe moarte şi nu-l pot ajuta.

Îşi trecu iar mâna peste faţă şi rămase cufundat într-însa, tăcut şi suspinând înăbuşit din când în când.

Era destul de prost că nu-l adusesem pe omul care dădea sânge; doctorul păru foarte îngrijorat.

— Şi e urgent, înţelegi, urgent… îi spunea mereu cultivatorului care, cu privirile umede, nu ştia ce răspuns să bolborosească.

Într-un sfârşit, soţia unui bolnav din sanatoriu, aflând că trebuie sânge pentru o transfuzie, se oferi să-l dea dânsa. Era infirmieră într-un spital din Paris şi mai dăduse sânge.

În aceeaşi după-amiază, târziu, pe la orele cinci se făcu transfuzia şi Boby se simţi puţin mai bine…

Şi astfel muri în aceeaşi noapte, cu durerile calmate şi cu sentimentul unei mari linişti.

Îmi rămâne de la dânsul desenul pe care mi l-a

făcut şi, într-un anumit fel, şi amintirea revederii „castelului“ în ziua în care a murit, amintire atât de nostalgică şi plină de tristeţe, încât niciodată nu mai trecui cu trăsura prin satul acela.

Notă

1. „Gutiera este o invenţie care transformă un bolnav într-un om sănătos. Ea cumulează funcţiile patului, a trăsurii şi a picioarelor. O gutieră este un cărucior cu patru mari roţi de cauciuc, cu un cadru pe măsura strictă a corpului, pe care zace bolnavul, cu arcuri puternice între cadru şi roţi, care amortizează toate şocurile şi asperităţile drumului.

   În sanatoriile pentru bolnavii lipsiţi de mijloace, unde sălile sunt colective şi bolnavii stau în paturi, gutiera nu este utilizată decât pentru

plimbarea pe ţărmul mării. În anumite hoteluri şi vile particulare însă, bolnavul nu părăseşte niciodată gutiera. El doarme pe ea, mănâncă pe ea, iese la plimbare pe ea.

În odaia lui, bolnavul, lăsând să-i atârne mâinile, poate conduce roţile în toate sensurile. Am văzut bolnavi mergând astfel la raftul bibliotecii să-şi ia o carte sau plimbându-se pe coridoare singur.

Când un bolnav are nevoie de vreo cumpărătură în oraş, se telefonează imediat la un sanatoriu în apropiere şi un fost bolnav sau un convalescent vine şi împinge gutiera în oraş.“ (M. Blecher, Ce este o gutieră?) ^

VI

Toate gândurile, toate amintirile şi toate viziunile pe care le vedeam dincoace de pleoape, pier scufundate în acelaşi întuneric călduţ din interiorul pielii care le absoarbe fără urmă. În temperatura aceasta călduţă şi în intimitatea aceasta fără nume zac perfect indiscernabile şi putându-se confunda una cu alta, toate amintirile, toate sentimentele, tot ce credem că a fost vreodată important în viaţa noastră. Putem să evocăm cutare sau cutare amintire şi nimic nu ne indică valoarea mai mare sau gravitatea şi importanţa ei faţă de cealaltă. Se întâmplă chiar că ceea ce am crezut odinioară grav şi extrem de dramatic să apară şters, palid, anemic, în lumina unei desuetudini ce ar da poate senzaţia tristeţii, dacă n-ar da-o pe aceea a plictiselii, în timp ce amănunte de ultima mână, vreau să spun, care atunci când „s-a petrecut“ amintirea erau respinse în „neînsemnat“, să ni se pară cu totul revelatoare şi extraordinare.

Îmi pare că explicaţia acestui fapt ar fi următoarea: ne imaginăm în fiecare clipă viaţa şi viaţa rămâne valabilă pentru acea clipă şi numai pentru aceea şi numai aşa cum o imaginăm atunci. este acelaşi lucru, dar, a visa şi a trăi. În clipa când se desfăşoară visul, întâmplările lui sunt valabile numai pentru momentele acelea nocturne din somn, după cum în trăirea de toate zilele, gândurile şi întâmplările sunt valabile numai pentru clipa când se petrec şi aşa cum le imaginăm în acea clipă. Dacă am încerca totuşi să credem că faptele sunt independente de noi, este suficient ca într-un moment tragic să închidem ochii şi regăsim o independenţă interioară atât de strictă şi de hermetică, încât putem plasa în întunericul ei orice amintire, orice gând şi orice imagine vrem, putem plasa în miezul momentului tragic o glumă, o anecdotă ca şi un titlu de carte sau subiectul unui film de cinematograf.

Cu ochii deschişi, cu aparenţa unei atenţii extrem de încordate de câte ori, ascultând pe cineva care îmi

vorbea grav, porneam să modelez de-a lungul conversaţiei lui, o altă conversaţie cu totul deosebită şi bizară, câteodată fantastică, altă dată doar amuzantă. Şi obrazul meu îşi păstra trăsăturile lui serioase…

Îmi amintesc chiar că în diferite rânduri, în mod cu totul „involuntar“ şi fără să mă pot stăpâni, în timp ce mi se povestea, de exemplu, episodul dureros şi atroce al unei morţi cu detalii din cele mai dramatice, să apară în interiorul meu pe scena micului meu teatru personal, cea mai comică şi mai excentrică echipă de mici animale în cauciuc, executând dansuri de filme cu desene animate, acrobaţii şi sărituri, caraghioase, extraordinare, şi de-a dreptul hilariante. În timp ce încruntam sprâncenele, ascultam cu un aer trist. Ce lucruri necunoscute zac în sacul de piele al unui om cu care stăm de vorbă!

În fond, esenţa realităţii este o vastă confuzie de diversităţi fără sens şi fără importanţă. Chiar

faptele exterioare pe care le credem bine definite, încurcă de multe ori temele şi confundă luminile ce trebuiesc aprinse pentru iluminarea decorului ca şi rolul personajelor ce trebuie să joace întâmplarea. acolo unde trebuia un personaj grav şi trist, realitatea pune câteodată un actor slab ce abia îşi susţine rolul şi care – mai ales asta – nu se simte la locul lui în piesă.

Existau în sanatoriu bolnavi şi bolnave, mai ales bolnave care păreau făcute de când lumea şi înscrise în mod secret în cine ştie ce rubrici ale universului, pentru imobilitate, pentru suferinţă şi pentru resemnare. Cunoşteam o fată bătrână care în urma unui accident de automobil pe care îl suferise împreună cu fratele ei, rămăsese grav atinsă şi bolnavă de tuberculoză osoasă la amândoi genunchii. Era o fată galbenă, cu părul negru lins peste cap, cu mâini subţiri şi anemice şi o privire placidă şi puţin umedă întotdeauna ca a unui animal blând. Când venea în sala de mâncare, aducea cu dânsa şi nu ştiu ce carte cu litanii pioase în care îşi înfunda capul şi

atenţia între două servicii de mâncări. Într-o zi, veni s-o vadă fratele ei. Ei bine, era imposibil să nu constaţi că accidentul „aranjase“ just treburile de vreme ce ea era bolnavă de pe urma lui şi dânsul scăpase teafăr, pentru că pe cât era dânsa de muiată şi de pioasă în atitudinile ei de martiră resemnată, pe atât era de voinic şi de binedispus fratele ei. Şi dacă s-ar fi crezut că melancolia clorotică a bolnavei era la dânsa un efect al bolii, fratele ei se grăbea ca să dezmintă aceste afirmaţii, şoptite, bineînţeles în grădină, când bolnava nu era acolo.

— Întotdeauna a fost aşa… de când o cunosc. toată ziua în pat întinsă, cu dureri de cap şi cu nasul băgat în lecturi pioase… e absolut aceeaşi ca întotdeauna… boala n-a schimbat nimic la dânsa, vă asigur, nici măcar obiceiul şi felul de a purta toate medaliile ei la gât…

Existau însă şi situaţii contrarii, bineînţeles, şi acestea mi se păreau mai demne de atenţie şi mai

dramatice.

În sanatoriu se perindau astfel fel de fel de întâmplări şi de existenţe. Când răsfoiesc un vechi albumde fotografii, îmi vin în minte zeci de dureri şi de drame ascunse cu dezinvoltură după zâmbetul unei fotografii într-o splendidă după-amiază de vară, la umbra unui boschet încărcat cu flori, în grădină. Iată zâmbetul de vedetă de cinematograf al Teddyiei şi poziţia ei de „revoltată“ pe cărucior.

Era o fată micuţă şi frumoasă, cu un năsuc în vânt şi cu un straşnic accent parizian de fată care se „desgheţase“ iute în contact cu viaţa din marele oraş. Continua să se îmbrace pe gutieră aşa cum se îmbrăca şi când era sănătoasă. Era singura care venea în sala de mâncare în tailleur cu jupă scurtă şi ciorapi de mătase, încât când ridica picioarele pe gutieră toate cucoanele bătrâne din sală şopteau între ele că iar a luat Teddy o poziţie „indecentă“. Cu timpul, însă, se obişnuiră cu atitudinele ei şi chiar cu

faptul că după masă îşi comanda o cafea filtrată, la care aprindea o ţigară „cravena“ cu capăt de plută.

Era o mică rafinată, o mică pariziană, ce fusese mult alintată când fusese pe picioare. Când devenirăm prieteni, îmi povestea adesea în odaia ei diferite aventuri pe care le avusese cu adoratorii ei.

În anumite zile ale lunii aştepta cu înfrigurare factorul poştal şi mă ruga să urmăresc în ziar – ea nu-l cumpăra – când sosesc vapoarele de mesagerii din Dakar. În câteva rânduri văzui la ea pe masă plicuri mari cu timbre din africa occidentală, însă, curios lucru, ele erau toate adresate d-rei Teddy Pelisier, Poste-restante la Paris şi cu menţiunea unui birou de poştă de periferie.

Într-o zi o întrebai de unde vin plicurile astea şi ea îmi spuse fără înconjur că de la „micul ei amant“, care când plecase în colonii, dânsa nu căzuse încă bolnavă, încât el nu ştia nimic de Berck şi de boala ei, continuând a-i scrie pe adresa care se înţeleseseră s-

o utilizeze şi de unde sora ei ridica scrisorile şi i le retransmitea la sanatoriu. Era, după spusele ei, un tânăr inginer, care dorise chiar ca să se însoare cu dânsa înainte de plecare şi care se dusese în colonii numai pentru un stagiu de câţiva ani ca să facă avere şi apoi să se întoarcă şi să se stabilească în ţară. Îmi arătă multe fotografii pe care erau împreună, ea subţirică, în rochii care o prindeau de minune, el serios, cu pipa în gură, privind-o plin de admiraţie ori strângându-i uşor talia.

Erau fotografii luate în faţa cazinoului din Deauville, şi altele în parcuri de oraşe belgiene – el avea rude în belgia şi plecau împreună ca să le viziteze, ca doi logodnici cuminţi şi bine potriviţi. În orele acelea de după-amiază când stăteam la dânsa şi răsfoiam albumul, se întâmpla adesea ca o infirmieră să bată la uşă pentru a întreba de temperatură şi era o adevărată injustiţie ca în momentele acelea să cad cu ochii pe o fotografie care o reprezenta în rochie albă marinărească pe puntea unui vapor în excursie spre

nu ştiu ce baleare, în timp ce îşi punea termometrul la subsuoară ca orice bolnavă şi mărturisea infirmierei cu ochi saşii şi mustăcioară pe gură, care aştepta impasibilă ca o legumă în mijlocul odăii, că are 38,1°, dar că se simte bine, pentru ca eu să nu plec.

Era grozav de injust ca fiinţa asta menită unei vieţi de plăceri şi de alintări, să zacă în şirul unor „alungiţi“ neurastenizaţi şi sumbri, pe coridorul unui sanatoriu pierdut undeva în dunele de nisip de pe marginea oceanului, într-o solitudine şi o izolare ce constituiau pentru dânsa nu numai o tortură, ci şi o grozavă confuzie de teme din partea realităţii. Într-o zi, prin intermediul sorii ei, îi sosi din Dakar un enorm pachet cu diferite piei tăbăcite de animale mici şi sălbatice. Îmi amintesc şi de un covor de pus pe pat, format din patru piei aranjate în diagonală, alternativ două gri de antilopă şi două dintr-o blană necunoscută, marmorată ca de tigru însă cu perii moi la pipăit şi mătăsoşi ca de catifea.

În loc s-o găsesc în acea după-amiază veselă că primise un asemenea dar, o găsii pe Teddy plânsă şi tristă. Îmi spuse că de când se întorsese de la masă tot plânsese, gândindu-se la situaţia ei, la faptul că el nu ştia nimic de boala ei, în timp ce ea zăcea pe gutieră cu febră. Şi când spuse „pe gutieră“ bătu cu pumnul în salteaua căruciorului, scrâşnind din dinţi.

— Te vei vindeca, Teddy. Până se întoarce eşti din nou pe picioare şi îl vei întâmpina la sosirea vaporului la Bordeaux cu un zâmbet pe buze ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

În realitate boala ei era însă mult mai gravă decât îşi închipuia ea însăşi, pentru că în afară de două vertebre atacate se mai găsi şi o mare cantitate de albumină în urină, care trăda atacarea unui rinichi, complicaţie gravă şi în urma căreia trebuia să ţie regim strict fără sare, cu suprimarea cafelelor filtrate la sfârşitul prânzului.

În câteva luni, slăbi îngrozitor. Într-una din acele zile

veni şi sora ei s-o vadă. Şi sora ei află de la doctor că trebuie să i se scoată lui Teddy rinichiul bolnav.

În după-amiaza aceea merserăm cu toţii la cinematograf. În cinematografele din Berck se puneau în fundul sălii nişte bănci înalte de lemn şi pe ele erau suite gutierele bolnavilor. Pentru cine vedea pentru întâia oară acest aranjament, era un aspect destul de curios îm părţirea sălii în două categorii bine definite: „alungiţii“ şi cei pe scaune. când se stingea lumina şi voalurile de claritǎţi estompate veneau dinspre ecran, învăluiau pe cei întinşi în luminozităţi şi palori stranii, s-ar fi zis că în jumătate de sală zăceau sarcofagiile deschise cu cadavrele îmbălsămate ale cine ştie cărui muzeu în puterea nopţii.

Eram alături de Teddy, care dimineaţa aflase că trebuie operată şi se dusese la cinema tocmai pentru a nu rămâne în ziua aceea în odaia ei, frământând gânduri întunecate. Când se stinse lumina, părea veselă, în tot cazul indiferentă, însă numai pe la

mijlocul spectacolului îmi dădui seama că în întuneric Teddy plângea încetişor. Puteam vedea faţa ei palidă şi albeaţa ecranului îi scobea încă mai adânc pomeţii obrazului şi o făcea de nerecunoscut. În acelaşi timp, îi curgeau în şiraguri lacrimile pe obraji şi muind Kohl-ul cu care îşi fardase pleoapele, aduceau pe faţă două linii negre şi bizare ca un foarte straniu tatuaj funebru al unui mort uns cu ghips şi desenat cu cărbune, aşa cum se pot vedea pe fotografii că obişnuiesc să-şi machieze cadavrele unele triburi sălbatice.

Îşi şterse cum putu mai bine ochii înainte de sfârşit, însă rămase tristă în toate zilele următoare. Se întâmplă şi ceva cu totul neprevăzut care agrava situaţia în mod simţitor. Există un anumit magnetism al neprevăzutului, care atrage spre întâmplările dureroase, complicaţii grave şi neaşteptate. Într-o lungă scrisoare, prietenul ei, inginerul, îi anunţă că pentru vara ce vine obţinuse de la compania unde lucra un concediu de două luni de zile pe care bineînţeles avea de gând să-l petreacă în Franţa cu

logodnica lui.

Şi Teddy îmi arătă, tristă, scrisoarea.

— Credeam că voi putea să-i evit surprizele neplăcute şi iată că trebuie să-i procur o amarnică tristeţe în locul unei mari bucurii…

Şi în una din zilele următoare fu operată, o mai văzui câteva zile după operaţie înainte de a fi transportată într-un sanatoriu de lângă Paris, unde muri din imposibilitatea de a se putea hrăni, din cauza rinichiului unic rămas care şi el se infectase, şi nicidecum de pe urma operaţiei în totul reuşită, după cum spuneau doctorii cu un mic ton savant. Există astfel de mici explicaţii în logica medicală curentă, care ar trebui clasate într-o categorie specială, ce n-ar fi nici aceea a sofismelor şi nici aceea a paradoxelor, ci a unor raţionamente particulare cu „urmări dureroase“. Cred că ar fi o inovaţie poate utilă pentru logică şi pentru morală şi absolut inutilă pentru bolnavi şi părinţii lor.

Când o văzui pe Teddy la sanatoriu, era culcată într-un pat special „Dupont“ care ocupa tot mijlocul odăii. Pentru ca să încapă, de altfel, cu întreaga lui combinaţie de ţevi şi bare nichelate, fuseseră scoase afară o mulţime de lucruri. Era ca o imensă maşină într-o sală golită special pentru a începe, o maşină de ţesut care conţinea însă în locul valului de pânză de la mijloc doar pătucul alb şi fragil pe care stătea întinsă bolnava. Pentru a fi mânuit cadrul pe care zăcea, în orice direcţie, existau manivele şi şurupuri anume făcute şi la cari se putea umbla cu uşurinţă.

Pentru pansamente, pentru facerea toaletei, cadrul se ridica cu ajutorul unor pârghii şi frânghii, iar dedesubt se puteau desface câteva chingi, liberând astfel o parte a corpului.

— Ce afacere complicată pentru un lucru atât de simplu cum va fi moartea mea… îmi spuse Teddy cu voce slabă şi mă îngrozii de luciditatea cu care îşi dădea seama de gravitatea stării ei.

— Este mai bine aşa, adăugă dânsa, mult mai bine… mai bine ca logodnicul meu să plângă pe un mormânt decât să compătimească o bolnavă.

Într-adevăr, era mai bine aşa.

Era pentru Teddy un sfârşit care aranja întrucâtva lucrurile şi îndrepta confuzia de teme şi de roluri pe care realitatea o făcuse în desfăşurarea vieţii ei.

Într-un mare şi frumos cimitir din împrejurimile Parisului pe care nu l-am mai văzut decât în trecere prin geamul aburit al automobilului sanitar, zace cu mâinile pe piept, palidă şi cuminte, o fată care trebuia să iubească în viaţă şi nimeni nu va şti niciodată scheletica ei figură şi ochii holbaţi pe care îi căpătase cu câteva zile înainte de a muri.

Într-un cimitir curat, sub o ploaie măruntă şi rece va veni un inginer în impermeabil, cu un buchet de flori bine învelit ca să nu se ude şi îl va depune pe

o lespede simplă şi curată ce nu va mai dezvălui nimic pentru nimeni, niciodată.

Şi într-o odaie vor rămâne azvârlite pe divan câteva blănuri exotice şi într-un dulap ascuns, un album cu fotografii şi într-o cutie bine închisă, scrisori şi plicuri cu timbre poştale din Dakarul îndepărtat.

În timp ce la Berck vor veni pentru a-şi căuta de sănătate bolnavi adevăraţi cu aparenţe de schelete, cu zâmbetul amar şi trist, cu griji şi paralizii şi pansamente şi familii şi dureri şi puroi.

Cred că avea dreptate Teddy când spunea că este mai bine aşa.

VII

Când evoc vreo amintire din acestea cu ochii închişi şi ea renaşte cu intensitatea realităţii de odinioară, când altădată îmi trec prin cap cu aceeaşi intensitate şi în aceeaşi convingătoare lumină decoruri şi întâmplări care n-au existat niciodată, când apoi, deschizând ochii, privesc în jurul meu în după-amiaza însorită şi în privire îmi ţâşnesc ca fântânile arteziene toate culorile şi formele zilei, verdele mărunt şi răsfirat al ierbii, galbenul lucios de mătase chinezească al daliilor şi albastrul copilăros al florilor de „nu-mă-uita“ la care răspunde albastrul intens şi neted al cerului, atât de intens şi atât de neted, încât misterul lui îmi învăluie creierul în aburi de lucidă ameţeală; când amintiri, viziuni şi decoruri mi se perindă astfel dincoace şi dincolo de pleoape, mă întreb adesea cu mare emoţie care poate fi sensul acestei continue iluminări interioare şi a câta parte din lume o constituie dânsa, pentru ca răspunsul în mod inexorabil să fie întotdeauna la fel de descurajant…

Este în fondul realităţii o neînţelegere de imensă amploare şi de grandioasă diversitate din care imaginaţia noastră extrage o infimă cantitate, atât cât îi trebuie pentru ca adunând câteva lumini şi câteva interpretări să-şi constituie „firul vieţii“. Şi firul acesta al vieţii ca o fină şi continuă şuviţă de lumină şi de visuri, fiecare om îl extrage din maternul rezervor al realităţii, plin de decoruri şi de întâmplări, plin de viaţă şi de vis aşa cum copilul neştiutor apasă sânul mamei şi suge ţâşnitura de lapte caldă şi hrănitoare.

În timpul care „nu s-a scurs încă“, zac toate întâmplările, toate sentimentele, toate gândurile, toate visele care n-au avut loc încă şi din care generaţii şi generaţii de oameni îşi vor scoate partea necesară de realitate, vis şi nebunie. Imensa rezervă de demenţă a lumii din care se vor hrăni atâţia visători! imensa rezervă de reverie a lumii din care vor extrage poeme atâţia poeţi şi imensa rezervă de visuri nocturne din care îşi vor popula coşmarele şi terorile din somn atâţia oameni adormiţi!

Este depozitul necunoscut al realităţii plin de tenebre şi de surprize. Toate acestea zac îngrămădite într-un timp enorm şi nu se vor desfăşura decât celulă cu celulă, vis cu vis, fibră cu fibră, alcătuindu-se în compoziţia unui imens mozaic în fiecare clipă, în fiecare colţişor al lumii, pietricică lângă pietricică, pentru a forma acel tablou de negândit şi care este „viaţa universală în toată desfăşurarea ei.“ Şi mă gândesc la această desfăşurare într-o singură clipă a vieţii mele. În clipa când scriu, pe mici canaluri obscure, în râuleţe vii şerpuitoare, prin întunecate cavităţi săpate în carne, cu un mic gâlgâit ritmat de puls se revarsă în noaptea trupului, circulând printre cărnuri, nervi şi oase, sângele meu.

În întuneric curge el ca o hartă cumii de râuleţe prin mii şi mii de ţevi şi dacă îmi închipui că sunt destul de minuscul pentru a circula cu o plută pe una din aceste artere, vuietul lichidului care mă duce repede îmi umple capul de un vâjâit imens în care se disting bătăile ample pe sub valuri ca ale unui gong, ale

pulsului, şi valurile se umflă şi duc bătaia sonoră mai departe în întuneric pe sub piele în timp ce valurile mă iau iute în întuneric şi într-un vuiet de neînchipuit mă aruncă în cascadele inimii, în pivniţele de muşchi şi fibre unde revărsarea sângelui umple rezervoare imense pentru ca în clipa următoare barajele să fie ridicate şi o contracţie teribilă a cavernei, imensă şi puternică, înspăimântătoare ca şi cum pereţii odăii mele într-o secundă s-ar strânge şi s-ar contracta pentru a da afară tot aerul din cameră, într-o strângere care plesneşte lichidul roşu în faţă şi îl îndeasă, cu celulă peste celulă, are loc deodată expulziunea apelor şi gonirea lor, cu o forţă care bate în pereţii moi şi lucioşi ai întunecatelor canale cu lovituri de ample râuri ce cad din înălţimi.

În întuneric, îmi înfund braţul până la cot în râul care mă duce şi apele lui sunt calde, aburinde şi straşnic de mirositoare. Îmi duc mâna căuş la gură şi sug lichidul cald şi gustul lui sărat îmi aminteşte gustul lacrimilor şi pe acel al oceanului. E întuneric şi sunt închis în

vuietul şi aburii propriului meu sânge. Şi mă mai gândesc la toate râurile, cascadele şi canalele obscure de sânge din atâţia şi atâţia oameni care sunt pe pământ, la revărsarea aceasta obscură ce se petrece sub pielea lor în obscuritate în timp ce ei umblă sau sunt adormiţi, la toate fiinţele care au artere şi vine, la toate animalele în care aceeaşi fierbinţeală duce până în extremităţile cărnii, aceiaşi aburi şi acelaşi vuiet de sânge.

Şi dacă încerc ca să-mi închipui viaţa universală a sângelui şi numai viaţa lui, îmi imaginez că oamenii şi animalele au pierdut carnea şi nervii, şi oasele de pe dânşii, pentru a rămâne dintr-înşii numai arborele de artere şi vine, păstrând forma exactă a corpului dispărut însă rămânând numai ele, ca nişte reţele fine, roşii, de oameni şi animale, ca nişte oameni şi animale făcuţi din fibre şi rădăcini şi liane, în locul cărnurilor pline, însă totuşi oameni, totuşi având un cap ca o minge însă plin de goluri şi ţesut doar din fire prin care circulă sângele şi nasul este o ţesătură de fire în formă

acvilină sau dreaptă, în timp ce buzele ca o scamă roşie se mişcă şi se deschid, iar corpul întreg, când adie vântul, freamătă ca o plantă uscată în care a suflat briza toamnei.

Şi astfel de corpuri din reţele de fibre şi artere, fără carne, sunt în toată lumea acum, şi ele circulă, dorm, se hrănesc ca odinioară fiinţele normale, umblând printre frunze, ierburi şi copaci, ca o lume vegetală sanguină lângă lumea de sevă şi clorofilă a plantelor şi copacilor. Este lumea sângelui pur, lumea fiinţelor de artere şi a corpurilor fibroase, este lumea pe care nu mi-o imaginez, ci care există aşa cum o văd sub pielea oamenilor şi a tuturor animalelor. În clipa când scriu şi când mă gândesc la dânsa. Este lumea realităţii ce zace sub piele, sub decorul şi lumina pe care le vedem cu ochii mari deschişi.

În felul acesta, îmi imaginez lumea sângelui şi îmi dau seama că sângele meu nu este decât o neînsemnată împletitură de şuviţe şi artere în pădurea de copaci

arteriali sanguini din lumea toată, iar rumoarea şi foşnetul circulaţiei lui nu este decât o infimă vibraţie în cadenţa amplă şi în zgomotul amplu pe care îl face sângele adunat în toate arterele prin care circulă în lume. Şi rumoarea sângelui se pierde în rumoarea vântului şi în plescăitul valurilor oceanului şi în curgerea râurilor şi fluviilor din toată lumea, care produc şi ele zgomot, în ampla desfăşurare de sunete vaste în întreaga lume. O! imensa clamoare a planetei noastre în spaţiu! Şi pierdut în huietul acesta, pulsul sângelui meu! cu totul pierdut, cu totul neînsemnat!

Şi mă mai gândesc la ceva care mă înspăimântă. În timp ce scriu, în timp ce condeiul aleargă pe hârtie în curbe şi linii, şi ondulări ce vor însemna cuvinte şi, spre deplina mea stupefacţie, vor avea sens pentru oameni necunoscuţi mie care le vor „ceti“ (pentru că, pentru mine, actul scrisului până acum rămâne profund incomprehensibil şi subiectul unei mari uluiri), în timp dar ce scriu, în fiecare atom de spaţiu se întâmplă ceva. În grădină, o pasăre a zburat

şi a străbătut distanţa dintre două crengi, şi vântul a suflat şi o frunză s-a legănat, un cărucior de copil a trecut pe stradă cu un mic scârţâit de roată, copilul a scâncit, un instrument ascuţit şi strident a pătruns într-un corp tare, stolerul de peste drum a bătut într-o bucată de lemn, o vacă a mugit prelung, un mic zgomot pe care nu-l pot identifica vine din hambarul vecinului, în grădina de-alături cineva scutură un pom pentru a face să cadă din el fructele coapte, în fundul mahalalei o vioară şi-a reluat scârţâitul şi un lătrat a traversat geamătul viorii, şi mă opresc şi mi-e imposibil să urmăresc tot ce se petrece în jurul meu aici lângă mine.

Şi dacă mă gândesc la ce se petrece cu puţin mai departe de cercul acţiunilor acestora pe care eu pot să le ascult sau să le văd, mişcările şi faptele ce se petrec se înmulţesc extraordinar, în fiecare stradă, se petrec lucruri din acelea pe care pot să le bănuiesc şi multe altele, îngrozitor de multe. cât de multe? Înspăimântător de multe, grămezi de mişcări şi de

fapte şi de oameni care vorbesc şi alţii care fumează, şi alţii care beau ceai în cafenele, şi unii care dorm şi visează, şi unii ce îşi şterg hainele de praf încetişor şi caii care trag trăsurile la care sunt înhămaţi în timp ce într-o sală întunecată rulează un film şi în aburii fierbinţi ai unei încăperi supraîncălzite oamenii fac baie, şi trenuri circulă pe şine, şi vântul suflă amplu peste toate răvăşind freamătul pădurilor, iar râurile duc cu ele plute de lemne, într-un scoborâş vertiginos…

Şi se petrec lucruri în lume în această clipă când scriu, atâtea şi atâtea lucruri şi evenimente, încât toate cuvintele pe care le-au pronunţat oamenii din ziua când întâiul om a vorbit, şi toate pe care le vor pronunţa şi de aici înainte, n-ar fi suficiente pentru a descrie evenimentele ce se petrec în lume într-o singură clipă. Ei bine, fiecare clipă a vieţii mele, fiecare mişcare pe care o fac, fiecare durere pe care o simt, tot ce mi se pare că mi se întâmplă în viaţă, fiecare eveniment pe care îl cred extraordinar de

important pentru mine nu este decât un atom pierdut în vastul ocean de evenimente al lumii întregi.

Şi viaţa mea nu este decât o informitate în plus în pasta de evenimente a lumii, amorfă în totalitatea ei şi indistinctă.

Este pustietatea întâmplărilor din lume care înconjoară orice viaţă, şi orice viaţă rămâne singuratică şi izolată în acest desăvârşit deşert de fapte care mereu şi mereu se petrec. Când mă gândesc la acestea, la rumoarea sângelui ce îmi ascundea ca o perdea de şoapte rumoarea lumii întregi, şi la viaţa mea pierdută în întâmplările lumii, tot ce fac, tot ce scriu mi se pare van, iar viziunile care mă iluminează, pierdute în această imensă diversitate, îmi apar ca fosforescenţele oceanice pierdute în întunericul nopţii, undeva, pe liniştea unei suprafeţe acvatice când vânturile au stat şi cerul înstelat acoperă cu o cupolă de tăcere vastitatea mărilor tropicale. Şi astfel de fosforescenţe pierdute pentru totdeauna în noapte, fără sens, sunt şi rândurile

şi frazele mele…

VIII

Tot ce am săvârşit înainte de a cădea bolnav, avea pentru mine un înţeles bine definit şi un anumit sens în viaţă care îmi plasa acţiunile mele de toate zilele pe reţeaua unui vast tablou al cărui contur şi subiect trebuia să apară la urmă. Ştiu acum că nu există nici reţea, nici contur, nici subiect, şi că faptele vieţii mele se petrec oricum într-o lume care şi ea este oarecare. Dar mai era ceva, aveam un fel de densitate a existenţei mele care zăcea undeva în mine şi îmi ţinea luciditatea în echilibru, ca micile greutăţi de plumb care sunt puse în figurinele de cauciuc şi le menţin mereu în aceeaşi poziţie. Ştiam că în ansamblu sunt eu şi mi se părea că sunt de neînlocuit. În plus, pentru „exercitarea“ vieţii mele cunoşteam şi învăţasem anumite obişnuinţe şi manifestări care puteau să mă caracterizeze ca un om normal şi asemănător cu toţi cei din jurul meu. Ştiam să râd într-o situaţie comică, pentru că eram convins atunci că situaţia e comică şi îmi veneau fără să vreau

lacrimile în ochi când aveam vreo durere fizică ori o suferinţă morală. Erau manifestări precise ce însoţeau sentimente exacte şi drăguţe, desfăşurându-se în spaţiul unei zile de la cafeaua cu lapte de dimineaţă şi până la lectura ziarului de seară. Eram bine încleiat şi constituiam un „eu însumi“ bine închegat şi consistent cu sentimente ce aveau nume şi reverii care puteau fi povestite. Eram ceea ce se numeşte un om care îşi trăieşte viaţa şi o înţelege.

Înţelege, adică, ceea ce el crede explicaţia şi înţelesul vieţii acesteia. Şi tocmai această soliditate de conştiinţă care trebuia să se întărească în boală şi să-mi amplifice până la orgoliu, da, orgoliu, puterea şi rezistenţa mea de a suferi, aşa cum se întâmplă cu toţi bolnavii fără excepţie, şi ar fi făcut din mine în câteva luni sau în câţiva ani, un „bolnav“ în tot ce cuprinde acest cuvânt de convenţional, demn de milă şi de compasiune, tocmai luciditatea judecăţilor mele interioare este aceea care s-a prăbuşit în mine şi m-a lăsat ceea ce sunt, adică un om care trăieşte şi nu

înţelege nimic din jurul lui, puţin zăpăcit, puţin ameţit în vârtejul de întâmplări ale lumii, fără sentimente, fără dureri şi fără bucurii.

Pentru că în treacăt este vorba şi de suferinţa fizică, îmi permit s-o socotesc, pentru cei ce suferă, abjectă, fără sens şi să n-o ridic la niciun rang ilustru ca de exemplu „nobilă şi admirabilă inspiratoare în artă“ şi aceea care singură dă naştere operelor viabile. Cred că s-au născut în calm şi plenitudine infinit mai multe opere care au rămas decât în durere şi în scrâşnete de dinţi.

Pentru a reveni acolo de unde am pornit, sunt convins că o simplă întâmplare a făcut ca boala să amestece şi să indiferenţieze în mine toate sentimentele, şi să facă din luciditatea mea ceva asemănător cu un noroi clisos, în care nu se reflectă nimic şi n-are nicio însuşire deosebită perfect discernabilă. Cred că e o întâmplare, aceeaşi care a făcut dintr-o bucată de materie aici o piatră, şi dincolo un bloc de platină.

Este însă, bănuiesc, deosebit de interesant să însemn toate urmările pe care le-a avut această prăbuşire în mine şi această confuzie de sentimente. Câteodată ea m-a făcut să trec drept un erou al suferinţii şi altă dată, drept puţin ieşit din minţi. Era injust pentru mine şi într-un caz şi în altul, poate mai puţin în cea de-a doua supoziţie pentru că socotesc demenţa ca o foarte tentantă şi supremă încercare de a vedea realitatea în lumina unei înţelegeri diferite de cea de toate zilele, iar expresia „ieşit din minţi“ o socotesc foarte justă pentru acest fel de a asista la întâmplările lumii în situaţia unei mici distanţe în afară de raţiune.

Există jocul acela copilăros care se numeşte „poze de copiat“ şi care când nu e bine executat şi hârtia se deplasează puţin în timpul copiatului, figurile ies strâmbe şi diforme. Este punctul de vedere, surprinzător de inedit, al dementului pentru care, în timpul „copiatului“ vieţii, realitatea s-a deplasat cu câţiva centimetri, adică a „ieşit din minţi“ şi a dat astfel

forme cu totul extraordinare.

Cu mult mai injustă dar, mi s-a părut calificarea de erou, însă în nicio împrejurare n-am dat nicio justificare atitudinii mele. Era prea mult şi prea complicat de explicat.

Iată cum se petreceau lucrurile:

Întâia oară când a trebuit să sufăr fiziceşte îngrozitor a fost după operaţia mea şi mai ales la pansamente. Era către sfârşitul verii şi pentru ca plaga să nu se infecteze în acele zile încă extrem de călduroase, au lăsat-o cu totul deschisă, adică n-au cusut-o pe margini, încât era desfăcută până în fundul muşchilor, ca o splendidă bucată de carne de măcelărie sângerândă şi roşie. Când, ridicând puţin cearceaful cu care mă acoperea infirmiera în timpul pansamentului pentru a nu vedea rana, descoperii pentru întâia oară plaga care îmi deschidea burta, aspectul ei era atât de crud, încât era acolo ca o carne ce nu aparţinea corpului meu.

Îmi era imposibil să înţeleg într-o singură clipă că muşchii aceia jupuiţi, rotunji, umflaţi şi umezi de sânge erau burta mea netedă şi albă dinainte de operaţie; era într-adevăr ca o bucată de carne de măcelărie pusă acolo, poate, ca să mă sperie. Era însă deschisă la mijloc ca un enorm vagin, cu marginile tumefiate şi sangvinolente, mai văzusem aşa ceva numai când ieşeam cu trăsura şi iapa mea, ridicând coada pentru anumite treburi, dezvăluia o vulvă roşie superbă ca o floare exotică cu petalele trandafirii şi groase.

Era însă acum carnea mea astfel şi nu era un organ complet, perfect, demn de admirat, ci o plagă oribilă cu totul diferită, beantă, sensibilă până la extrem.

În plaga aceasta de cărnuri crude nevindecate, trebuia ca să mi se toarne în fiecare zi eter curat pentru a preveni orice infecţie şi a spăla rana. Era inuman de dureros. Ca zeci de cuţite ce pătrundeau deodată în

carne, ca zeci de gheare ce răscoleau şi rupeau toţi nervii, ca o lavă fierbinte care se revărsa prin corp până la creieri, durerea îşi scurgea virulenţa ei şi fierberea ei la tensiunea extraordinară a celei mai înalte suferinţe.

Pentru a da un detaliu precis care ar putea indica acuitatea acestei dureri trebuie să spun că asemenea pansamente se făceau în primele zile după operaţie de obicei sub anestezie generală şi erau bolnavi care fuseseră adormiţi până la al optulea pansament, înainte de a-l suporta în stare de trezie. Şi faptul că mie îmi făcea doctorul pansamentul fără anestezie era datorită urmărilor proaste ce le avea cloroformul asupra mea,care mă punea ore întregi într-o stare de intensă iritaţie cu visuri şi febre insuportabile, iar în al doilea rând „eroismul“ meu despre care vreau tocmai să vorbesc.

Cred că a fost o mare stupefacţie din partea doctorului când în timpul primului pansament n-am

scos niciun ţipăt şi nici măcar un geamăt. Când termină, se uită la mine cu mirare.

— Mă aşteptam să urli de să huiască sanatoriul… E pentru mine o mare surpriză purtarea d-tale. Cu atât mai mult cu cât nu te-am anesteziat… te felicit… eşti un erou în felul d-tale…

— Vă mulţumesc, domnule doctor, dar nu cred să merit tot ce-mi spuneţi, se putea foarte bine întâmpla să urlu.

Şi în sinea mea adăugai: „dacă nu-mi reuşea acum experienţa“. Pentru că fusese o simplă experienţă pe care o încercam şi un anumit procedeu, pe care îl voi descrie pe cât se poate de exact, un procedeu ca oricare altul, dar pentru dominarea durerii fizice, l-am găsit chiar în primele zile când începusem să sufăr, datorită unei mici observaţii.

Iată ce remarcai: că în timp ce durerea atacă un anumit nerv şi îl irită, toate celelalte funcţiuni

organice îşi urmează activitatea lor, inclusiv creierul. În acest calm general, în această activitate străină suferinţei, este evident că durerea intervine ca un intrus dezagreabil. În timp ce ea ne hărţuie, totul în noi se sileşte ca să fie calm, nepăsător şi obişnuit, iar gândurile, care în clipa când tensiunea durerii vibrează ca un curent electric în toţi nervii, gândurile, care atunci se întrerup într-un fel de haos ce nu mai are nume, nu aşteaptă decât întreruperea suferinţei pentru a reveni la preocupările lor străine durerii şi nepăstrând în amintire decât teama vagă însă constantă că spasmul va reveni. Este un fel de mecanism de sonerie care cu intermitenţe trezeşte creierul spre suferinţă pentru ca acesta să adoarmă îndată în preocupările lui, când zbârnâitul a încetat. Şi cu cât revenirile acestea sunt mai dese, cu atât teama lor devine mai intensă, până se transformă într-o continuă nervozitate de aşteptare şi spaimă de durere, tot atât de insuportabilă cât şi durerea însăşi.

În această stare recăderile în gânduri normale

sunt mai grele, pentru că de ele atârnă, cu toată puterea, frica şi aprehensiunea. Este ştiut atunci că remediul indicat împotriva durerii este să „te distrezi“ şi să uiţi, să faci tot posibilul, de pildă, să citeşti un jurnal ori să continui o conversaţie, pentru a „scăpa“ de durere. Ei bine, tocmai aceasta am observat că formează în sine chinul suferinţii, iar concluzia a fost simplă şi anume că pentru a scăpa de durere nu trebuie să cauţi ca să „scapi“ de ea, ci tocmai dimpotrivă să „te ocupi“ de dânsa cât mai atent. Cât mai atent, cât mai de-aproape. Până la sesizarea ei în cele mai mici fibre.

Şi iată cum, când, de pildă, durerea ţâşnea deodată în coapsa mea bolnavă, lăsam deoparte orice lectură, orice conversaţie şi mai ales orice gând interior şi mă puneam să urmăresc meandrele ei în spaţiul abstract şi întunecat unde aveau loc; era ca un fir de apă care izvora acolo fierbinte în coapsă şi din el se despărţeau stropi şi firişoare în toate părţile ca într-un joc de artificii; apoi, din când în când, o durere

mai vie era ca o îngroşare a ţâşniturii şi ca un evantaliu de înţepături ce se răsfrângeau în carne. Ştiam acum „conturul“ durerii şi nu-mi mai rămânea decât, cu ochii închişi, să-l urmăresc ca pe o bucată muzicală, şi să caut a „asculta“ atent toate variaţiile de ton şi intensitate ale suferinţii exact în acelaşi fel în care urmăream modulaţiile şi diversităţile unei bucăţi de concert cu aceleaşi reveniri şi cu aceleaşi „teme“, pe care le descopeream în „compoziţia“ durerii exact ca în muzica ce-o ascult.

Pentru că, totuşi, atât nu era de ajuns şi pentru a crea un echilibru suferinţei, îmi strângeam cu extraordinară violenţă degetul mic de la mâna dreaptă. În acest deget şi în această strânsoare trebuia să se scurgă toată „melodia“ durerii, ca un curent electric ce se descarcă într-un vârf metalic.

Şi rezultatele erau întotdeauna admirabile cu condiţia strictă ca nicio clipă să nu-mi întrerup atenţia şi să las durerea în regiunea ei, iar eu să revin în domeniile

conştiinţei mele. Era sigur că nu mai sufăr, însă durerea trebuia să rămâie în plină atenţie, în plină lumină a luciditătii; ceea ce este extrem de conştient este amorf, şi nu te face nici să suferi şi nici să ai bucurii. Examinată de-aproape, o senzaţie îşi pierde şi acuitatea şi culoarea, astfel cum în luminile prea violente nu se mai poate distinge nimic bine definit.

Şi când doctorul meu după pansament mă felicita pentru „eroismul“ cu care suportasem durerea, trebuia ca în loc de justificări şi explicaţii să-i arăt degetul mic de la mâna dreaptă. Era întotdeauna, după pansament, vânăt de puterea strânsorii.

În altă împrejurare, „eroismul“ fu încă şi mai neaşteptat; era aproape o atitudine cinică aceea pe care o luasem şi poate, s-ar fi crezut chiar o prefăcătorie, pentru a vroi să par mai curajos decât eram în realitate. Era totuşi o atitudine simplă şi naturală cu o explicaţie absolut elementară.

În iarna anului trecut mi se ivi la coapsă o

extraordinară complicaţie, o umflătură teribilă plină de materii purulente, roşie şi tumefiată, extrem de dureroasă şi sensibilă la cea mai uşoară atingere. În odaie se umbla cu paşi mici pentru a nu „zgâlţâi“ în mod imaginar duşumeaua şi a-mi provoca dureri cu tremurul patului, atât de îngrozitoare era această suferinţă, pe care bineînţeles o stăpâneam destul de bine, însă fără a dori s-o provoc în mod inutil.

În grabă avu loc un consult medical şi rezultatul fu că umflătura trebuia puncţionată. Pentru aceasta se întrebuinţa un ac gros cât o mică ţeava şi fără anestezie, pentru a nu se întări pielea în jurul coapsei. În locul lichidului scos fu introdus un fel de antiseptic cu alcool menit să prevină o infecţie în locul acela, însă care ardea în buzunarul golit al umflăturei ca jăratecul aprins. Toate aceste detalii le dau pentru a defini situaţia exactă în care mă aflam şi pentru a putea înţelege reacţiunea mea.

În zilele acelea se iviră şi primele legume de vară care

îmi provocară o straşnică deranjare intestinală cu crampe insuportabile şi tot felul de neplăceri în obiceiurile mele de toaletă zilnică, lucruri extrem de dezagreabile pentru cineva imobilizat în pat şi care trebuie veşnic să apeleze la serviciile altora. În fine, în timpul consultului medical se observă că am picioarele anchilozate la genunchi într-o poziţie foarte proastă şi că trebuiesc îndreptate de urgenţă cu ajutorul unei extenzii forţate.

Extenzia mi se făcu a doua zi şi consta din nişte bandelete de pânză gumată care îmi strângeau piciorul, iar de capătul lor atârna, cu toată puterea, un sac de nisip de câteva kilograme menit ca să tragă piciorul şi să-l dezdoaie. Este de neînchipuit cât de dureroasă poate fi destinderea unei articulaţii mult timp anchilozată şi tot timpul menţinută fără cea mai slabă mişcare, cu muşchii atrofiaţi până la extrem. Eram dar în această situaţie cu crampe, alcool în coapsă şi la picior, extenzia.

Ei bine, vă mărturisesc, şi aş vrea să fiu crezut, că situaţia asta mă făcu să râd, să zâmbesc în mine însumi ca de ceva comic. În câteva zile adunasem în trupul meu toate complicaţiile posibile. Şi tocmai aceasta devenea, prin exces, comic la extrem.

În comediile pe care le vedem adesea la cinematograf, ceea ce este comic şi ne face să râdem e situaţia aceea când un personaj puternic şi musculos luptă îm potriva altuia slăbănog însă destul de abil pentru a evita loviturile, ca de exemplu, lupta între un poliţist american şi firavul Charlot care îi scapă mereu din mâini.

În această disproporţie de forţe, care opune una puternică şi sigură de sine, alteia plăpânde şi incerte, tocmai în acest dezechilibru zace esenţa situaţiei comice. Şi tocmai aceasta era situaţia în boala mea când mi se iviră atâtea complicaţii. În fiecare zi, o durere şi un chin nou, în fiecare zi încă o suferinţă şi încă o disperare, toate luptând împotriva unui trup

istovit ce nu mai avea în el decât o forţă de rezistenţă incomprehensibilă, era tocmai dezechilibrul de forţe care creează situaţii hilariante. Când mi se puse extenzia şi începu şi ea să mă doară, îmi veni dar să râd.

— Mai sunteţi? mă adresam în gând suferinţelor.

Era încăpăţânarea unui elefant împotriva unui şoricel. Şi odată ajunse la acest punct, suferinţele începură a da înapoi. În trupul unui singur bolnav nu este loc nici pentru toate durerile din lume, nici pentru toate complicaţiile. Într-un sfârşit trebuie ori bolnavul să moară, ori să se ivească o ameliorare care să-i permită să rămână „bolnav“ mai departe… Şi eu am obţinut această din urmă permisiune.

În zilele de după operaţie, când începui să ies din nou pe plajă cu trăsura, regăsii un oraş nou, absolut diferit de cel pe care-l cunoscusem, ca şi cum toamna ar fi săvârşit într-însul o schimbare totală şi asemănătoare celor pe care le sufăr animalele în anumite anotimpuri,

făcându-le să-şi schimbe pielea.

Şi oraşul îşi schimbase pielea, şi cerul, şi plaja. În totul zăcea acum o simplicitate elementară a obiectelor ca şi cum ar fi fost doar desenate şi aşezate la locul lor, nicio vechime, nicio amintire nu intra în molozul zidurilor şi în asfaltul străzilor. Era o materie nouă a realităţii din care se clădise acum oraşul şi eu în mijlocul ei, inedit, proaspăt, fără greutate şi fără organe, ca o simplă linie a propriului meu contur. În afară de oraş, cerul la asfinţit se făcea vânăt şi reflecta pe băltoacele de apă rămase de la retragerea fluxului toate nuanţele de catifele legendare şi prăfuite.

Cu sacul plin reveneau marinarii de la locurile unde puseseră peste noapte reţelele pentru prins peşti şi regăseam apoi în oraş, în faţa tarabei, întunecoasă ca un compartiment de vagon, întinse pe tejghea, toate vietăţile marine şi toţi peştii apelor. Erau peşti cilindrici şi lipicioşi, elastici şi cărnoşi care se lipeau de braţul roşu al vânzătoarei ca nişte şerpi cu pielea de argint,

încolăciţi de femeie, insinuanţi. Era apoi grămada de argint şi aur roşcat al peştişorilor ce zăceau în coş grămadă, şi braţul vânzătoarei intra aici în mijlocul lor până-n fund traversând o răceală de mercur rece şi densităţi ce zgâriau pielea cu solzii lor.

Şi mai erau apoi crevetele roze ca nişte tandri boboci de trandafir în coşarcă, şi peştii laţi cu pereţii trupului lipiţi, peşti peste care stătuse vreo balenă desigur şi-i turtise, homarii vii cu mustăţile lungi explorând aerul şi mai ales pe vânzătoarea enormă, şi ea cu mustăţi; ca şi cum ar fi vrut să-şi dea seama de frumuseţea ei, şi scoicile enorme în evantalii, ce se agitaseră făcând vânt uşor în cine ştie ce noapte, la un bal în fundul mării iluminat de fosforescenţe oceanice şi ornamentat de alge halucinante, printre care valsau în rond lent frumoasele înecate de pe transatlanticele scufundate, în braţele marinarilor pierduţi în fundul mării…

Şi crabii cu aureola lor de braţe articulate în armură, crabii din care sorbeam lichidul sărat şi puţin putred al

oceanului, îmbătându-mă cu ochii închişi de mirosul lor aspru şi salin şi de parfumul largului pe care îl aduceau la tarabă, alterat şi puturos, ca o trenă oceanică de spume olfactive ce umplea nările până la o plăcere de leşin.

Erau zile de piaţă când peştii de pe o tarabă se învecinau cu grămezile de flori câmpeneşti, şi de ghivece cu crizanteme, ca o ultimă podoabă a peştilor în locul algelor marine, crizanteme în panaş şi în pufuri de pudră, răscolite şi zbârlite din toate petalele fine ca nişte laniere subţiri de mătase roză şi hârtie velină, albă, şi violete fâşii subţiri dintr-o veche rochie de bal.

Şi erau femei de pescari din Berck, cu fusta roşie şi bluza din pânză groasă cenuşie, care cultivau flori în grădină, în timp ce bărbatul lor avea corabie şi mergea la pescuit, încât în zilele de târg ele aduceau la piaţă şi peşti şi crizanteme, pe aceeaşi tarabă, ca un splendid amestec de viaţă simplă în compoziţia unui tablou fascinant de frumos.

Când mă reîntorceam însă la sanatoriu, regăseam în şoapte, vechile lui dureri şi mucegăita lui viaţă cu miros de cloroform, închisă în sumbre coridoare şi în odăi numerotate, în spaţiul cărora dramele se consumau şi se stingeau, ca pe mici scene fără spectatori şi cu cortina trasă.

IX

Îmi amintesc că la sfârşitul unei plimbări cu trăsura, auzii în odaia vecină un schimb de cuvinte aspre şi vociferări cu ton iritat între directorul hotelului care ţipa şi o bolnavă ce protesta mai mult gemând decât vorbind. Era greu de distins ce vorbeau, însă când directorul fu pe pragul uşii deschise, se auzi distinct prin coridor:

— Vă dau verigheta… că tot nu mai am ce face cu ea… – spunea femeia.

— Şi ce vrei să fac eu cu dânsa? întrebă directorul. Pune-o d-ta amanet undeva.

În fine, când uşa fu închisă şi femeia rămase singură, întinsă pe gutieră, începu ca să geamă din nou, mormăind printre suspine.

— Ah, mârşav sirian, mârşav negustor de mărgele, banditule… şi tot felul de imprecaţiuni îi

ieşeau din gură, desigur toate la adresa bărbatului ei, pe care îl văzusem într-un rând în sanatoriu să-şi vadă soţia şi care era sirian, după cum aflasem atunci.

Într-adevăr, împotriva lui gemea bolnava, care de câteva zile nu mai scoborâse în sala de mâncare. Şi prin cameristă aflai că bărbatul ei o părăsise, că trăia cu alta la Paris şi că nu-i mai trimisese pentru sanatoriu bani de aproape două luni de zile. Era ceva de neînchipuit pentru directorul sanatoriului ca un bolnav să nu plătească şi desigur că ar fi conceput cu sânge rece vreo operaţie extraordinară a unui bolnav căruia, de exemplu, i s-ar fi tăiat intestinele, decât ca un bolnav să părăsească sanatoriul fără să plătească.

Era pentru dânsul mult mai extraordinar şi mai monstruos acest fapt care nu-l lăsa să doarmă noaptea, în timp ce operaţiile şi ţipetele de durere ale bolnavilor îl lăsau ca să sforăie foarte liniştit. Pentru soţia sirianului, ştiuse el oarecum dinainte cu vreo

câteva săptămâni că nu mai are bani şi acum îşi muşca degetele că o lăsase în sanatoriu „să mănânce şi să bea“ încă la atâtea mese.

În ultimul moment însă deveni sever de tot şi dădu ordin ca să n-o mai coboare în sala de mâncare şi să i se aducă mâncare în odaie, iar mâncarea din odaie consta în ceaşca cu ceai dulceag pe care i-o încălzea camerista în odaia ei şi două cornuri vechi, hrană împotriva căreia bolnava nu protesta, şi nici nu vorbea de dânsa. În Berck avea nişte prieteni şi aceştia îi aduceau după masă cârnaţi, banane şi câţiva biscuiţi pe care îi ronţăia cu vădită satisfacţie. În orice pensiune s-ar fi dus, ar fi trebuit să plătească dinainte, pentru că era obiceiul ca proprietarul să întrebe la clinică care era cauza că bolnavul o părăsea şi apoi Berckul era destul de mic pentru a se afla îndată o poveste ca aceasta.

În sanatoriu nu putea rămâne şi de plecat nu putea pleca. Era una din situaţiile acelea într-adevăr

disperate care parcă n-au soluţie. Şi bolnava aceasta trebuia să mai rămână în ghips, imobilizată, mulţi ani. În fine, o soră de-a ei care lucra croitorie la Paris veni s-o descurce şi aduse cât putu, desigur puţini bani, economiile ei, poate luaţi cu împrumut, şi în niciun caz suficienţi pentru a achita toată nota de plătit. Erau totuşi bani buni şi directorul avu un rest de omenie şi o lăsă să plece. Când mă întorsei în odaia mea, într-o după-amiază, odaia de-alături era goală, bolnava plecase în timpul prânzului. Unde anume însă, nu ştiam.

Câteva zile după aceea întâlnii pe o prietenă a ei şi o întrebai unde se află.

— Este la sora ei, stau acolo la Paris amândouă, în aceeaşi odăiţă, una în pat, alta pe picioare, şi lucrează amândouă croitorie.

— Şi cum a plecat la Paris, cu ghipsul, pe gutieră?

— Eh, asta a fost cam greu, în tren a stat pe bancheta

întinsă, însă pentru a se urca în tren, pentru a scoborí la Paris şi apoi pentru a urca scările la sora ei, a trebuit să se ridice şi să umble, ajutată de oameni…

Putea astfel să compromită tot tratamentul, dar n-avea altceva de făcut.

X

În sanatoriu se mai petreceau şi altfel de scene; unele groteşti şi amuzante, ca de exemplu întâmplarea aceea cu un tânăr conte dintr-o mare şi nobilă familie străină ce venise la Berck pentru un discret tratament arsenical. Era un tânăr blond ca mătasea porumbului, fusese în nu ştiu ce misiune la Buenos Aires şi acolo descoperi extraordinarele femei aduse pentru prostituţie din toată lumea, petrecu tot timpul cu ele, până aflară părinţii şi îl rechemară acasă. Dar răspunsul fu că el nu mai părăseşte în niciun caz Buenos Aires-ul unde se simte cât se poate de bine. În zadar fură toate ameninţările şi chiar suprimarea trimiterii banilor, pentru că tânărul conte tot împrumuta de la personalul diplomatic al legaţiei ţării lui care cunoştea familia şi ştia că nu va lăsa datoriile neachitate.

În fine, prin diferite şiretlicuri, reuşiră ca să-l îmbarce pe un vapor spre Europa însoţit de un agent, pentru

pază mai bună şi siguranţă că se va înapoia. Era, de altfel, necesară această precauţiune care până la urmă se dovedi totuşi inutilă, pentru că ajunşi cu vaporul la Neapole, tânărul conte izbuti ca să scape de sub supravegherea agentului, să se împrumute cu bani destui şi să stea ascuns până la plecarea primului vapor spre America de Sud pe care se îmbarcă cu destulă satisfacţie. Şi astfel contele veni până în Europa şi făcând aici un scurt popas, se întoarse în oraşul visurilor lui unde mai stătu doi ani de zile până se îmbolnăvi şi fu astfel nevoit să se întoarcă.

În sanatoriu nu prea avea cunoştinţe, îşi făcea ca tratament doar injecţii şi umbla deci pe picioare, încât era mai tot timpul prin oraş şi mai ales la un bar american, unde îl învăţase pe chelner să-i prepare nişte coktailuri speciale cu alcooluri combinate după reţete sud-americane. Era pentru dânsul un fel de exil, într-o insulă în care se puteau totuşi găsi toate alcoolurile pe care le doreai, şi fete frumoase câteodată, şi plăci de gramofon cu ultimele melodii

şic.

În acest bar şi cu astfel de distracţii, îşi petrecea contele existenţa de robinson crusoe, căscând de plictiseală şi îmbătându-se câteodată crunt „ca să-i mai treacă“. În ajunul plecării se îmbătă chiar atât de cumplit, încât pentru repararea stricăciunilor ce le făcuse în odaie trebui să plătească un important supliment, iar pentru a putea pleca cu toate hainele şi bagajele în regulă mai trebui să aştepte câteva zile.

Şi totuşi în seara aceea nu băuse exagerat de mult, însă avea o extraordinară amărăciune ce-i lichefia sufletul şi când se întoarse la miezul nopţii la hotel, ameţit şi nesigur pe gesturi, după ce sărută de mai multe ori cu putere pe bătrâna supraveghetoare zbârcită şi urâtă care îi deschise, se închise în odaia lui, fără a încuia totuşi, se dezbrăcă în pielea goală şi începu să aranjeze lucrurile din cameră pentru a face ordine.

Puse plăcile de gramofon pe care le avea pe radiatorul fierbinte, dădu drumul la apă în chiuvetă şi puse la murat într-însa o pernă, aşează cu atenţie salteaua din pat în mijlocul odăii pentru a dormi la răcoare, sparse un bec şi un lighean de porţelan, apoi venindu-i să verse, pentru a nu murdări nimic în odaie, deschise sertarele comodei în care avea rufe şi haine, dădu la o parte totul, vărsă în fundul sertarelor şi acoperi bine cu rufele curat spălate ca să nu se vadă nimic.

Când a doua zi pe la prânz, camerista deschise uşa şi intră, îl găsi pe conte dormind liniştit, în pielea goală, cu gura întredeschisă, jos pe saltea, în timp ce de pe caloriferul încărcat cu plăci picura un clei negru şi compact din discurile care în contact cu căldura se topiseră şi formau o pastă lipicioasă şi informă ce se scurgea de-a lungul ţevilor înfierbântate.

Exemplare de acestea treceau adesea prin sanatoriu şi amuzau câteva zile pe bolnavi, înfuriind

bineînţeles pe director care nu prea înţelegea asemenea glume.

XI

Îmi petreceam însă după-amiezele mai mult în afară de sanatoriu, ieşind cu trăsura. Îmi părea grozav de rău că nu pot să mă ridic de pe gutieră şi să-mi mângâi calul. era o prietenie indirectă pe care o legam cu el printr-un prieten care îi ducea zahărul ce-l ţineam în trăsură anume pentru dânsul. Într-un rând chiar calul meu mâncă atâta zahăr, încât câteva zile rămase în grajd, bolnav de stomac.

Iată cum se întâmplă aceasta. Cunoşteam în sanatoriu o cucoană bătrână cu care stăteam câteodată de vorbă despre fiul ei, bolnav şi dânsul, însă care rămânea tot timpul în odaia lui. Era o bătrânică uscăţivă, cu gâtul atât de slab şi de lung, încât purta o fâşie de mătase neagră cu medalion în jurul lui, ca pentru a ţine în mănunchi vinele groase ce-i ieşeau de sub piele şi traheia cu omuşorul proeminent ca pe o legătură de legume strânsă în acelaşi pachet. Era extrem de zgârcită, asta o ştia fiecare în sanatoriu, şi

avea obiceiuri bizare, ca de exemplu, culegea firele de păr, care îi cădeau din cap pe bluză şi le băga cu un gest rapid înapoi printre firele de pe cap, ca să nu le piardă şi să nu pară cheală. Pentru acelaşi motiv nu se pieptăna niciodată şi avea un cap zburlit, cu un păr ce fusese roşcat şi încărunţise, însă murdar şi rar pe cap ca umplutura unei saltele de lână care iese puţin afară printr-o ruptură a învelitoarei. Cât despre zgârcenia ei circulau felurite amănunte în sanatoriu, şi se spunea, de pildă, că bea ceaiul fără zahăr pentru a păstra bucăţelele într-o cutie. Era totuşi destul de bine situată pentru a-i fi ruşine ca să-l vândă.

Într-un rând, stând de vorbă cu ea în faţa sanatoriului, eu fiind în trăsură, o rugai să dea calului o bucăţică de zahăr. Când văzu cu ce poftă îl mânca iapa, veni spre mine şi îmi spuse că nu ştia că un cal mănâncă zahăr.

— Şi încă cum! spusei eu… daţi-i atâta cât ar înfuleca.

— Ei bine, să ştii că îmi place căluţul d-tale şi că

o să-i dau zahăr… aşteaptă o clipă, mă duc să-l aduc.

Era zahărul de dimineaţă de care nu ştia cum să scape, mai ales că fiul ei prinsese de veste despre această colecţie şi o certa mereu, spunându-i să se debaraseze de ea. Într-adevăr, bătrânica reveni cu o cutie plină, din care iapa mea mâncă în ziua aceea cât putu.

Îmi plăcea să privesc crupele cailor mei, cu perii bine linşi şi coada grea, apoi când întorceau câteodată capul, păreau că înţeleg în privirea mea cât iubeam ochii lor mari, înlăcrimaţi şi melancolici, şi buzele lor lătăreţe şi negre în dosul cărora rânjeau dinţii de fildeş galbeni, lungi şi ruginiţi ca ai unui fumător. Erau băieţaşi bolnavi ce ieşeau cu trăsura, cam de vreo cincisprezece ani, pe care nu ştiu cine îi învăţase o distracţie cumplit de sălbatecă ce consta în a introduce coada biciului în vulva iepelor până acestea începeau să zburde pe picioarele dinapoi,

poate de plăcere, poate de durere. Şi copiii râdeau în inconştienţa lor, amuzaţi de cabrările animalului.

În unele zile duceau caii afară la ţară pe distanţe extraordinare şi reveneau cu ei înspumaţi şi obosiţi, groaznic de însetaţi, încât cel dintâi drum al lor era la fântâna de pe esplanadă unde se adăpau cu înghiţituri avide şi ample. În felul acesta se îmbolnăveau şi proprietarul nu bănuia decât foarte vag pentru ce câteodată caii căpătau pneumonie şi mureau, în câteva zile. Cred că aceasta se întâmplă şi unui căluţ al meu pe care îl iubeam nespus de mult, un căluţ negru, musculos şi plin de nerv, cu care ieşeam adesea. Într-o zi însă, când eu rămăsei la sanatoriu, fu dat probabil în mâna unui astfel de băieţandru care îl epuiză şi îl îmbolnăvi. Când cerui a doua zi căluţul meu, îmi răspunse proprietarul că are o congestie. Câteva zile ieşii cu o iapă mare, albă, foarte bună. În acest timp, căluţul meu muri şi proprietarul îmi anunţă cu multă tristeţe această veste.

— Şi l-am şi vândut, adăugă el. Îl poţi găsi la măcelărie…

Existau la Berck câteva măcelării care vindeau numai carne de cal. Toate se îngrămădiseră pe aceeaşi stradelă şi erau uşor de recunoscut prin capetele de cai enorme, sculptate în lemn şi bronzate, ce atârnau deasupra uşii. În interior, de altfel, domnea cea mai perfectă curăţenie şi hălcile de carne, de un roşu puţin mai întunecat decât cele de bou, atârnau pe pereţii de porţelan alb, foarte apetisante. În anumite zile veneam pe-acolo şi cumpăram de câteva centime un „beeftek crud“, care consta în carne de cal tocată, trecută prin maşină cu puţină sare şi piper, şi care se mânca aşa rece, şi fără altă preparaţie, fără pâine. Era recomandat şi de doctori, iar carnea avea un gust parfumat cu tot felul de savori de sânge rece şi un vag miros de verdeaţă ca şi cum ar fi stat la marinat în ierburi aromatice.

Era în ajunul plecării mele în Elveţia, ziua când aflai de

moartea şi de vânzarea căluţului meu.

Îmi amintesc de această ultimă zi din Berck, o zi rece şi acoperită de nouri, cu o burniţă subţire şi persistentă ce vaporiza un aer umed pe care-l simţeai până în fundul plămânilor; strada era înecată într-un văl fin de ceaţă prin desimea căruia se iveau ca nişte lumini moarte, becurile aprinse în magazine şi în vitrine, ca nişte fructe de aur atmosferic, învelite în vata alburie a vaporilor de brumă. Eram, desigur, printre puţinii clienţi din ziua aceea care cumpărau carne de cal, strada era pustie şi în măcelărie patronul dormita cu capul rezemat în palmă, aşezat pe scăunaşul lui înalt la tejghea.

Îmi arătă carcasa spânzurată a fostului meu căluţ şi mă consolă spunându-mi că avea o carne excelentă şi foarte suculentă, îmi dădu chiar să gust şi cumpărai pentru un franc un „beeftek crud“ din carnea căluţului meu, pe care îl mâncai încet, savurându-l cu ochii închişi şi căutând să mă pătrund

de gustul lui, ca pentru a comunica în acest fel cu spiritul defunctului animal iubit.

În aceeaşi după-amiază mă împachetai şi a doua zi dimineaţa părăsii Berckul, unde stătusem trei ani de zile. Cu moartea căluţului meu pierdeam ultimul meu bun prieten, din acest oraş unde pierdusem atâţia…

Era ultima amintire ce trebuia să-mi rămână şi ultima tristeţă.

XII

În compartiment era destul de cald şi deschisei uşa.

Era un vagon vechi cu compartimente separate, fiecare cu uşa lui, şi cu două banchete de-a latul trenului; pe una stătea gutiera mea. Era o zi mohorâtă de iarnă, burniţa cădea peste câmpuri şi vitele ieşite la lucru, caii şi vacile din apropierea liniei când respirau trimeteau în ploaie pachete de vată vaporoasă ce dispăreau îndată absorbite de umezeală.

Pentru întâia oară călătoream cu trenul după atâţia ani. În staţii, călători dădeau să se urce în compartimentul meu şi se retrăgeau repede explicând celorlalţi:

— Este un bolnav înăuntru… un invalid…

Îmi dădeam acum mai bine seama că sunt bolnav, că sunt în afară de lumea vie şi cotidiană a celor sănătoşi. În Berck nu prea se simţea această diferenţă,

era suficient să întâlneşti o trăsură cu alt bolnav sau în timpul mesei să-i vezi pe toţi întinşi pentru a se restabili un anumit echilibru moral ce era pentru deplina linişte a bolnavilor, acel al calmului şi al indiferenţei.

În apropierea Parisului, începurăm să traversăm cartierele ce mărginesc oraşul, şi trenul trecea atât de aproape de casele fumurii, încât puteam distinge câte un copil cu nasul murdar, în şorţ de şcoală, mâncând dintr-o tartină, ori femei ce spălau rufe, un bătrânel ce-şi fuma liniştit pipa şi privea de la fereastra lui, cuminte, cum trece trenul, în unele străzi trecea un băiat cu triciclu şi cutia de livrat mărfuri la domiciliu, cu ţigara în gură, pedalând alene, unele ferestre erau închise, aveau perdeluţe de dantelă şi păreau că adăpostesc odăi pustii… trenul huruia… erau mai ales aceste ferestre închise pe care nu le voi mai vedea niciodată acele care mă intrigau şi mă pasionau mai mult… le vedeam doar în trecere… trenul zgâlţâia toate geamurile compartimentelor şi îmi

imaginam dintr-odată viaţa domestică, cuminte şi neînsemnată ce se petrecea în dosul lor…

În gară, la Paris, trebui să aştept câteva ore până la venirea ambulanţei, într-o sală de aşteptare cu ferestre enorme de cristal ce dădeau spre holul de aşteptare. Eram însă aşezat în mijlocul sălii cu dosul la vitrine şi sala era plină de lume, aveam cu toţii impresia că era un catafalc aranjat acolo şi oamenii aceia cu toţii, veniţi ca să consoleze familia, atât doar că fumau şi mă serveau pe mine, cel de pe catafalc, cu bomboane, şi că trăgeam şi eu dintr-o pipă bună.

Când, la un moment dat, privii în dosul meu cu ajutorul unei oglinzi, rămăsei uluit. În geamul vitrinelor îşi turteau nasurile palide şi holbau ochii o mulţime imensă de gură-cască. Erau copii în primele rânduri, apoi persoane mai înalte şi alţii înalţi de tot, privilegiaţi, în etaje de capete, privind cu toţii în sală la „bolnav“ şi şoptind între ei tot felul de presupuneri şi informaţii despre boala, vârsta şi gravitatea cazului

meu. În hol continua însă forfoteala gării, treceau cărucioarele cu bagaje, se auzeau fluiere scurte, pufăit de locomotive ce venea dinspre peron şi zguduiri subterane când treceau trenurile pe sub pământ, sub noi, ca nişte rostogoliri de tunete îndepărtate şi înăbuşire într-un cer subpământean.

În fine, veni şi ambulanţa care mă conduse la hotel. Îmi amintesc de această traversare a Parisului, noaptea, cu geamurile ambulanţei deschise, ca de un leşin şi o ameţeală plină de desfăşurarea rapidă a unor lumini şi decoruri fascinante, privite cu amărăciunea şi regretul că ele nu vor fi decât străbătute şi vor rămâne apoi pentru mine pierdute în ploaia fină şi în lumina roză ce licăreşte din reverbere pe străzile oraşului interzis. În nări mă înăbuşea mirosul acela de benzină şi plante uscate atât de caracteristic Parisului şi regăseam în el atmosfera plimbărilor mele prin cartiere singuratice şi bucuria ce-o avusesem înainte cu câţiva ani de a mă odihni pe o bancă de pe un bulevard exterior şi privind o frunză îngălbenită de

platan, smulsă de vânt în apa trotoarului, să rămân cu capul rezemat în braţ de speteaza băncii şi să murmur pentru mine însumi, halucinat şi naiv, ca un beţiv, în neştire – sunt la Paris… la Paris… la Paris…

Erau doar atâţia ani de fervent㠠aşteptare ce zăceau în dosul acestor şoapte, atâtea şi atâtea nopţi petrecute cu ochii deschişi şi hrănite de aceeaşi reverie… „când voi fi la Paris“… ca de o melodie extraordinară, obsedantă ce mă împiedica să dorm şi mă făcea să-mi creez în mijlocul orăşelului de provincie, în odaia închisă, fără ferestre, unde dormeam şi unde lumina venea prin plafon, o insulă proprie şi secretă, un oraş al meu viu şi animat, înconjurat de tot mucegaiul şi întunericul plin de noroi ale uliţelor ce se strecurau printre case în oraşul meu provincial.

Şi acum îl cunoşteam în toată realitatea lui, cu străzile lui luminoase, cu vitrinele scăldate în ape de lumini colorate ca nişte acvarii stranii în care

locuiau adormite splendidele şi palidele manechine de ceară în somptuoasele lor rochii de reclamă cu tăbliţa ce indica nostalgic „Sold“ şi preţul în cifre roşii evidente. Era Parisul visurilor mele, într-adevăr, şi el conţinea câteva din vechile mele tristeţi provinciale şi zile de toamnă la fel de pustii şi de dezolante cu câteva tristeţi inedite în plus, melancolia oamenilor care împingeau cărucioarele încărcate cu banane şi ţipau cât îi lua gura, a „artiştilor“ ce se opreau în stradă şi cântau din gură şi din armonică un refren ce voiau ca să-l lanseze, în timp ce se împărţeau la toţi ascultătorii adunaţi în cerc notele muzicale şi cuvintele pe care „artiştii“ rugau să fie urmărită melodia cu atenţie.

— Este cupletul al treilea, în susul paginei, începem!

Şi în Parisul mohorât şi trist răsuna un acordeon cu răsuflarea scurtă, acompaniat de câteva voci binevoitoare şi răguşite, cântece de apaşi, pline de melancolie:

Ce n'est pas une fille des rues, c'est ma régulière… şi altă dată vagi obscenităţi:

Je l'ai vue nue
Plus que nue…

Era Paris… şi eu eram la Paris… cumpăram cartofi prăjiţi în stradă, ca să mă încălzesc şi mă opream seara, când erau orele de animaţie, la ieşirile din metro privind toate aceste figuri obosite de funcţionari ce intrau şi ieşeau ca nişte cârtiţe de sub pământ, cu feţele grave şi pământii, frământate de un aluat cenuşiu. Şi stăteam ronţăind cartofii, şi privind oamenii, cu mirarea cuminte şi placidă a provincialului care a venit din fundul provinciei lui de-a dreptul în cel mai mare oraş al lumii.

— Eh, vii cu mine? mă întreba o fată subţirică şi violent fardată, fluturându-mi pe dinainte un fular cu miros ieftin de ghiocei.

În odaia de hotel cu perdele vechi şi grele de catifea

mă trezea în zori huruitul metroului în fundul pământului şi neputând să mai adorm, mă sculam, aprindeam lumina, îmi făceam cafeaua la maşina de spirt pe care o luasem cu mine, apoi mă îmbrăcam şi ieşeam în oraş.

— Eşti cel mai harnic dintre locatarii mei – îmi spunea proprietăreasa, care îi ştia pe toţi deoarece nu avea decât câteva camere în total. Când te văd trecând pe scări atât de dimineaţă, am impresia că pleci în excursie la Fontainbleau; eu numai când plec cu ginerele şi fiica mea în excursie acolo, în zilele de vară, numai atunci mă scol atât de devreme…

Şi pentru că uita des numele meu, îi spunea portăresei ca să meargă să facă ordine în odaia „domnului care pleacă în fiecare dimineaţă în excursie…“

…Şi automobilul sanitar mă ducea prin locurile acelea ca prin nişte depozite imense de amintiri şi nostalgii, şi fiecare claxonare de automobil, fiecare ţipăt şi fiecare lumină era un semnal ce corespundea direct şi secret

cu telegrafia inimii, venind dintr-o lume ce mi se părea îngrozitor de veche şi de îndepărtată.

Era aceasta senzaţia pe care mi-o dădea boala, că eram izolat în marginea unei paste de evenimente, mişcări, zgomote şi lumini care erau lumea însăşi. Când rămăsei singur în odaia de hotel, cu lumina stinsă, impresia aceasta crescu deodată imens în mine, privind pe fereastră în stradă, dincolo, în casa din faţa hotelului, unde la etajul corespunzător era o lumină aprinsă şi într-o odaie plină cu tablouri pe pereţi, se plimbau doi domni, unul mai în vârstă cu favoriţi şi mustăţi albe, în haine cenuşii, şi un tânăr subţirel, brun, în haine negre, cu ochii profunzi şi încercuiţi de riduri întunecate. Îi distingeam extraordinar de bine şi le urmăream cele mai mici gesturi; din când în când bătrânul se oprea în faţa vreunui tablou şi luându-l jos de pe perete îi explica tânărului ceva cu gesturi mici ale mâinii, întovărăşindu-i vorbele, apoi îl atârna din nou la locul lui. Ce spunea tânărului? ce reprezentau tablourile, cine erau aceşti

domni? Iată atâtea şi atâtea lucruri pe care eram menit ca să nu le aflu niciodată. În lume existau oameni şi tablouri al căror conţinut trebuia ca să-mi rămână pe veci necunoscut, ca şi toate evenimentele ce se consumau în materia impalpabilă a aerului, fără urme, şi din care nu-mi parvenea niciun ecou şi nicio cunoştinţă. Totul se petrecea astfel în jurul meu, oamenii mânuiau tablouri şi vorbeau şi eu nu ştiam cine sunt oamenii aceia, ce conţin tablourile şi ce explicaţii îşi dau când le privesc.

Şi gândul acesta deveni atât de obsedant şi mă înstrăină atâta de oameni, încât mult timp după aceea, mi se putea întâmpla ca în mijlocul unei conversaţii la care luam totuşi parte foarte atent, sau chiar în cursul desfăşurării vreunui eveniment grav pentru mine, să revăd deodată odaia din Paris şi cei doi domni care se plimbă în ea şi să mă întreb brusc:

— Ce sunt toate aceste tablouri necunoscute şi aceste explicaţii pe care nu le înţeleg?

În fiecare zi, cu fiecare obiect, nedumerirea mea creştea până se stabili la un fel de inconştienţă ce mă domină şi acum tot timpul ca o ameţeală în care sunt cufundat pentru totdeauna…

XIII

În Elveţia ajunsei a doua zi seara, pornit în zori din Paris şi încărcat într-un compartiment pe care conductorul trenului avu bunăvoinţa de a pune o pancartă „rezervat“, exact cum punea şi pentru parlamentari; era tot ce putea să facă, iar când trenul se oprea mai mult timp în unele staţii se repezea să-mi aducă sandvişuri şi banane, pe care mi le oferea cu toată timiditatea şi stângăcia tinereţei lui.

Când trenul ajunse la graniţă şi el trebui să mă părăsească, veni în faţa uşii deschise a compartimentului meu şi îmi ură „drum bun“, apoi cu o ezitare:

— Şi sănătate, copilul meu, spunând aceste cuvinte se înroşi până la urechi. Cred că aveam amândoi cam aceeaşi vârstă.

În staţia de legătură unde trebuia să fiu pus în funicular, găsii zăpadă. Pentru transportul meu

exista un vagon special, ataşat la funicular, cu uşile pe lat, enorme ca la vagoanele de marfă, însă înăuntru cu banchete şi spaţiul la mijloc liber pentru a se putea pune targa bolnavilor.

Era, desigur, vagonul cu care se transportau şi morţii şi unul fusese dus chiar nu de mult pentru că pe banchetă zării câteva frunze ce căzuseră probabil din buchetele de flori, iar pe jos, brad şi picături de spermanţet de la lumânările familiei.

Până să mă ducă pe linia de urcare, fui condus pe diferite linii de garaj părăsite în manevră şi la un fluierat scurt ne opream printre magazii ca la capătul lumii, un bec lumina slab întunericul şi în albul lui dansau fulgii, căzând apoi pe câteva butoaie şi lăzi de pe o estradă în faţa magaziei. Erau vechi şi bine cunoscute locuri abandonate, asemănătoare cu cele din oraşul meu, care îmi sfâşiau inima când în serile de iarnă mă plimbam pe calea ferată şi ajungeam la magaziile de mărfuri, unde domnea aceeaşi tăcere,

aceeaşi pustietate şi aceiaşi fulgi cădeau cernuţi în vârteje în lumina aceluiaşi bec anemic.

În timpul urcuşului, se închiseră uşile vagonului, şi nu văzui nimic afară, dar odată ajunşi în Leysin, după ce fui încărcat în ambulanţă, în momentul când fui coborât – pentru a intra în sanatoriu, zării dintr-odată toată valea imensă la picioarele muntelui şi miile de luminiţe aprinse, sticlind în întuneric ca pe un cer pământean corespunzător în totul celui cu constelaţii reale. Şi constelaţiile satelor erau în vale şi pe coaste ca luminiţele variate şi strălucitoare de pe un pom de crăciun încărcat cu ornamente ieftine. Când trăsei aerul în piept, simţii că nu mai cântăresc nimic, era o atmosferă limpede şi pură, rece şi tăioasă, curată ca cristalul şi uşoară în respiraţie ca o nouă materie atmosferică ce mă înconjura, mai mătăsoasă, mai fină şi mai vaporizată.

— Iată-mă renăscut, exclamai eu entuziasmat.

Şi când infirmiera sanatoriului veni ca să mă spele, să

mă schimbe şi să mă puie în albituri proaspete cu miros de camfor, era într-adevăr ca o nouă venire pe lume, într-o lume mai curată şi spălată igienic cu alcool camforat. Era prelungirea în aer a sanatoriului şi a curăţeniei lui.

Când dimineaţa apoi, după fricţiunea pe corp cu apă rece, se deschiseră uşile şi patul meu fu împins pe terasă, în faţa mea se desfăşura cât cuprindeam cu ochii valea Rhonului, cu fluviul ce curgea ca mercurul în soare printre culisele şirurilor de munţi de o parte şi de alta. În fundul văii erau sate şi case, şi vite şi oameni pe care îi distingeam bine în aerul limpede şi le urmăream cu atenţie activitatea. În marginea văii curgea în şuvoi de argint o cascadă, iar între două creste mai jos se putea vedea un pod minuscul, cât o agrafă, pe care îl traversau trenurile mici electrice negre, ca viermi ce se târau în lungime şi dispăreau apoi în gaura tunelului ce se deschidea în coasta muntelui.

În satul Leysin, mai jos de clinica mea, se înşirau în soare terasele albe şi roze ale sanatoriilor, pe care stăteau întinşi la soare în pielea goală bolnavii osoşi, în timp ce pulmonarii îşi făceau cura de dimineaţă cu perdelele trase pe terasele din faţa odăilor lor ce păreau de departe – alăturate cum erau şi multe şi mici – un fagure de albine.

În glicinele alpine străluceau picături de zăpadă topită, iar în pădurea de brazi de lângă clinică o uşoară brumă cu vapori alburii persista printre copaci. Şi totuşi nu era frig, iar bolnavii stăteau la soare în pielea goală şi soarele îi încălzea atât de puternic, încât transpirau şi îşi acopereau capul cu pălării mari de paie. Eram aproape toţi bronzaţi pe trup de soare.

— Cât e ceasul, vă rog? întrebă o infirmieră.

Şi un bolnav care privea în vale cu un telescop lung format din tunuri de alamă ce intrau unele în altele, spuse „10 şi 30 de minute“ continuând să se uite prin lunetă. Era un englez cu care făcui cunoştinţă

mai târziu. telescopul lui era atât de puternic, încât distingea cu dânsul în vale, la o casă ce trebuia să fie şcoală în satul acela, cadranul ceasului de pe faţadă şi putea astfel spune cu ajutorul lunetei, ora exactă.

Era într-adevăr un telescop extraordinar de care mă servii şi eu în urmă, în anumite scopuri. Când îl desfăceai, avea gravat în interior, cu litere caligrafice şi mici ornamente florale, *Constant Demoisin, Opticien du Roy* şi o dată, mi se pare 1753, adânc săpată în alamă. Când îl lăsam apoi din mână după ce umblasem cu dânsul şi îl deşurupasem, îmi rămânea pe degete nu ştiu ce miros iute, puţin de mucegai şi de brânză veche ca odinioară când în copilărie scotoceam sertarele şi umblam cu diferite obiecte de alamă pe care le găseam acolo, mânere de uşi stricate şi inele pentru perdele pe care le luam pentru a face cu ele experienţe de prestidigitaţie după un mic tratat ce îmi căzuse în mână… Şi rămâneam astfel cu telescopul în mână, la ani de distanţă de valea şi de soarele de acum.

În faţa clinicei unde stăteam, dar mult în vale, trecea strada principală a satului şi de pe terasa mea, unde stăteam întins în patul cu cearceafuri strălucitoare la soare, puteam vedea trecătorii minusculi şi strada toată pavată cu pietre cubice. Chiar în dreptul sanatoriului era o gură de canalizare cu un enorm bolovan prăvălit deasupra şi privirile mi se opreau întotdeauna la piatra aceasta. Era ca un punct într-o frază, priveam, priveam în vale, pe stradă, brazii, apoi reveneam la piatră, punct şi tot aşa de la capăt. Mi se întâmplă chiar ca să citesc, apoi să închid cartea şi să privesc în jos la bolovan, „punct“ îmi spunea piatra. Era încheierea firească a lecturii şi, cu timpul, a tuturor acţiunilor mele.

În unele zile bolovanul căpăta o importanţă extraordinară. când trebuia, de pildă, să vină doctorul la viza săptămânală, îmi promiteam că odată vindecat să mă duc până la piatră şi să mă aşez pe dânsa câteva secunde, pentru a mă pătrunde bine de faptul că umblu şi că depinde numai de mine să ating piatra

aceasta pe care o priveam din depărtare de atâtea zile, cu disperare. „Când va fi ziua aceea? când va fi?“ mă întrebam şi priveam piatra cu aviditate, „când voi putea să mă servesc de picioarele mele pentru a merge s-o ating?“. Şi astfel ea deveni pentru mine ca un simbol al vindecării, mai mult chiar, ca un semn al realităţii că sunt vindecat, iar dacă cineva m-ar fi întrebat ce voi face în ziua când voi umbla, dacă voi pleca acasă de exemplu, ori dacă mă voi întoarce la Paris, aş fi răspuns cu repeziciune şi fără nicio ezitare:

„Mă voi duce ca să ating piatra.“

Ei bine, deşi tratamentul meu rămânea mereu acelaşi şi credeam că voi mai sta imobilizat în pat, e drept, fără ghips, încă mult timp, spre extrema mea surprindere, doctorul îmi spuse ca să încep să umblu, deşi aveam o plagă deschisă, încet, şi astfel se făcu că putui atinge piatra cu mult înainte ca să fi crezut posibil aceasta.

În ziua când ajunsei cu plimbările mele până la piatră, fui extrem de obosit pentru că făcui un efort ca să ajung acolo şi drumul, care din pat mi se părea scurt, era în realitate destul de lung, mai ales prin cotiturile pe care le făcea în dosul caselor ce-mi ascundeau în vale întortocherile acestea. Când atinsei dar bolovanul, abia de-mi mai ţineam respiraţia şi de jos de unde mă aflam privii spre clinica şi terasa mea, cu o privire ce ar fi vrut să fie orgolioasă, însă care nu era decât obosită.

În ziua aceea pusei pe seama oboselii faptul că nu resimţeam nicio senzaţie deosebită în momentul când mă aflam pe piatra unde în atâtea ore de reverie dorisem cu pasiune ca să mă aflu. În zilele următoare însă fu acelaşi lucru, aerul era uscat în jurul meu, totul era simplu şi normal, eram obişnuit cu faptul că umblu şi nu puteam pompa din aer o exaltare care nu mă cuprindea. Toată dorinţa mea era acum descărcată de intensitatea ei ca un acumulator ce nu mai poate servi la nimic, eram tot atât de

cenuşiu în mine însumi ca şi asfaltul pe care călcam şi tot atât de tern, fără rezonanţă.

Era pentru mine încă o verificare a certitudinii că nu trebuia niciodată să aştept nimic. Toată realitatea este la dispoziţia mea cu condiţia s-o aspir profund şi s-o expir în acelaşi moment, fără planuri şi fără iluzii.

XIV

Când începui să umblu, avui, de altfel, şi preocupări ce nu le avusesem mai înainte. În sanatoriul unde mă instalasem nu erau decât câţiva bolnavi şi aceia oameni maturi şi femei bătrâne. Era un sanatoriu cu totul izolat de sat, situat la o mare înălţime şi pe un drum pe unde nu veneau decât rari trecători. Era, de altfel, un drum frumos ce nu ducea nicăieri şi se înfunda în munţi, printre pajişti de flori alpine şi pădurea cu brazi vechi şi putrezi. Îl frecventau câteodată îndrăgostiţii.

Când părăsisem Berckul, credeam că voi merge într-un sanatoriu cu mulţi bolnavi, animat de voioşie şi de tinereţă, şi căzusem într-un loc cu totul pustiu, o vilă searbădă şi tristă, unde câteva pensionare bătrâne tricotau toată ziua cu ochelarii pe nas şi câţiva englezi congestionaţi jucau în odăile lor bridge, plini de gravitate şi atenţie.

Când începui apoi să umblu, şi făcui în sanatoriu pe coridoare primii paşi, reveriile mele şi iluziile din atâţia ani de imobilizare se încărcară cu virulenţe acide şi în acelaşi timp cu câteva imagini extrem de naive.

— În fine, acum când umblu, voi putea intra în conversaţie cu frumoasele femei ce trebuie să iasă cu siguranţă la plimbare spre amurg…

Şi visai odăi splendide în care frumoasele bolnave cu obrajii fardaţi, în halate ce abea le acoperea toată goliciunea, mă primeau în orele de „tăcere“ şi eu treceam astfel din odaie în odaie, cunoscând şi iubind în fiecare după-masă fascinante contese goale, cu coliere de perle în jurul gâtului şi extraordinare brăţări pe mână, mai ales contese, acestea erau în visul meu femeile preferate. Eram înfierbântat de aşteptare şi mi se părea că în lumea sanatoriilor elegante mă aşteaptă braţe deschise care să mă înlănţuie.

În fine, veni şi ziua când ieşii în afară de sanatoriu cu prietenii mei. Erau doi engleji, unul mergea cu cârje şi

era aproape vindecat, un fost inspector silvic în Scoţia, celălalt, cu o boală de rinichi, inginer la Aukland în Noua Zeelandă, unde îşi avea biroul de construcţii, împreună cu un tovarăş al lui. În fiecare săptămână îi soseau din insula lui pachete enorme cu ziare şi reviste ilustrate în care puteam vedea splendide peisagii zeelandeze, cu cascade argintii în luminişuri de pădure lângă care stătea câteodată un indigen bătrân cu părul alb şi creţ dat peste cap, ca o cascadă mai mică şi mai strânsă, lângă cascada apelor. Credeam că nu mai există indigeni care să scoboare fluviile în trunchiuri scobite de copaci şi cu amulete vrăjitoreşti pe mână şi în jurul gâtului.

Când îi spusei asta inginerului, priveam tocmai o fotografie ce reprezenta diferite fetişuri în jad, sculptate fin şi cu artă. Inginerul râse şi scoase din buzunar, unde îl ţinea agăţat printre chei, un asemenea fetiş, în jad verde, exact cum vedeam în revistă. Era atât de uluitoare realitatea amuletei pe care mi-o arăta inginerul, tocmai în momentul când pentru mine ea

făcea încă parte din domeniul acela incert şi fragil al ilustraţiilor tipărite, încât inginerul trebui ca s-o scoată şi să mi-o dea în mână, s-o pipăi, s-o strâng şi mai ales să privesc în lumină extraordinarele valuri şi umbre pe care transluciditatea jadului le conţinea ca o apă împietrită în materia lui. Era ceva neînchipuit de frumos, concentrat într-o sculptură mică şi delicată ce reprezenta un animal cu ochii exageraţi de mari şi gura deschisă, prin care inginerul trecea inelul cu care o ataşa de legătura de chei; avea şi un sunet mat când o loveai, un sunet uscat, dar cu un ecou cristalin şi scurt, un zgomot mărunt pe care nu-l mai auzisem până atunci niciodată. Cu siguranţă că din lipsă de atenţie şi obişnuinţă rămân pierdute pentru noi în lume mii de zgomote ca acestea, şi clinchete, şi sunete, şi tonuri, ca şi culori şi transparenţe de ape şi sticle şi pietre preţioase pe lângă care trecem fără să ne oprim. Câteva zile amuleta de jad rămase în odaia mea lângă mine şi când mă trezeam câteodată noaptea o priveam şi punând-o la ochi descopeream în transluciditatea ei, în fiecare clipă, noi desene şi

fantasmagorii de caleidoscop.

Cu inginerul acesta şi inginerul silvic ieşii deci pentru întâia oară la plimbare pe drumul ce conducea spre munţi trecând prin faţa clinicei şi care în orele acelea de după-amiază era animat câteodată şi de câţiva bolnavi pulmonari ce veneau până aici ca să culeagă bucheţele de flori şi să respire în voie aerul tare al înălţimii.

Era şi o bancă de piatră, unde ne aşezarăm ca să ne odihnim şi auzii pe prietenii mei englezi şoptind între ei:

— Crezi că astăzi vine?

— Poate că a trecut…

— Este prea devreme… dacă are de venit, vine de-acum încolo…

— Bine, aşteptăm, oricum n-avem nimic de făcut.

Şi amândoi râseră şi deveniră congestionaţi şi se priveau în ochi cu priviri şirete, ca şi cum ar fi fost vorba de un viciu cu totul pervers şi ascuns pe care îl cultivau numai ei.

Şi era într-adevăr un viciu, dar cuminte, cât se poate de cuminte, un mic flirt cu o fată care trecea în fiecare zi să culeagă flori, dar cu care nu vorbiseră până atunci niciodată, toate relaţiile lor mărginindu-se doar la un zâmbet, când trecea, şi de câteva zile, o uşoară inclinaţie a capului. Pentru acest zâmbet şi acest mic semn de simpatie ieşeau în fiecare zi la plimbare cât se poate de devreme şi se instalau pe bancă şoptind şi râzând pe înfundate cu imensă şi puerilă satisfacţie.

Când îi întrebai despre ce e vorba, la început nu vrură să-mi spună şi numai când aflai de „idilă“ de la o infirmieră, ei îmi mărturisiră totul şi îmi arătară într-o după-amiază pe fata pe care o aşteptau. Era o elveţiancă cu obrazul lunguieţ de cal şi în privirile cenuşii cu un aer sălbatec şi totuşi timid. Era

pulmonară cu siguranţă, se cunoştea asta după tenul ei pământiu în care boala aprinsese două pete vineţii, purta o beretă şi o haină scurtă albastră cu nasturi de alamă şi o insignă cu câteva linii albe şi roşii la piept, un semn al unei societăţi pentru abstinenţă şi prietenie, cu un vultur deasupra unei devize şi îmi amintesc că cineva făcuse remarca, în sanatoriu, că simbolul nu era bine ales, deoarece vulturii nu sunt abstinenţi.

În picioare avea cizme de piele moale de căprioară şi pentru zilele acelea de dezgheţ primăvăratec, era tot ce putea fi mai bun pentru plimbări în munţi. Eram acum trei care îi zâmbeam şi o salutam discret şi ea părea oricum emoţionată, dar asta nu dură mult pentru că după câteva zile întâlnindu-ne cu dânsa pe drum şi noi cei trei urcând, iar ea scoborând, lăsai pe prietenii mei ca să facă mai mulţi paşi înainte, şi rămânând în urmă, în momentul când fata trecu pe lângă mine îi vorbii cu spontaneitate şi fără nicio jenă:

— Vă rog staţi o clipă, aş dori să vă spun ceva.

Şi ea se opri roşind tare şi frământând între degete cele câteva flori albastre ce le culesese pe pajişte.

— Iată ce este, prietenii mei ar dori mult să vă cunoască, dar nu-i niciun chip să găsească vreo cunoştinţă comună care să vă prezinte. Şi pentru că îmi dau seama că veţi înţelege situaţia şi nu vă veţi supăra, pentru a face cunoştinţă, am îndrăznit să vă opresc şi să vă vorbesc, aş vrea să nu mă credeţi insolent şi să mă iertaţi.

În timp ce eu vorbeam astfel cu dânsa, unul din prietenii mei, auzind în dosul lui un zgomot de voci, se întoarse şi mă văzu în conversaţie cu fata necunoscută. Cred că puţine lucruri îl uluiseră atâta în viaţă, oricum luase o mină de stupefacţie şi intensă mirare ca şi cum ar fi fost vorba de ceva cu totul extraordinar. Cu mâna întinsă, arăta celuilalt spre mine şi bolborosea în neştire.

— Iată, uite, îi vorbeşte… vezi… îi vorbeşte…

Când îi făcui apoi semn să se apropie uimirea lui fu cu totul extraordinară şi, deşi prietenii mei erau oameni în vârstă, roşiră amândoi copilăreşte când întinseră mâna pentru a face cunoştinţă. Cred că ceea ce făcusem era pentru dânşii ceva ce nu văzuseră încă în viaţa lor.

În felul acesta izbutiră în fine după luni de zile, să animeze puţin „idila“ lor şi de la un zâmbet şi un mic semn de amiciţie să treacă la convorbiri cu fata „care culegea flori“ şi care veni chiar să-i vadă în unele după-amieze şi să ia ceaiul cu ei.

Cu aceasta, interesul meu pentru fata misterioasă încetă, însă de plimbările mele pe drumul izolat este legată şi o altă întâmplare, cu mult mai penibilă, cu mult mai dramatică şi destul de ruşinoasă pentru mine. Şi azi, când îmi amintesc de fapta mea, tot mă mai roade ceva şi mă jeneză, deşi mi s-au întâmplat şi am trecut de-atunci prin atâtea situaţii penibile, încât aceasta este oarecum acoperită de uitare, fără a mai

spune că am început să accept orice judecăţi asupra sentimentelor mele şi că examenul conştiinţei îmi este ceva necunoscut care m-ar lăsa perfect calm.

Pentru că nu scriu însă această carte nici pentru confortul meu sufletesc şi nici pentru acel al cetitorului, voi povesti şi această întâmplare oribilă şi jenantă pentru mine ca şi pentru aceea care a avut de suferit de pe urma ei.

În plimbările mele, sprijinit în cârje, prin faţa sanatoriului până la banca de piatră, întâlneam şi câţiva pensionari ce locuiau într-un magnific sanatoriu din apropiere, un hotel imens cu un confort extraordinar, cu odăi luxoase şi, bineînţeles, cu preţuri extrem de ridicate. Pentru a locui acolo, pensionarii ce-i întâlneam trebuiau să fie destul de bogaţi, dar totuşi nu erau din acei care puteau să mă intereseze şi a căror cunoştinţă o doream. Erau mai ales cei grav atinşi care veneau pe-aici, cu mine preocupate, îngrijindu-se serios, pensionari ce tot timpul se

gândeau la temperatură şi la expectoraţii şi care erau din această pricină îmbătrâniţi prea devreme. Erau pensionarii „serioşi“ ai sanatoriului, dar ştiam că mai sunt şi alţii tineri, veseli, femei splendide şi bărbaţi frumoşi, ce-şi petreceau nopţile şi după-amiezele în chefuri clandestine şi nu se prea gândeau cu deosebită atenţie la boală, pe aceştia vroiam eu să-i cunosc.

Până ce nu voi putea merge mai mult şi sta câteva ore în picioare, nu era niciun chip ca să cobor în sat pentru a-i întâlni. Este drept că extraordinarul sanatoriu se afla chiar în apropiere, însă nu cunoşteam pe nimeni care să mă introducă şi să-mi înlesnească apoi cunoştinţe interesante. Iată pentru ce mă hotărâi să intru în vorbă cu oricare din pensionarii „serioşi“ şi astfel să ajung şi la cei „neserioşi“ venind în sanatoriu.

Era printre pensionarii solitari o fată tânără în vârstă de vreo optsprezece ani, cu un obraz cu totul lipsit de vreun caracter deosebit, puţin pistruiată şi mergând puţin încovoiată, cu acelaşi fular verzui la gât şi acelaşi

tailleur de stofă gri, tuşind pe înfundate din când în când şi ascunzându-şi tusea în batistă, ori oprindu-se şi aşezându-se pe bancă pentru a-şi regăsi respiraţia.

Îmi propusei să-i vorbesc, s-o interpelez fără cunoştinţă, exact cum mai făcusem, şi apoi să-i fac şi curte pentru a mă împrieteni cu dânsa, în aşa fel încât să ne facem vizite, să ne împrumutăm cărţi şi ziare, şi ea să mă recomande şi altora în sanatoriu.

Pentru aceasta nu-mi rămânea decât s-o pândesc într-o zi când pe drum nu se afla nimeni, ori se va opri, şi să mă apropii de dânsa. În diferite rânduri încercasem ca să-i atrag atenţia prin priviri şi, deşi eram sigur că observase insistenţa mea, totuşi în niciun fel nu-mi dădea vreun semn de înţelegere şi de încurajare. Cu privirile reci, indiferente, trecea înainte şi nu mişca capul nici la dreapta, nici la stânga, cu gesturile la fel de lipsite de caracter şi de diversitate ca şi obrazul ei pistruiat şi închis în sine.

„Cred totuşi că va fi flatată să-i fac curte“, îmi

spuneam. „este destul de urâtă pentru ca nimeni în sanatoriu să nu facă aceasta.“

Şi într-o zi, găsind un moment favorabil, mă hotărâi ca să-i vorbesc. Eram la câţiva paşi de dânsa şi o aşteptam. Cu multă siguranţă de mine, mă apropiai de dânsa şi când era numai la un pas de mine, mă descoperii şi îi spusei, cred, cam aceleaşi lucruri pe care le spusesem cu câteva zile mai înainte tinerei elveţience cu insigna de temperanţă:

— Vă rog, domnişoară, aş vrea să vă spun ceva şi să fac în acelaşi timp cunoştinţă cu dvs…

Cred că doar atâta îi vorbii, deoarece ea între timp venise şi doar ridicând ochii spre mine cu o privire plină de imputări, îşi continuă drumul, dreaptă, băţoasă, ca şi cum nimeni nu i-ar fi vorbit, lăsându-mă ridicol în drum, cu capul descoperit, sprijinit de cârji şi continuând a bolborosi cuvintele ce mi le propuneam să i le spun, dar pe care nu le mai auzea nimeni acum.

Eram cumplit de înfuriat. Într-o clipă toate judecăţile mele anterioare despre dânsa deveniră exact contrarii, cum în mişcarea pendulară se întoarce în sensul opus pendula care şi-a parcurs distanţa toată. Şi în aceeaşi seară povestii şi prietenilor mei ce mi se întâmplase.

— Cu o fată urâtă să nu te pui – explicam eu – ea poate crede că vrei s-o seduci, de vreme ce toţi o lasă în pace şi deodată vii să-i vorbeşti… cu siguranţă că a răspândit zvonul în sanatoriu că a fost atacată în pădăricea de lângă sanatoriu de un satir care a vrut s-o violeze… ha! ha!…

Dar urmarea cea mai penibilă şi de care îmi amintesc cu cea mai mare jenă se petrecu în ziua următoare, la plimbarea obişnuită cu prietenii mei.

Când ea trecu pe lângă mine, eram cu dânşii şi murmurai feroce, destul de tare ca să audă şi dânsa:

— Şi apoi… n-am niciun regret… e destul de urâţică.

Cred că auzise, pentru că desigur că indignarea i se urcă în gât şi o făcu să tuşească. Eram însă satisfăcut că mă răzbunasem atât de repede. Îmi propuneam, când o voi putea cunoaşte prin cineva de la sanatoriul unde stătea, să-i vorbesc fără înconjur şi să-i explic că nimeni nu-i satir, mai ales pentru dânsa. În zilele următoare făcui chiar cunoştinţă cu un tânăr de la acel sanatoriu. Eram acum sigur că îi voi putea vorbi şi ei. Mă duceam acum pe la sanatoriul cu bolnavi bogaţi, unde întâlneam, desigur, pe culoare, femei frumoase şi tineri distinşi, cu care însă nu făcui cunoştinţă decât mai târziu.

Într-o zi, se prezentă şi prilejul de a fi prezentat „urâţelei mele“. Era o zi cenuşie şi uscată, călduţă şi întunecată, mersesem cu prietenul meu să conducem la funicular o bolnavă care pleca şi care îşi lua rămas-bun chiar pe peron. Toţi prietenii ei erau adunaţi acolo, sanatoriul era prea distins pentru a nu poseda gara lui particulară până unde urcau funicularele la capătul liniei şi apoi scoborau.

În mijlocul grupului care conducea pe bolnavă, zării şi pe „urâţica“ mea, ceva mai retrasă deoparte. Şi ea mă văzu şi se roşi uşor. Îl întrebai pe prietenul meu dacă poate să mă prezinte ei. În acest timp ea mă urmărea şi ghicea despre ce e vorba.

— Pentru ce să te prezint? întrebă prietenul meu. Este o cunoştinţă complet lipsită de interes… fata asta e mută…

— Ce spui? făcui eu uluit.

— Îţi spun că e mută… adică nu vorbeşte, are o laringită cu extrem de grave complicaţii, n-are voie să mănânce alimente solide şi nici să vorbească… de altfel, chiar dacă ar încerca, n-ar putea scoate decât un horcăit nedesluşit deoarece coardele vocale sunt cu totul roase de tuberculoză… doctorii cred că n-o s-o ducă mult…

În acest moment sosise funicularul şi toată lumea era ocupată cu plecarea bolnavei; înainte însă de a părăsi

gara privirile mele se mai întâlniră o dată cu ale „urâţelei“ şi în ochii ei trecu nu ştiu ce grea imputare pentru mine.

Plecai amărât, disperat, în timp ce se repeta în mine ca o placă de gramofon stricată „e mută… e mută… e mută“.

XV

Cu mare mirare, când recitesc ce-am scris, regăsesc în cele povestite exactitatea întâmplărilor care s-au petrecut în realitate. Îmi este atât de greu să le degajez de cele ce nu s-au întâmplat niciodată! este atât de greu să le curăţ de zgura de visuri, de interpretări şi de deformări la care le-am supus. În fiecare clipă, îmi vin în minte alte imagini, alte reverii sau simple viziuni în lumini seducătoare pe care trebuie să le îndepărtez pentru a păstra povestirii mele oarecare logică şi la urmă sunt primul care mă mir că ceea ce am scris poate fi inteligibil. Dar aş vrea câteodată să-mi însemn şi toate reveriile şi toate visele nocturne pentru a da cu adevărat imaginea viziunii iluminate care stă înfundată în întunericul meu cel mai familiar şi cel mai intim.

Poate că voi putea scrie odată toate întâmplările din vis tot atât de pasionante ca şi cele din viaţă, poate însă că forţele îmi vor slăbi şi nu voi putea

scrie deloc… În acest caz, mi-ar părea rău să nu fi consemnat de exemplu şi visuri care m-au amuzat sau m-au fascinat cu mult mai intensă pasiune decât viaţa realităţii.

Îmi amintesc, de pildă, în acest moment numai de un mic şi izolat fragment de vis şi imediat îmi dau seama cât aş putea să-l amplific şi ce întâmplări ar putea avea loc în decorurile şi cu personajele lui. Este însă acum, aşa cum îl văd, numai o prezentare şi o introducere în aceste întâmplări, dar destul de amuzantă, cred, pentru ca s-o redau aşa cum am văzut-o în somn.

…În oraş intervenise o schimbare pe care aş putea s-o numesc de „specializare“. Era aceeaşi stradă bine cunoscută de totdeauna, însă magazinele şi toate instituţiile căpătaseră forma „serviciului“ lor, de exemplu, gara era neagră, lustruită, şi ca o imensă locomotivă cu intrarea prin uşa fochistului şi peronul de aşteptare în faţa cazanului de aburi, poşta avea

forma unei cutii pentru scrisori, galbenă cu dungi albastre, o librărie era în formă de călimară şi alta în formă de volum frumos legat, toate cofetăriile aveau formă de prăjituri cu cremă şi frişcă, magazinele de gramofoane, pâlnii enorme, iar mezelăriile erau în formă de jambon pus pe lat… toate acestea însă nu sunt decât o impresie ştearsă şi care se pierdu curând când intrai în magazinul cu mezeluri unde trebuia să cumpăr ceva pentru masa de seară. În magazin mă aşteptau toate surprizele şi toate uimirile. Era un magazin cu rafturi şi tejghele ca oricare altul, dar făcute cu totul în mod deosebit, pereţii din tocătură de cârnaţ presat care avea de departe aspectul unui mozaic roşu de toată frumuseţea, rafturile din felii subţiri de slănină întărite cu un procedeu special, ceea ce le făcea să pară de fildeş, şi tejghelele din pateuri cu aspic, tare ca sticla, curate şi strălucitoare ca în orice mezelărie bine ţinută.

Era o adevărată plăcere gustativă să priveşti toate acestea, în acelaşi timp însă eram extrem de

intrigat de două lucruri cu totul curioase: mai întâi patronul mezelăriei, un omuleţ cu faţa smeadă şi mustăcioară, era îmbrăcat în haine de cioclu, iar în al doilea rând, pachetul cu mezeluri pe care mi-l dete purta o mică etichetă bine pusă în evidenţă „Fabricat la radio“. Ce însemnau hainele de cioclu şi ce erau cuvintele care însoţeau mezelurile? Iată ce fierbeam de curiozitate să ştiu şi, în timp ce plăteam patronului care servea singur în magazin la ora aceea matinală, îl întrebai ce vroiam să ştiu.

— În timpul zilei am şorţ alb de mezelar, îmi spuse dânsul, dar dvs. aţi venit să târguiţi devreme şi n-am avut încă timp să mă schimb, am avut câteva coroane de livrat azi-dimineaţă la o casă mare şi trebuia să mă pun în uniformă…

Pentru că văzu că nedumerirea mea creşte, îmi explică lucrurile mai pe larg.

— Când m-am însurat, eu eram negustor de articole funebre şi antreprenor de înmormântări, cu

o frumoasă prăvălie, bine asortată, plină de sicrie, coroane mortuare, lampadare funerare şi toate articolele pentru morţi, o situaţie frumoasă, cum se spune, şi destul de rentabilă. Câţiva ani am continuat împreună cu soţia mea care mă ajuta, meseria aceasta până în ziua când socrul meu muri lăsând ca moştenire soţiei mele, unica lui fiică, această mezelărie. Era un comerţ cu mult mai ispititor şi cu mai mult câştig decât acel al pompelor funebre, pentru că jambon şi cârnaţ se mănâncă în fiecare zi, pe când oamenii nu mor cu aceeaşi regularitate. Pentru a nu lăsa totuşi ca să-mi scape din mână un comerţ deja bine introdus şi unde, de asemenea, puteam să câştig, am hotărât ca să păstrez şi sicriele şi mezelurile. Şi pentru că acolo unde ţineam prăvălia chiria se scumpise enorm, în timp ce casa aceasta era proprietatea mea, am decis ca să exercit amândouă comerţuri în acelaşi local şi astfel gospodinele ştiu că marţi, joi şi sâmbătă pot găsi în magazinul meu cele mai proaspete şi apetisante mezeluri cu preţuri de concurenţă (în celelalte zile nici nu-i „interesant“ ca să

ţii deschis, fiind zile de post şi nimeni nu cumpără în aceste zile carne, oamenii din orăşelul ăsta sunt bigoţi), iar în zilele de luni, miercuri şi vineri vând tot ce priveşte ceremoniile funerare.

În fine, pentru ca clienţii să nu cumpere pateu de gâscă într-un magazin cu sicrie şi coroane mortuare într-unul cu salam şi pastramă, şi pentru că oraşul nostru este „specific“ după cum ai putut vedea, adică fiecare prăvălie are forma exactă şi decorul lucrurilor ce le vinde, în zilele de mezelărie ca de exemplu azi, magazinul are în exterior aspectul unui enorm jambon şi în interior este după cum vezi cu pereţi de salam, rafturi de slănină şi tejghele de aspic, iar în zilele de pompe funebre, cu ajutorul unor mici accesorii de toaletă ce se agaţă cu uşurinţă de nişte cârlige şi şuruburi sistematic făcute, într-un sfert de oră îmi transform jambonul exterior în craniu mortuar cu dinţi galbeni şi orbite înfundate şi interiorul în cavou. Totul rămâne pe loc, numai că acopăr pereţii cu pânză neagră, învelesc jamboanele în mătase

neagră şi cârnaţii la fel, ornamentându-i cu beteală de argint ca lumânările de nuntă, atât doar că lumânările mele sunt negre (şi dacă le zgândări, vezi că în mijloc sunt umplute cu carne tocată de purcel). Cu elementele acestea decorative negre şi argintii în câteva minute nu mai recunoşti mezelăria. totul a devenit funerar şi tenebros… negru şi argint…

Câteva clipe rămase pe gânduri, apoi îmi spuse pe şoptite, cu multă filozofie:

— Totul este aranjamentul de culori, colorează în negru şi argint cea mai veselă şi splendidă grădină cu trandafiri şi ea îţi va părea funerară… trandafirii negri şi frunzele de argint… mortuar… sinistru… totul este o chestie de aranjament de culori şi de semnificaţia lor care ne-a intrat în obişnuinţă şi s-a înrădăcinat în noi adânc de tot.

Cu voce şi mai scăzută, zâmbind fin sub mustaţa mică şi apropiindu-se de mine, îmi şopti confidenţial:

— Vă propun o experienţă, duceţi-vă acasă şi ornamentaţi… hm… cabinetul… hm! înţelegeţi ce vreau să spun… hm! W.C. cum se zice… ei bine, ornamentaţi tot interiorul cu hârtie neagră şi puneţi înăuntru şi coroane mortuare şi baniere „Pomenirea veşnică“ şi „În eternitate ne vom aminti de tine“… ei bine, vă garantez că… hm! încăperea nu va mai putea fi utilizată în scopul ei obişnuit… în câteva zile toată casa va fi constipată, vă asigur…

Cu mâna făcui un gest de nerăbdare şi el înţelese că nu trebuie să insiste.

Îmi mai rămânea ca să ştiu înţelesul inscripţiei de pe pachetul cu mezeluri „Fabricat la radio“. Când îl întrebai, patronul dublu al mezelăriei şi pompelor funebre păru foarte surprins de nedumerirea mea.

— Este totuşi imposibil, domnule, să nu cunoaşteţi această invenţie…

Şi cum continuai să-i mărturisesc că nu ştiam despre

ce e vorba…

— Vă cred… însă credeam că n-ar putea să mai existe azi cineva care să nu ştie ce e un „radio de fabricaţie“… şi un copil vă va spune ce este… mă întreb dacă ştiţi ce este o bicicletă…

— Vă rog lăsaţi ironiile şi dacă aveţi de gând să-mi spuneţi…

— Cu plăcere… cu plăcere… veniţi vă rog după mine… în odaia de fabricaţie.

În această odaie, alăturată magazinului, zăcea în mijloc un extraordinar aparat, asemănător unui aparat de radio, însă de vreo trei ori mai mare, având în locul vorbitorului o deschizătură cu pereţii albi lustruiţi şi curaţi.

— Ce undă vreţi să prindem? întrebă cioclul mezelar.

— Îmi este indiferent…

— În cazul ăsta, voi prinde la întâmplare…

Şi învârti un buton, aşteptând să se încălzească lămpile, în timp ce eu observai că în faţă aparatul avea o listă exact cum au toate aparatele de radio însă în loc ca să fie înscrise pe ea nume de oraşe cu posturi emiţătoare, era o înşirare de fabrici cu specificarea produselor ce fabricau în litere mai mici, ceva ca o carte de adrese pentru toate industriile europene şi recunoscui chiar câteva mărci celebre. Când lămpile fură aprinse, mezelarul învârti un buton şi indicatorul se opri la „Sardinos aux huilos“ Portugalia, în aparat se auzi un zbârnâit scurt şi în cutia vorbitorului, ca şi cum s-ar fi condensat din aer, încet, încet se cristaliza şi devenea din ce în ce mai opacă, mai consistentă şi mai materială o frumoasă şi apetisantă cutie de sardele pe care mezelarul o scoase din aparat şi mi-o întinse:

— Puteţi gusta din aceste sardele, sunt cele mai fine… Şi spre uluirea mea îmi puse în mână cutia

care purta ca şi mezelurile inscripţia cunoscută.

— Îmi permiteţi să vă spun că nu înţeleg… bolborosii eu.

— Vă voi explica atunci totul, spuse mezelarul… Acest aparat pe care văd că nu-l cunoaşteţi a fost inventat şi lansat acum zece ani de zile. Este aşa numitul „radio de fabricaţie“, şi ca toate invenţiile mari se bazează pe un principiu destul de simplu. Cunoaşteţi desigur aparatele de radio muzicale, ei bine, care este principiul lor? Într-o odaie oarecare în care nu se aude nimic, plutesc totuşi unde muzicale şi aparatul din aerul amorf, plin de microbi, de fum, de azot şi de tot felul de componente inutile, extrage doar unda care îi trebuie, elementul muzical al aerului, îl curăţă de microbi, de oxigen, de tot ce nu e muzică şi îl dă urechei gata de audiţie… extras din aerul unde zăcea amestecat cu elementele impure. Exact acesta este şi principiul aparatului de faţă; într-o cutie pe care o are la spate, şi pe care n-aţi observat-o, pun în

fiecare zi tocătură de carne, de peşte, tot felul de bucăţi şi stofe ce găsesc prin casă, panglici, fier vechi, făină, vin şi hârtie, coji de portocale, cutii de chibrituri şi timbre uzate, în fine tot ce găsesc, tot, absolut totul… şi aparatul este acelaşi filtru ca şi pentru muzică, potrivesc butonul pentru o fabrică de sardele şi „unda de fabricaţie“ care este în aer se acordă cu unda aparatului care din materia impură şi diversă din cutie, alege exact ce-i trebuie pentru a fabrica o cutie de sardele, după cum în aparatul de radio muzical, acordul undelor face ca să-şi aleagă aparatul din aerul impur, notele trebuincioase pentru o simfonie de beethoven… e simplu…

Şi, după cum vezi, aparatul posedă o listă mare cât se poate de variată, cu uzini de „unde de fabricaţie“ pentru toate obiectele… Vă veţi spune, desigur, că în cazul acesta fiecare gospodină putea să-şi cumpere un aparat cu care să-şi fabrice singură în casă tot ce poftеşte şi că astfel comerţul ar deveni inutil. Când a apărut pe piaţă aparatul, cam aşa a fost,

şi au fost şi întruniri, şi proteste, şi greve, până când a intervenit statul şi a reglementat în mod strict posesia aparatelor şi fabricaţia produselor în sensul că posesorul unui aparat nu poate fabrica decât produsele pentru care are licenţă pe numele lui şi pentru care plăteşte taxe, destul de ridicate de altfel.

În acelaşi timp fabricile continuă şi ele să funcţioneze pentru că sunt clienţi care preferă produsele acestora, găsind în produsele de radio nu ştiu ce gust artificial şi fad ca şi acei iubitori de muzică care nu pot asculta în vorbitorul unui aparat un concert, găsindu-l cu totul schimbat şi lipsit de muzicalitate adevărată…

Cred că acum înţelegeţi pentru ce se pune inscripţia. Cu aparatul meu eu n-am dreptul să scot decât mezelărie, însă pentru că dvs. nu-l cunoşteaţi, am fabricat şi sardele ca să vedeţi cum vine fabricaţia… Pot fabrica însă orice…

În timp ce vorbea, învârtise butonul şi în încăperea specială a aparatului îşi făcu apariţia încet,

încet o splendidă şi lucioasă cravată de mătase pură. Tot astfel îmi mai aduse şi o cutie cu ţigarete străine, un ceas de mână şi un fular călduros de lână.

— Ce-aţi spune de o sticlă de şampanie franţuzească?

Eram într-adevăr amator de aşa ceva.

Cu mare atenţie, mezelarul potrivi butonul şi începu să se condenseze în aparat o sticlă din cele mai renumite pivniţe. Când fu gata şi o luă din aparat, mezelarul scăpă însă o groaznică înjurătură, sticla era destupată şi plină cu butoni de manşetă.

— Ce este? întrebai nedumerit.

— Este că a fost interferenţă de unde… ca şi la aparatele muzicale se întâmplă să „prinzi“ două posturi în acelaşi timp şi atunci iese un produs care nu este decât o combinaţie a amândurora. Într-o zi aparatul mi-a fabricat astfel farfurii din hârtie sugativă

şi, odată, o blană de vulpe din cozi de cireşi pentru infuzie. În fine, odată, o maşină de scris, completă, cu tot ce trebuie, însă inutilizabilă. Era din caşcaval.

Îi mulţumii pentru toate explicaţiile binevoitoare şi dădui să plec.

— În momentul de faţă, adăugă el, este mare dumping şi posturile japoneze te umplu cu marfă, dacă prinzi tokio poţi avea becuri electrice şi biciclete câte vrei. Cu un post european ai o bicicletă într-o jumătate de oră şi pentru fabricarea ei trebuie să umpli de două ori cutia cu materie amorfă, în timp ce Tokio furnizează în acest interval de timp zece biciclete şi cu o singură cutie de materie.

Îmi amintii brusc de ceva pentru a stabili analogia completă cu aparatele de radio muzicale.

— Şi paraziţi… aparatul n-are paraziţi?

— Eh, eh, şi încă cum, spuse mezelarul râzând, când

fabric cârnaţi, de pildă, şi sunt paraziţi, în loc de cârnaţi îmi vin în aparat, păstrând aceiaşi formă… îmi şopti la ureche: excremente… pur şi simplu excremente…

Cu asta, vizita mea la mezelarie luă sfârşit. Îi mulţumii încă o dată şi plecai.

În stradă mă aşteptau trei prieteni, dar şi aceştia prezentau curiozităţi extraordinare, cel dintâi era de culoare albastră, pielea corpului lui din cap până în picioare era smălţuită cu email albastru ca lighenele şi vasele de bucătărie, explicaţia era că în ţara „specificităţilor“ şi oamenii luau aspectul meseriei lor, iar prietenul meu era inginer într-o uzină pentru smălţuit vase, cel de al doilea purta haine de celofan şi era în întregime transparent şi întunecat ca o radiografie.

— Ştii că eram dintotdeauna o persoană suferindă, îmi spuse el când îl întrebai ce înseamnă aceasta. Îmi trebuia veşnic câte o radiografie pentru a

şti ce am, ce mă doare, aşa că m-am hotărât într-o zi ca să mă radiografiez o dată pentru totdeauna şi să îmbrac şi haine de celofan ca să pot urmări în orice clipă ce se petrece în corpul meu.

Cât priveşte pe al treilea, avea nişte splendizi ochi verzi şi nimic deosebit, ne servi cu bomboane care observai că erau în realitate nişte ceasornice ce se topeau în gură. Şi chiar prietenul meu cu piele albastră spuse:

— Cred că eşti înainte cu cinci minute, ca şi cum ar fi spus: e cam acră această bomboană. Era un artist-fantezist absolut simplu, atât doar că atunci când băgă bomboana în gură observai că în loc de dinţi avea mici păpuşi de porţelan şi că limba îi era despicată în laniere fine şi roşii, ca o crizantemă pe care ar fi ţinut-o în gură, plină de petale cărnoase şi umede. Şi când mă uitai mai bine la ochi, văzui că sunt făcuţi din două bobiţe de la sticlele de limonadă.

Cu acest amănunt uluitor, visul meu luă sfârşit.

XVI

În zilele frumoase de iarnă, norii se întindeau câteodată până departe la picioarele Leysinului ca un imens şi somptuos covor de vată albă, puţin rozã, cu un cer extraordinar de albastru şi transparent ca sticla sifoanelor. În sanatoriu, pe terase, bolnavii stăteau la soare goi şi, deşi în jurul lor zăpada sticlea pe acoperişe şi pe câmpii, era totuşi cald, deoarece nicio briză de vânt cât de slabă nu sufla în aerul odihnit şi pur.

Erau zilele de carnaval şi bolnavii hotărâră ca să organizeze o mică serată cu măşti şi alte distracţii în saloanele sanatoriului. Toată lumea se va deghiza şi toţi vor avea costume, chiar cei bolnavi care vor fi aduşi pe tărgi de infirmiere şi brancardieri. cu câteva zile înainte, începură pregătirile pentru ca în ajun toată lumea să fie veselă şi preocupată. Era tocmai una din zilele senine de iarnă şi bolnavii care umblau alergau în pielea goală pe terasă pentru a se consulta

şi a face glume despre serata ce o dădeau.

Până şi infirmierele luau parte la aceste pregătiri şi nimeni nu ţinu seama de cură, în ziua aceea, iar când veni doctorul la vizită fu primit cu aplauze şi interpelări vesele, încât omul nu mai putu spune nimic. Era şi el de acord că bolnavii trebuie să se distreze câteodată şi ei.

Îmi dădui la făcut un costum de arlechin cu romburi galbene şi negre din pânză neagră, umblam încă în cârji, dar asta nu se observa, eram un arlechin invalid. Când veni seara şi coborârăm în salon, ne admirarăm toţi costumele. Era printre noi o tânără doamnă slăbuţă şi palidă (internată la sanatoriu pentru plămâni), care se deghizase în marchiză, purta o perucă de lână albă, strălucitoare, şi pantofi cu tocul roşu, o rochie de mătase violetă, iar pe faţă şi pe pieptul decoltat îşi lipise buline negre, dar totuşi era o marchiză cam slăbuţă, cu decolteul fragil şi puţin scheletic. Cu dânsa veni şi fratele ei, un tânăr robust,

sportiv, care sosise pe motocicletă din Franţa şi n-avea alte haine decât cele cu care călătorise, o tunică şi pantaloni kaki cu jambiere de piele.

Pentru a fi costumat şi el, îşi înveli capul cu un fular şi spuse că este arab. era apoi un tânăr cu genunchiul operat şi fix, în costum de „preţios“, un altul pudrat tare în „Pierrot“, şi unul în turc cu şalvari, brâu şi fes pe cap. Cât despre femei, ele erau puţine, infirmierele nu se putuseră masca, pentru că erau din când în când sunate de bolnavii mai gravi ce rămăseseră în odăi, încât în afară de marchiză şi o tânără fată în rochie de papură, cu coliere şi flori, „tahitiană“, mai erau doar două doamne mai în vârstă, care îşi aduseseră cu ele lucrul de mână. În rândul bolnavilor culcaţi şi nemascaţi mai erau englezii, prietenii mei, care preferau să stea întinşi pentru că aveau intenţia să se îmbete şi încă trei bolnavi, unul de la altă clinică, un francez puţin în vârstă cu părul complet alb, dar vesel şi binedispus, bun pentru astfel de petreceri şi un elveţian tânăr de tot, un băieţaş de patrusprezece

ani care se ameţi îndată cu cel dintâi pahar de vin.

Până ne adunarăm toţi şi până ce atmosfera începu ca să devină mai antrenantă, domni în salon un îngheţ cu mutre lungi şi închise, deoarece mulţi bolnavi nu se cunoşteau între dânşii. Era de datoria infirmierelor să facă toate prezentările. Când se dădu apoi drumul unui radio, într-o clipă aerul încăperii se alcooliză cu muzică de jazz şi se destupară primele sticle cu vin. În pauză, când aparatul tăcu (cineva îl închise), apoi marchiza se aşeză la pian şi cu un singur deget parcurse pe clape o melodie, apoi cu ambele mâini şi fredonând uşor cântă o mică şansonetă plină de umor al cărei refren îl reluarăm cu toţii în cor. Era un pian cu coardele dezlânate, cu sunete de ţambal, aşezat prost pe parchet, încât făcea ca să vibreze un paravan de lemn din apropiere şi un candelabru de bronz de pe o măsuţă. era ca şi cum florile pictate pe paravanul afumat şi vechi şi candelabrul strămoşesc recăpătaseră o nouă tinereţe şi se apucară să petreacă, zgâlţâindu-se cu căderea mâinilor pe clape,

după muzica de dans. Şi tânărul cu motocicletă se aşează la piano, cântând destul de bine.

În salon începu să circule vinul mai intens, era de ajuns pentru toţi. Şi apoi bolnavii începură să comande şi pe contul lor. Toată lumea era puţin ameţită, englezii îşi comandaseră brandy cu sifon şi francezul oferi şampanie la întreaga asistenţă. Când tânărul motociclist se aşeza acum la piano, candelabrul şi florile de pe paravan dansau mai pasionat cu tremurături din ce în ce mai tari, iar coardele de ţambal ale pianului primeau lovituri ca pentru a fi rupte. Era un cântec destul de caraghios, mai ales când fratele se adresa „marchizei“ care îşi scosese peruca şi apărea acum firavă şi bolnăvicioasă în rochia ei stilată.

Mon vieux, tu as bonne mine…
T’as dû changer de cuisine…

Era aproape două noaptea, o sonerie pe un coridor îndepărtat zbârnâia din când în când şi câte

o infirmieră dispărea, apoi se auzi afară şi sforăitul tăcut al unui automobil, al doctorului. Era un caz grav deci. Într-un colţ, surprinsei o infirmieră:

— Este domnişoara Corinde, ştiţi, tânăra călugăriţă cu peritonita tebece (în sanatoriu se spunea „tebece“ pentru tuberculoză). Pentru ea a venit doctorul… a adus, mi se pare, baloane de oxigen.

În acelaşi moment cineva mă trase de mână, era „marchiza“ care dorea ca să vin cu dânsa. Eram doar singurul ce nu se ameţise prea tare şi putea să se ţie încă pe picioare cum trebuie.

— Unde mergem? întrebai pe coridor.

— Te rog însoţeşte-mă la Corinde… m-a chemat în agonie şi vreau să o mai văd o dată…

— În costumul ăsta ridicol?

— Ei şi? crezi că îşi mai dă seama de ce se petrece în

jurul ei?

Era mare tăcere pe coridor, o lampă slabă ardea sinistru în faţa odăii muribundei, ecouri înfundate veneau din salon.

Mon vieux tu as bonne mine…
T'as dû changer de cuisine…

Când ieşi o infirmieră, pentru a nu deschide uşa de două ori, intrarăm în odaie, „marchiza" şi cu mine.

În jurul patului din mijlocul odăii era prea multă lume pentru a vedea ceva, era mama bolnavei, o femeie mică, zbârcită, cu părul murdar cenuşiu prins în smoc, două infirmiere şi doctorul cu balonul de oxigen în mână, apoi se apropie şi prietena mea şi se îndepărtă.

— Ce frumoasă e… du-te şi vezi… îmi spuse ea.

Când una din infirmiere se îndepărtă, mă apropiai de pat şi privii pe bolnavă. Era oare într-adevăr

aceasta călugăriţa bolnavă despre care se vorbea în sanatoriu pe şoptite? Până atunci întâlnisem în viaţă multe călugăriţe, toate bătrâne sau urâte şi cu aparenţă de fete bătrâne sâcâite de indispoziţii interioare. Şi deodată, această călugăriţă, cu profilul fin şi nările roz, cu un ten îmbujorat puţin de febră ca un fard bine aplicat, cu ochii deschişi puţin oblic şi verzi, splendizi, şi părul negru, aproape cu străluciri albastre în jurul capului, răspândit în volute pe cearceafuri. Pentru ce era oare atât de frumoasă? era dar adevărat că existau călugăriţe frumoase? erau dar adevărate toate romanele în fascicule din copilăria mea, cu coperte ilustrate în culori, „Frumoasa călugăriţă“, 5 bani fascicola? toată copilăria mea căpăta un sunet mai adânc şi mai amplu ca al unui clopot în fundul apei.

Şi eu în haine de arlechin, în faţa ei? toate situaţiile romantice, toate scenele extraordinare de foileton erau dar adevărate? În clipa aceea trăiam „arlechinul şi călugăriţa muribundă“ şi îmi rămânea

doar să cânt din chitară serenada de odinioară pentru ca frumoasa Corinda (şi numele era din romane) să poată să mai asculte o dată înainte de a muri vechile acorduri nostalgice.

Toată realitatea contribuie câteodată la romantismul şi propria ei falsificare până la artificialitate. Este una din resursele imensei ei diversităţi.

În momentul când vroiam să părăsim odaia, bolnava păru că se înăbuşă şi doctorul se silea să-i descleşteze fălcile pentru a-i pune în gură tubul de la balonul cu oxigen, şi menţinând apoi dinţii desfăcuţi pentru ca să nu-l spargă şi să înghită bucăţile. Era o scenă pe care n-o prevăzuse romancierul în fasciculele sale.

În odaie mirosea foarte plăcut a tămâie, toată după-amiaza se arseseră mirodenii aşa cum dorise bolnava. Când ne trezirăm în coridor, aerul nopţii era rece şi pătrunzător. În salon nu mai era nimeni, luminile stinse şi mobilele răvăşite, prin geamurile mari spre grădină în claritatea incertă a cerului nocturn se vedea că

afară fulguieşte încet. Unde plecaseră cu toţii?

În odăile lor urcaseră numai bolnavii pe targă; englezii, cu motociclistul şi două infirmiere erau în pădurice a de lângă sanatoriu, aşa spunea bucătarul sanatoriului, care spăla vasele.

— Toţi s-au dus în pădurice… cu lampa de la motocicletă, îi veţi găsi cu uşurinţă… trebuie să fie în luminiş… nu puteţi să vă rătăciţi… drept înainte pe cărăruie.

— Ei, ce spui, mergem? întrebai pe prietena marchiză. Dar ea îşi şi îmbrăcase în holul de la intrare un pardesiu şi deschidea încetişor uşa. Cu cârjile, o urmai.

Era într-adevăr un drum drept în pădure, dar în întuneric nu se vedea nimic şi ne luam, pentru a găsi cărarea, după urma ei în zăpada care strălucea mocnit. Când intrarăm în pădurice, la câţiva paşi de sanatoriu, obscuritatea se făcu tot atât de deasă cât şi

desişul de brădet. În fund zăream însă o imensă strălucire şi ne îndreptarăm într-acolo.

Era cald şi bine în luminiş, zăpada nu putea pătrunde, acele uscate ale brazilor formau pe jos covoare moi şi parfumate, în jur erau bănci pentru odihnă, şi farul cu acetilen al motocicletei răspândea în încăperea aceasta vegetală o lumină orbitoare în care uniforma infirmierelor căpăta o strălucire extraordinară.

Erau ameţiţi de-a binelea cu toţii, se tăvăleau pe jos, în moliciunea acelor de brad şi cântau lucruri obscene. Erau toţi în hainele lor obişnuite şi tânărul motociclist îşi scosese turbanul. Eram singurul în costum de carnaval, un arlechin rătăcit în noapte, undeva în desişul unei păduri, în lumina unui reflector. Ce căutam acolo, nu ştiu, şi nu ştiu cine eram şi ce era adunarea aceea şi ce era volumul acela de lumină în care ne băgasem.

În jurul nostru zăcea întunericul ca un vin gros şi noi ne făcuserăm un locşor în noapte şi îl iluminarăm

şi ne cuibăririm în încăperea noastră de lumină în timp ce în jurul nostru, somnul şi visele dizolvate în întuneric se filtrau încet din vinul întunericului, în cupele craniene ale oamenilor care dormeau şi îi îmbăta cu alcoolul lor tare de imagini şi viziuni teribile. Şi acolo, pe un pat în sanatoriu, zăcea „Frumoasa călugăriţă“ cu bucăţica ei de lumină şi cu veghea ei în noapte ce se epuiza uşor, evaporându-se în întuneric. În întunericul acesta expiraseră şi se evaporaseră atâtea vieţi, şi întunericul rămânea tot gros şi des şi nici urmă în el de vieţile care s-au scurs într-însul.

Şi stăteam eu, arlechin în haine bizare în noapte adâncă, da, adâncă pentru că în ea se înecau vieţile fără urmă şi nu înţelegeam şi mă căzneam să înţeleg ceva şi nu înţelegeam nimic. Şi cântam o melodie şi gura mea pronunţa cuvinte cu toţi care cântau şi nu înţelegeam. În noaptea adâncă se îneca fără urmă şi cântecul nostru.

Era târziu şi eu în haine bizare în plină lumină.

XVII

În întuneric se evaporează vieţile omeneşti, din întuneric vin şi în întuneric se răspândesc ca fumul visele celor ce dorm, în întuneric dispare realitatea de zi şi toate obiectele ce conţine, întunericul absoarbe şi dizolvă. În apa întunericului doar sunetele mai plutesc ca nişte lemne groase, luate de valuri, obiecte auzibile şi imposibil de pipăit, un ţipăt în întuneric, un fir de sârmă subţire care s-a întins şi nu-l poţi apuca, un sforăit şi coji mici de tăcere cad din noapte în întuneric şi umplu odaia şi nu le poţi lua în mână, nu poţi lua un pumn de sforăit, un pumn de coji sonore pentru a le arunca în ligheanul cu apă, de exemplu, ca nişte coji de alune mâncate.

În întuneric, materia se escamotează şi săvârşeşte trucuri de prestidigitator.

— Vă rog observaţi bine, nimic în mâini, nimic în buzunare… voi aprinde doar un chibrit…

Şi iată dulapul, iată cearceafurile şi mâna mea.

Există calităţi diferite de întuneric cu vârste deosebite ca straturile geologice, există un întuneric poros şi uşor înainte de somn care se umple de zumzete interioare şi de cuvintele din trup ca un burete care se îmbibă cu apă. Există un întuneric de cinematograf unde obscuritatea alunecă pe frânghii de lumină şi la capăt dansează în umbră şi lumini pe ecran cu acopaniament de muzică şi există un întuneric care nu conţine nimic, uscat şi dur ca un cărbune şi care e la sfârşitul coridorului prin care treci când ai respirat adânc cloroformul.

În povestirile de după operaţii, se întreabă bolnavii ce senzaţii au avut şi ce au văzut în somnul anestezic când erau întinşi pe masa de chirurgie. Şi eu am fost întrebat şi n-am putut spune nimic, pentru că n-am simţit şi n-am văzut nimic, nici munţi cenuşii, nici tăceri care au sunet profund, nici spaţii întinse pe care să plutesc. Poate că n-am văzut nimic din toate

acestea pentru că am dormit adânc de tot, mult mai adânc decât aceşti bolnavi.

Iată, de altfel, ce s-a petrecut: se ştie că pe masa de operaţii toţi bolnavii se zbat până ce adorm şi refuză ca să respire cloroformul. Când a trebuit însă să fiu anesteziat pentru operaţia mea, spre extraordinara uluire a doctoriţei care îmi pusese masca de inhalat pe obraz, începui să aspir cu putere anestezicul până în fundul plămânilor, până la epuizare, ca şi cum mi-ar fi fost sete şi aş fi aşteptat de mult anestezicul ca să-l respir. Era atâta violenţă în dorinţa mea de a absorbi în câteva secunde conţinutul băşicii, încât pentru a-mi evita probabil o sincopă şi pentru ca respirând în mod prea puternic să stric aparatul, doctoriţa îmi luă jos masca şi îmi spuse: „Mai încet, te rog respiră mai încet pentru că altfel crapi băşica apa ratului. Eşti un bolnav extraordinar, de obicei toţi res ping cu dezgust cloroformul.“

Explicaţia era însă cu totul alta şi o ţineam ascunsă în

intimitatea mea. Când ştiui că trebuie ca să fiu operat îmi spusei: iată o ocazie minunată pentru a isprăvi cu viaţa în mod simplu şi nedureros. Îmi zumzăia de mult gândul ăsta în cap şi începuse să devie o arzătoare dorinţă. În câteva rânduri, încercasem, de altfel, ca să mă sinucid fără să izbutesc. Eram şi destul de laş. Îmi trebuia ceva sigur, destul de simplu şi fără dureri.

— Când mi se va da cloroformul, voi înghiţi puternic până la doza care ucide, îmi spuneam. Este o moarte simplă şi uşoară şi nimeni nu va şti că m-am sinucis…

Întunericul acela a fost greu, opac şi dens, însă n-a fost definitiv. Când m-am trezit, odaia era oblică, deplasată aproape în unghi drept şi numai după câteva secunde îi restabilii echilibrul ca în filmele acelea de cinema unde timp de câteva secunde aparatul îşi schimbă înclinaţia şi tot peisajul curge la vale pentru a reveni exact la locul lui în momentul

următor.

Pentru mine, întunericul acela n-a fost suficient şi aştept cu imensă dorinţă, cu calm, cu o răbdare câteodată exasperată, întunericul definitiv al morţii.

Până atunci îmi rămâne în viaţă noaptea şi ploaia, noaptea pentru visele şi întunericul ei binefăcător şi ploaia pentru liniştea ei, pentru toată tristeţea, toată melancolia ce răbufnesc în rafalele de apă şi voalurile ei duse de vânt, şi aruncate în fereastră, în şuvoaie ce marmorează sticla cu rădăcini şi copaci de picături lunecânde.

În fereastra mea, dar mai bine, mai exact în geamul compartimentului de tren, unde mă găsesc când plouă, întotdeauna, pe geamul acela picurat cu stropi care n-au timp să-şi facă drum, aburit şi totuşi destul de transparent pentru a vedea prin el, în fugă, câmpurile cenuşii şi umede ce se învârt şi aleargă, firele de telegraf ce scoboară şi urcă misterios, şi fumul locomotivei albăstrii în bucle subţiri, udate de

ploaie şi răvăşite de vânt.

În zilele însorite mă ascund într-o odaie sumbră şi dorm toată ziua acoperindu-mă cu plapoma şi, căutând întunericul, urăsc soarele. Când plouă, numai atunci sufletul meu îşi exfoliază bucuriile ca o plantă grasă care are nevoie de apă şi se dezvoltă bine în umezeală. Când plouă, călătoresc în compartimente calde, în timp ce trenul aleargă peste câmpuri şi stropii aburesc geamul. este călătoria mea obişnuită şi cea mai frumoasă. Câteodată adorm în tren şi când mă trezesc e noapte, lumina s-a aprins şi afară trenul trece pe lângă staţii mici cu lumini anemice, leoarcă de apă, cu peroanele lustruite şi negre de apă, cu un şef de gară cu impermeabil şi şapcă roşie, salutând trenul, salutând ploaia.

În raza felinarelor slabe apar atunci şi dispar în goană, ramurile şi frunzele îngălbenite de toamnă ale copacilor şi bucăţica aceea iluminată din coroana veştedă cu frunze zgribulite pare şi mai sărmană, şi

mai închircită de frig, şi mai tomnatică, în timp ce salcâmii din jurul gării zac în noapte, uzi de apă până la măduvă. Este toamnă şi călătoria mea nu s-a mai sfârşit de ani de zile, şi ploaia n-a încetat şi şeful de gară salută mereu şi nu oboseşte.

Când voi ajunge, va fi gara cea mare a întunericului.

Cu trăsura, la Berck, parcurgeam kilometri în ploaie şi pe obraz curgeau şiroaiele de apă ca pe o mască de faianţă pe care ar fi vrut cineva s-o spele, în timp ce cu restul trupului întins sub gutieră zăceam acoperit de o pânză dură şi impermeabilă, într-un cort intim pe măsura trăsurei, unde era întotdeauna uscat şi cald şi mirosea a fân putred şi a râncezeală de hamuri gras unse.

În jurul oraşului se întindeau dunele, cred că toate oraşele au zonele lor de tăcere şi solitudine, unde vin halucinaţii oraşului să aiureze şi ţiganii îşi pun corturile. În dunele din jurul Berckului solitudinea este însă toată nisipoasă, cocoşată şi ghimpoasă, cresc pe

dune ierburi ca săbiile, tot atât de tăioase şi lucitoare în ploaie şi spinii albăstrui cu ghemuri înţepate şi foi grăsuţe.

Când plouă, întinderea dunelor pare nesfârşită şi din vârful vreunei coline mai înalte, mare cenuşie de ierburi şi buruieni se întinde ca o pată puţin uscată de lepră, în timp ce solitudinea în jur devine deodată sensibilă ca durerea într-un spital sau tăcerea într-un cimitir şi simţi că exişti în solitudine, aerul se goleşte mereu şi te lasă singur şi dezolat, într-un peisaj murdar, ud şi simplu ca o rufă pusă la muiat. Şi cerul nu mai există, a devenit o ploaie mai condensată, ceva mai luminoasă şi mai consistentă întinsă peste cap, un plafon de seră călduţă în care umezeala trebuincioasă plantelor a crescut până la a leorcăi pe pereţi şi a umple aerul de apă.

Există solitudini în ploaie în marginea oraşului şi mai cunoşteam una identică în oraşul meu, lângă râu, pe câmpul cu gunoaie. Când păşeam, picioarele se

înfundau în pasta murdară, putredă şi puturoasă din care ieşea la iveală vreun picior de scaun, o cutie de tinichea cu capacul rânjit hidos, un câine mort, dormind liniştit în tovărăşia viermilor care foiau alburii când întorceam cadavrul, bucăţi de panglică extraordinar de albastre şi câte o plantă cu frunze hrănite în putreziciune, firavă îndeajuns pentru a nu rezista la răvăşitul gunoaielor; toate resturi şi urme de viaţă ca epave ale unui vapor scufundat în marea aceea imobilă şi clisoasă, fumegândă în ploaie, puturoasă, ah! puturoasă…

Cred că acolo fetiţele, prietenele mele ar fi găsit mărgele splendide. În copilărie locuiam lângă un magazin cu mărunţişuri, unde se vindeau şi mărgele pentru ţărani, mărgele mici şi roşii mai ales ca picături de sânge închegat, ori sticloase ca nişte picături de mercur, ori albastre şi mari ca boabele gâtului de curcan dezumflate. Toate lăzile de gunoi ale locatarilor se înşirau în curtea comună lângă un zid şi acolo veneau să caute mărgele fetiţele, prietenele

mele, în lada negustorului de mărunţişuri. Erau mai ales dimineaţa, când se aducea gunoiul de la măturatul prăvăliei pentru că negustorul miop, când vindea mărgele, scăpa pe jos câteva întotdeauna şi fetiţele cotrobăiau în murdăria unde venea şi negustoreasa să arunce capul şi picioarele de la găina pentru prânz, şi măruntaiele ca nişte coliere puţin elastice şi umede, dar splendide, cu reflexe roşietice şi irizate în nuanţe albăstrii şi câteodată în relief când intestinul era încă plin de grăunţe nedigerate. Cu colierele de maţe erau amestecate şi mărgelele şi fetiţele cotrobăiau cu beţişoare lungi şi scoteau delicat, când se ivea, mărgica sclipitoare.

Pentru a găsi mai multe şi mai frumoase însă ar fi trebuit să meargă pe gunoaiele din marginea oraşului. Erau gunoaie pentru căutat mărgele o viaţă întreagă. Şi întâlneam oameni murdari, cu saci în spate, care le răvăşeau încet, cu atenţie. Şi apăreau obiecte de metal, de lemn putred şi, răvăşind mereu, tot ce în casele, în odăile, în care oamenii îşi petrec

viaţa în fiecare zi, obiectele cele mai scumpe pe care le cumpără în magazine şi le aduc acasă învelite în hârtie subţire de mătasă pentru a le aşeza pe etajere, toate lucrurile lor scumpe şi dragi, pentru care urlă atâta când un servitor le sparge, sau dispar, sau se strică puţin de tot, şi cărţile rare, şi covoarele, şi statuetele de porţelan, toate veneau aici în fragmente, plesnite, rupte, stricate, cu aspect lamentabil, amestecate cu maţe puturoase şi viermi în gunoiul care îşi fumega murdăria în ploaie.

Tot ce înconjoară viaţa omului e pentru viermi şi gunoi exact ca şi trupul lui şi omul sfârşeşte în putoare cu tot cortegiul de obiecte fine din viaţa lui. Totul era destinat corupţiei şi putreziciunii, iată ce învăţam pe câmpul de gunoaie, şi învăţătura m-a pătruns până în măduva oaselor, încât nu ţin la niciun obiect şi nici la trupul meu. Totul va putrezi pentru a fi absorbit apoi de întuneric, pentru totdeauna.

XVIII

Când începui să mă simt mai sigur în cârje şi să merg mai bine cu ele, plimbările mele se prelungiră spre sat. În sfârşit, credeam că voi putea face cunoştinţă cu femei splendide şi să intru într-o societate de tineri amatori de petreceri şi de chefuri. Toate acestea se întâmplară în mare parte, dar altfel decât le prevăzusem.

Pentru a pătrunde în clinici străine, orice pretext era bun – doctorul meu locuia la o clinică mai în vale, o clinică reputată, cu mulţi pensionari şi renumele unei societăţi selecte – şi ca să intru acolo mă duceam cu vreo radiografie a mea să cer doctorului unele explicaţii. Pentru a ajunge mai repede, aveam un drum prescurtat care trecea prin pădurice a de lângă sanatoriul meu. Era o cărare îngustă în marginea tufişurilor şi foarte înclinată. Îmi amintesc de aceste detalii pentru că, într-o zi, această cărare mă făcu ca să-mi dau seama de disperarea, de ferocitatea cu

care porneam în căutarea femeilor frumoase.

Era o zi de primăvară uscată şi însorită şi în pădurice veniseră câţiva bolnavi din vale. Cu cârjele subsuoară, în haine de plimbare şi în capul gol, scoboram panta spre clinica doctorului. Eram atât de absorbit de gândul de a intra în odăi străine, dar mi se părea atât de calm, încât la mijlocul cărării când se iviră o mamă şi un copil, îmi fu imposibil să-mi dau seama de acest fapt simplu şi vizibil de departe. Îmi dădui însă bine seama de sălbăticia mea când fui în apropiere de dânşii şi mama, zărindu-mă şi privindu-mă o clipă cu ochii mari deschişi plini de spaimă, trase cu un gest brusc copilul din drumul meu şi se băgară împreună în tufiş pentru a-mi lăsa trecerea liberă, ca unei maşini sau ca unei fiare dezlănţuite. Şi în clipa aceea îmi dădui seama că într-adevăr eram dezlănţuit şi că scoboram ca un vârtej cu paşi enormi, cu obrajii congestionaţi, cu părul zburlit, ca un om beat şi sălbăticit de băutură. Eram sălbăticit de alcoolul meu interior.

Când ajungeam la clinica aceea unde mă duceam şi când deschideam uşa, geamul întotdeauna zbârnâia şi întotdeauna credeam că zbârnâie pentru că nu e bine pus în cadru, dar în după-amiaza aceea descoperii că tremurul geamului era prelungirea, mai amplă şi mai sonoră, a tremurului mâinii mele.

În clinică nu întrebam pe nimeni de doctor, pentru a putea umbla printre etaje, pe coridoare, pentru a descoperi pensionarii şi a sta de vorbă cu ei. Într-o zi descoperii însă ceva la care nu mă aşteptam şi care fusese parcă făcut anume pentru mine (multe lucruri întâlneam astfel ce mi se păreau că sunt făcute anume pentru mine…).

Într-un coridor pe o uşă zării un anunţ scris de mână cu un creion gros albastru:

Désirons visites.

Wanted callers.

Şi acelaşi lucru încă în două limbi din care una îmi era complet necunoscută.

Era ceea ce doream şi eu, să fac vizite.

Îmi închipuii o clipă în faţa uşii, înainte de a bate, că voi găsi înăuntru o splendidă fată, visul meu. În odaie însă zăcea pe jumătate ridicat în perne un domn miop cu ochelari foarte groşi, cu ramă de oţel, încălecaţi pe vârful nasului, cu un enorm volum în faţa lui pe care îl răsfoia cu atenţie. Era un volum de drept comercial danez, iar domnul acela când făcurăm cunoştinţă, îmi spuse că este avocat la Copenhaga şi că este aproape vindecat, dar că se plictiseşte îngrozitor, ceea ce îl făcuse să puie anunţul pe uşă. Eram prins, şi nu puteam să părăsesc odaia atât de repede pe cât aş fi vrut şi trebui să ascult povestea bolii lui spusă în mod detailat, mai mult fornăită pe nas, deoarece în celulele sinusoidale ale nasului fusese operat şi mai păstra tampoane de vată adânc înfundate în nări.

Până la urmă, răbdarea mea îşi căpătă recompensă

pentru că în momentul când vrui să plec intră în odaie o tânără fată, de la altă clinică, daneză şi dânsa, care venea adesea să-şi vadă compatriotul suferind şi să facă schimb cu ziarele şi revistele pe care le primeau. Era o tânără fată blondă ca aurul galben, superbă şi bine făcută, purta o rochie lungă şi o eşarfă de mătase în jurul coapselor, mătase tot atât de galbenă ca şi părul ei, avea ochii verzi, de un verde intens extraordinar, mâini fine, vorbea prost franţuzeşte şi în câteva secunde reuşi să mă facă să mă îndrăgostesc de dânsa.

Îmi spuse unde stă, nu prea departe şi că nu prea avea prieteni. Îi cerui permisiunea ca, din când în când, să vin s-o văd şi ea acceptă cu plăcere. Îi spusei că voi veni chiar a doua zi.

Şi toată noaptea mă gândii la dânsa. Într-adevăr toată noaptea, pentru că mă durea îngrozitor o coapsă şi aveam febră. Eram îngrijorat dacă voi putea merge până acolo.

În dimineaţa următoare ningea des, cerul era acoperit şi pe cărarea ce ducea spre staţia funicularului zăpada era aşternută în strat gros. Îmi huia capul de febră şi lucrurile se învârteau puţin în jurul meu ca în copilărie când mă învârteam mult timp pe loc până la ameţeală şi leşin; când mă opream, cădeam jos şi lumea continua să se rotească în jur ca o placă de gramofon încet, cu mine în centrul ei. Şi coapsa mă durea din ce în ce mai tare, se formase o induraţie care împiedica toate mişcările normale, şi obrajii îmi erau aprinşi în timp ce transpiram îngrozitor. Cu toate acestea şi aşa bolnav cum eram, îmi luai cârjele la subsuoară şi pornii spre funicular. În jurul meu ningea, lumina era scăzută, eu înaintam prin fulgii care se lipeau de obraz şi se topeau de fierbinţeala lui, răcorindu-mă cu fiori de ghiaţă. Era o cărare ce urca printre brazi şi gâfâiam penibil pentru ca să urc mai repede.

Când ajunsei însă la staţie, tocmai atunci funicularul pornise şi se înfundase în tunelul care începea chiar de-acolo. Cred că şefului staţiei i se rupse inima când

mă văzu cât mă întristează întârzierea şi fluierând strident în tunel opri funicularul pe la mijlocul lui, în întuneric. Cu oare care dificultate şi orientându-mă după lumina roşie din spatele vagonului ajunsei până acolo şi mă urcai într-un compartiment. Îmi odihneam acum oasele mi nunat pe banchetă şi când funicularul porni din nou, o dulce moleşeală mă cuprinse şi adormii uşor, cu grija însă de a mă da jos la staţia unde trebuia. Şi mole şeala aceea fu atât de puternică, încât îmi dădui seama după staţia mea că scoboram cu mult sub drumul meu. Era prea târziu însă şi nu mai puteam opri funicularul, trebuind astfel ca să scobor mai în vale şi să urc apoi încetişor până la clinica fetei pe care mă duceam s-o văd.

Toate aceste detalii, vor putea contura, cred, în mod exact starea mea de spirit şi crunta oboseală de care eram cuprins. Era mai ales bucata aceea de drum în urmă pe care trebui s-o urc în mod inutil care mă ostenise şi mă înfuriase mai mult. În sfârşit, când intrai în clinică mi se spuse că fata pe care o căutam

nu e acasă. Eram furios şi numai la asta nu mă aşteptam, deoarece chiar în dimineaţa aceea îi telefonasem şi o întrebasem dacă pot să vin, iar ea îmi răspunse că mă aşteaptă „cu multă plăcere“.

Cu mare amărăciune deschisei uşa clinicei pentru a pleca. În prag apăru exact în acel moment şi fata daneză cu un mic pachet în mână.

— Te rog iartă-mă, m-am repezit la cofetărie ca să avem ceva de ronţăit la ceai…

Şi mă trase înăuntru debarasându-mă de fular şi palton, frecându-mi mâinile pentru a le încălzi, extraordinar de expansivă şi prietenoasă. Într-o clipă mă simţii cuprins de expansivitatea ei şi uitai aproape toate oboselile.

În odaia unde mă duse, mirosea în aer a ceai bun şi a lavandă, prin geamul din spre terasă se vedeau în depărtare munţii acoperiţi de zăpadă, atât de decorativi şi de teatrali, încât toată încăperea lua un

aer de scenă de teatru şi mai ales cu cuvertura de mătase galbenă a patului, cu pereţii în albastru clar îmi venea să spun pe tonul de odinioară cu care obişnuiam cu un prieten din copilărie, să ne închipuim din când în când că jucăm o piesă.

— Ah! iubite baroane, îţi aminteşti în 1896, era la Menton, mi se pare, şi luam ceaiul la marchiza de Villemesson, în vila ei, eh! eh! mai ştii ceva despre dânsa?

Când mă întinsei pe pat însă, unde mă invită tânăra fată pentru a mă odihni mai bine şi a sta alungit comod, îmi dădui seama că n-aş fi putut juca nicio piesă imaginară cu destul calm şi siguranţă. Eram teribil de ostenit şi abea acum îmi dădeam seama de asta. Toate ostenelile şi enervările din drum se precipitau acum în mine şi corpul meu în întregime fierbea în clocote scăzute ca un lichid acoperit. În braţe şi în toate fibrele musculare, în cap, în piept, în vârful picioarelor, pretutindeni zumzăia lichidul cu o

greutate şi o densitate ce nu le cunoscusem până atunci. Există în chimie o apă mai grea decât cea obişnuită cu însuşiri speciale şi care se numeşte chiar pentru acest motiv „apă grea“. Ei bine, cred că în corpul meu sângele devenise un „sânge greu“, ca aceasta.

Îmi venea să dorm şi totuşi n-aş fi putut nici închide ochii cu toată osteneala mea, deoarece toropeala de care eram cuprins era amestecată egal cu o iritaţie extraordinară, cu o mare sete de a mă agita şi de a vorbi, de a mişca din mâini şi din picioare, poate de a umbla, şi aş fi umblat cu siguranţă dacă în acelaşi timp nu m-ar fi ţintuit pe loc durerea în coapsa umflată. În felul acesta îmi veni deodată în minte că făcusem un efort prea mare, prea dureros pentru a veni să beau un ceai cu pişcoturi dulci în tovărăşia, fie chiar a unei fete frumoase cu ochii verzi şi părul blond ca paiul. Îmi trebuia mai mult şi mi se cuvenea mai mult, aceasta era concluzia mea.

Când veni lângă mine, aşezându-se pe marginea patului şi întrebându-mă dacă mă simt bine, îi luai mâinile şi le sărutai, apoi o atrăsei spre mine. Cred că gesturile mele erau atât de repezi şi de febrile, încât nu puteau lăsa loc pentru ezitări. Şi surpriza mea extraordinară fu că fata nu protestă nici măcar atunci când începui s-o dezbrac. Era un lucru care mi se cuvenea, totul mi se cuvenea. În câteva minute era doar în lunga ei cămaşă de mătase groasă, agreabilă la atins. Şi întinsă pe pat lângă mine, fierberea din mine găsea acum în corpul acela străin un recipient al iritaţiei şi durerilor ce le conţinuse până atunci. Cu fiecare mângâiere, cu fiecare sărutare pe pielea fină, proaspătă, puţin rece şi răcoroasă, simţeam activitatea din mine potolindu-se până la cel mai desăvârşit calm.

Când deschisei ochii, era seara târziu, fata era în odaie îmbrăcată în altă rochie, somnul meu durase câteva ore.

— Ei bine, să-ţi fie ruşine… adormi lângă o fată dezbrăcată.

Şi râse încetişor.

Toată osteneala mă părăsise şi mă lăsase moale ca pe o păpuşă făcută din cârpe, inert, cufundându-mă în somnul acela greu, fără visuri.

În zilele următoare, continuai să vin la dânsa şi ea se dezbrăca docilă, admirabilă, niciodată obosită şi întotdeauna plină de surprize pentru mine.

În fine, găsisem femeia frumoasă pe care o visasem ani de-a rândul imobilizat în ghips. Când mă plimbam acum prin clinică raportam tot ce vedeam la dânsa. Dacă băiatul de serviciu freca în coridor şi nu se dădea mai deoparte când treceam, îmi spuneam în sine cu oarecare mândrie:

— Eh, eh, dacă ai şti tu ce femeie frumoasă goală văd în fiecare după-masă…

Şi dacă vreun ecou depărtat în mine încerca un dialog:

— Poate nu l-ar interesa… e înscris la societatea de abstinenţă.

În mine alt ecou răspundea:

— Ei bine, tocmai de aceea.

Tot ce făceam, de altfel, se raporta la dânsa. Îmi plimbam acum o orgolioasă plictiseală pe coridoare, ştiam că o fată splendidă, uluitoare, îmi apare goală, şi că tot ce atingeam şi tot ce făceam se topea în lumina extraordinară a acestei nudităţi.

Pentru că mă rugase să-i dau un nume îi spuneam „Simpla“ şi mai târziu prescurtat doar Si, numele ei adevărat era însă Gerta, pe care nu-l pronunţai niciodată.

Când veniră ploile primăverii şi zăpada se topi, până la clinica unde locuia străbăteam un noroi dens şi

cleios, încât ajungeam la dânsa murdar şi ostenit, şi după ce îmi scoteam pantofii, mă trânteam pe pat cufundându-mă în deliciul odihnei, înainte de orice.

— Ştii că peste câteva săptămâni trebuie să plec, îmi spuse ea într-o după-amiază. Îmi spune doctorul meu că sunt vindecată, mă întorc la Copenhaga şi va veni pentru a mă conduce logodnicul meu.

— Eşti vindecată? Eşti logodită? Puneam întrebările şi nu ştiam ce doream să aflu mai întâi.

— Şi una, şi alta… Până acum însă observ că nu m-ai întrebat niciodată pentru ce stau la Leysin şi poate că nu te-ar fi interesat asta dacă nu-ţi spuneam că trebuie să plec… Şi vindecată, şi logodită… vindecată în mod destul de dramatic după o operaţie grea de o extrem de gravă peritonită… ai văzut semnul pe burtă şi până azi nu m-ai întrebat de la ce provine.

— Eh, cred că atunci când privesc burta ta goală mă gândesc cu totul la altceva.

— Bine, ah! ah! Şi râse încetişor.

— Cât despre logodnic, adăugă ea, ţi-l pot arăta…

Îmi aduse o fotografie mare, gata încadrată, pe care un tânăr blond şi visător privea cu ochi clari lumina extraordinară ce venea din jos.

— Pentru simplificarea situaţiilor îl ţin în cufăr…

— Eşti într-adevăr Simpla… Şi când spui că vine?

— Peste câteva zile, va sta aici o lună cu mine… şi atunci, bineînţeles, nu ne vom putea vedea ca acum… în fine… înţelegi… sunt logodită.

Şi spunea asta cu foarte multă fermitate. Era şi acesta un fel de a înţelege lucrurile.

Îmi închipuiam totuşi că logodnicul ei nu va sta

tot timpul cu dânsa, că va face excursii şi ne va lăsa singuri.

În primele zile, după sosirea logodnicului, Si nu-mi telefonă deloc şi nici nu-mi trimise vreun bilet, dar într-o zi anunţă că vine să mă vadă cu logodnicul ei la clinica mea pentru a lua ceaiul împreună, chiar în acea după-amiază.

Era o zi frumoasă, însorită şi mă gândii să rămânem pe terasă unde era mai mult loc. Chemasem şi pe un prieten care trebuia să stea alungit şi în odaie nu ar fi putut sta întins. Cu toţii eram veseli, binedispuşi, logodnicul, pasionat jucător, îi propuse englezului o partidă de şah şi se înfundară într-însa. Eram acum ca şi singur cu Si şi pretextând să-i arăt în odaie nu ştiu ce gravură o chemai înăuntru şi când închisei uşa vrui s-o sărut, dar ea mă respinse cu un gest oarecum brutal şi foarte hotărât.

— Ce vrei? întrebă ea uimită. Ştii bine că sunt logodită şi că logodnicul meu e aici… să

rămânem prieteni… însă atâta tot…

— Bine, dar când eraţi departe unul de altul nu tot logodiţi eraţi?…

— Exact, dar eram departe, la mii de kilometri şi puterea logodnei se dizolvă în aer la o distanţă atât de mare. Pentru asta există scrisorile care aduc din când în când puţină „logodnă concentrată“ cu ele şi în zilele când primeam scrisori nu te primeam…. lăsam pentru evaporare o zi şi scrisoarea îşi pierdea vigoarea şi parfumul ca o floare care exală un miros tot mai slab, tot mai neclar… până nu mai are parfumul ei.

În zilele acelea am simţit pentru întâia oară ce e gelozia şi cu toate că explicaţia „prietenei“ mele era destul de clară şi logică, ea nu mă mulţumi. Cred că am avut crize cu mult mai intense şi mai dureroase decât acelea pentru durerile mele fizice. Poate pentru a vorbi de ele am şi povestit întâmplarea aceasta, pentru că mi se pare că unul din faptele cele mai

uluitoare din lume şi din viaţa unui om este să se stârnească în grămada aceasta călduţă de muşchi, intestine şi de sânge care este un om, o suferinţă ce nu ţine de ele şi nu ţine de nicio alterare organică exterioară şi de nimic ce poate fi pipăit şi văzut, stârnindu-se în întunericul interior din nimic şi măcinând totul în grozave suferinţe ce nu au niciun atom de materie în constituţia lor. Este uluitor şi demenţial. Cred că viaţa omului e tragică prin acest nimic care îl poate durea atât de amarnic şi că devine acceptabilă când o clipă un nimic divers ne distrage de la unul care ne face să suferim. Şi astfel trăim toate zilele vieţii în neantul acesta sensibil, cu contracţiuni dureroase şi neînţelegeri definitive. În vidul acesta creăm sentimente care sunt parcele de vid şi care nu există decât în spaţiul nostru imaterial interior şi în vidul acesta credem că trăim în lume, în timp ce el absoarbe totul pentru totdeauna.

Tot ce facem, tot ce gândim dispare în aer definitiv, pentru totdeauna. În aer dispar acţiunile

noastre fără urme, ridic mâna şi în urma traiectului parcurs aerul s-a refăcut imediat şi e tot aşa de limpede şi de indiferent ca şi cum nimic n-ar fi trecut printr-însul.

Iată un splendid copac, un copac bătrân şi rămuros care de peste o sută de ani îşi întinde tot noi braţe ca să cuprindă cât mai mult aer, cât mai mult volum, şi se înalţă şi se lărgeşte. Şi iată, când trunchiul e tăiat la rădăcină şi se prăbuşeşte întreg copacul cu tot imperiul lui de frunze şi de foşnete, acolo, în aer, în locul lui, n-a rămas nimic care să poată reaminti efortul acela de o sută de ani. Şi munca aceea vegetală de o sută de ani de cărare a sevei până în vârf, şi opacitatea miilor de frunze şi diversitatea miilor de ramuri. În aer n-a mai rămas nimic.

Când umblaţi pe stradă, priviţi în urma voastră şi veţi constata că în aer nu rămâne nimic. Când tăceţi după ce aţi vorbit, în aer nu rămâne nimic din ceea ce aţi spus. În transparenţa aceasta mai teribil închisă ca

o celulă, ne zbatem şi ne topim acţiunile. Tot ce facem, tot ce trăim, lăsăm să se topească în aer şi aerul pe locul acela se reface fără urmă. Toată claritatea lumii absoarbe viaţa noastră. Şi totuşi în vidul acesta funcţionează în locul ascuns al unui corp, ceva ce doare şi suferă fără a fi atins de nimic material, cu gânduri şi sentimente venite din neant, ce sunt neant şi totuşi torturează corpul acesta interior şi el gata să dispară şi să se dizolve în aer.

Este una din marile mele stupefacţii că în condiţiile acestea ale lumii poate exista ceva ce se numeşte gelozie, ce nu poate fi văzut şi nu poate fi arătat. Şi ceva ce se numeşte iubire, şi ceva ce este durerea, toate venite din neant, dar toate smulgând bucăţi de carne vie sângerândă în interior. Şi stupefacţia aceasta se va dizolva în aer şi dânsa. Poate că mai mult decât o înşirare de întâmplări, povestirea amintirilor şi gândurilor mele ar trebui să fie o înşirare de odăi cu lumini diferite, de cele mai multe ori mohorâte şi nostalgice, odăi

scufundate în lumini de ploaie, unde zăceam cu ochii deschişi, asistând la trecerea vieţii în corpul meu, moale, inert, cu conştiinţa cenuşie şi senzaţia de a nu mai exista.

XIX

În lungul şir al camerelor de sanatoriu pe care le-am locuit pe rând, poate că cea mai tristă şi mai dramatică va rămâne tot aceea de pe malul Mării Negre unde, când m-am întors din străinătate, a trebuit să stau câteva luni. Era un sanatoriu vast, ce funcţiona ca o uzină. Cu sunetul de clopot ne sculam, cu el luam masa şi cu el ne culcam seara. Toată ziua zbârnâiau mici sonerii în jurul sălii de operaţie şi în odaia intervenţiilor chirurgicale intrau şi ieşeau fără încetare cărucioare, ca într-un laborator unde se transforma materia omenească, se îndrepta şi se ameliora. În altă sală, alţi ingineri, vreau să spun alţi doctori cu ajutoare îmbrăcate în alb, făceau ghipsuri, în timp ce în fundul unui coridor, într-o odaie unde zăcea ca o imensă rotativă un aparat nichelat plin de fire şi de şuruburi, se băgau corpuri întinse la radiografie exact cum se alunecă în unele uzine materialul în cuptor. Şi totul se petrecea tăcut, cu gesturi mici şi şoapte cât se poate de răguşite.

În lunile de vară, se înşirau bolnavii pe o terasă cu faţa la soare şi la mare, erau dezbrăcaţi şi se bronzau la soare. În copilărie am petrecut câţiva ani extraordinari la un bunic al meu ce avea în marginea unui oraş de provincie o fabrică de oale de lut şi tot felul de vase de ceramică pentru bâlciurile din apropiere unde le vindeau în căruţe enorme. Îmi plăcea ca să mă plimb singur prin fabrică şi o cunoşteam destul de bine. Într-un anume loc se înşirau în soare, afară, vasele puse la uscat şi când văzui pentru întâia oară bolnavii înşiraţi pe terasa sanatoriului cu trupurile arse de soare, coapte, cafenii, de culoare pământie şi închisă, îmi amintii de vasele de lut care se uscau afară în curtea fabricii bunicului meu. Erau şi aici vase ce se uscau la soare, însă vase sparte pe alocuri reparate cu ghips alb.

Toată ziua bolnavii rămâneau pe terasă şi seara intrau în sală ca să ia masa şi să se culce apoi. Pentru noaptea adăpostul acesta era chiar în dosul terasei şi era destul să se deschidă uşile pentru a fi afară la

soare şi la aer, pe faleză, la câţiva metri deasupra mării. Era un fel de seră lungă, un fel de grajd cu multe uşi, toate de sticlă, în care intra lumina mai agresivă şi mai rece decât afară. În fund, un perete lung de tot era văruit în alb şi bolnavii stăteau înşiraţi lângă el până la capăt, unul lângă altul, cu cărucioarele lipite şi neavând loc de trecere decât câţiva paşi până la uşi, în faţă. În fund, un fel de coridor alburiu şi igienic cu bolnavi prea mulţi şi o hărmălaie asurzitoare. Cred că erau înşirate acolo peste trei sute de cărucioare. Într-un capăt două paravane de pânză subţire despărţeau pentru adulţi, bărbaţi şi femei, foarte puţini, un spaţiu restrâns.

În prima seară, după cura de aer, admirabilă, pe care o făcui stând afară, pe faleză la umbră toată ziua, încercai să dorm şi eu cu toţi ceilalţi bolnavi în sera lor, cu atât mai mult cu cât se pornise în seara aceea un vânt puternic care ne împiedica să putem dormi afară, cei câţiva bolnavi care vruserăm aceasta.Pentru a ne mai încălzi, se închiseră toate

uşile; dintr-odată sera conţinu în culoarul ei de spaţiu alb şi rarefiat, toată rumoarea a trei sute de copii care în acelaşi loc vorbesc, şoptesc, respiră, tuşesc şi cântă.

Era mai ales asta, cântatul. Cu toţii începură, când terminarăm masa, un cor de cântece agasante şi cunoscute cu refrenuri de prin cârciumi, trei sute de guri care, în cor, le intonau ţipând aproape cuvintele, ceva cu totul imposibil de descris, un vâjâit sonor şi violent ca o furtună de sunete. Credeam că se vor dărâma pereţii ca la o clădire ce nu mai ţine, că se va prăbuşi plafonul şi că geamurile uşilor vor sări în bucăţi, sub năvala de sunete care se făcea tot mai ameninţătoare.

Totul mi s-ar fi părut suportabil, dacă acest zgomot în realitate nu ar fi avut rolul special de a acoperi şi ascunde discret alte zgomote mai mărunte şi cu totul de altă origine. Era un fel de perdea la borborigmele şi colicele celor trei sute de copii care

seara înainte de culcare cu toţii îşi făceau treburile intestinale. În câteva minute, o furtună de mirosuri crâncene şi ameţitoare vâjâi în acelaşi timp cu aceea muzicală. Era asta vasăzică! Poate că urechile sunt extraordinar de rezistente, poate că ar fi putut suporta curentele de cântece ce se revărsau mereu în ele, însă sunt sigur că niciun nas n-ar fi putut ca să absoarbă tonele de putoare, cisternele de mirosuri şi ameţeli ce invadau mereu, mereu sera, venite cu aceeaşi furie cu care pe gură ieşeau toate cântecele.

Totul, mărturisesc, mi-ar fi fost suportabil, afară de aceasta şi cerui să dorm noaptea în clădirea sanatoriului şi să vin numai ziua la cură, pe terasă, ceea ce, cu multă bunăvoinţă – era în sanatoriul acela multă şi atentă bunăvoinţă – mi se aprobă. Cu copiii bolnavi mă împrietenii repede, şi aveam în jurul patului meu pe unii care îmi aduceau să citesc versurile ce le făceau, ori îmi arătau albumele de mărci poştale în care puneam şi eu mărcile de pe scrisorile ce îmi veneau din străinătate. Era un sanatoriu liniştit, unde

duceam o viaţă calmă şi unde totuşi am cunoscut câteva clipe de groază, câteva clipe de disperare şi câteva de mare amărăciune.

Totul se petrecea cu mine într-o atmosferă halucinantă, extraordinară. Era o cameră mică la etaj, la capătul coridorului cu vederea spre mare. când deschideam fereastra şi priveam înspre larg, în timp ce în dosul meu era întreaga clădire enormă a sanatoriului, odaia aceasta îmi apărea ca promontoriul unei coaste stâncoase în valuri, bătut de vânturi – şi toate vânturile când înconjurau clădirea vâjâiau în jurul odăiţii cu o horă de urlete sinistre – odaia aceasta îmi apărea deci ca un promon toriu sau ca o cabină pentru comandă, în care eu stăteam la cârmă şi conduceam sanatoriul – imens vapor – pe valuri în noapte şi vijelie.

Era singura odaie care mi se putea acorda, unde să fiu singur, şi desigur că nu era de locuit. Cu câteva zile înainte de a mă instala eu în ea, se ţineau acolo

rufele murdare, câteva obiecte de menaj ale femeilor de serviciu şi câteva capcane de prins şoareci – mai ales acestea.

Când cerui odăiţa aceasta, fui privit ca un dement şi fui avertizat cât e de mică, cât e de friguroasă şi mai ales câţi şoareci umblă printr-însa. Era cu adevărat un cuib de şoareci şi când deschisei pentru întâia oară uşa începură a fugi şi chiţcăi pretutindeni şoriceii, dispărând apoi în găurile lor dese, în zid lângă ciment, pe jos. Era înspre iarnă; până atunci stătusem cum putusem în sanatoriu într-o odaie cu alt tovarăş, dar o extraordinară sete de solitudine mă răzbi şi făcui cele mai insistente demersuri pretutindeni, până mi se acordă odăiţa. Era vorba, spuneam, în fond, doar de astupat găurile şoarecilor, de pus în odaie un dulăpior şi o măsuţă, de văruit totul şi de curăţat geamurile şi de adus căruciorul meu. Totul, treabă de o zi.

Cu insistenţe, cu rugăminţi, totul fu făcut exact aşa cum doream şi îmi amintesc şi acum de imensa

bucurie pe care o resimţii în prima seară, în pătucul meu, în odaia proaspăt văruită, singur, cu desăvârşire singur. În jurul clădirii vuiau vânturile, sirenele în portul depărtat răcneau, marea urla, eram ca suspendat în vijelie, plutind în noapte, descătuşat de oameni, de sanatorii… În odaie, de altfel, era un frig cumplit şi caloriferul nici nu se încălzea, deoarece până în colţul acela depărtat al clădirii era greu să mai ajungă vaporii fierbinţi. Îmi era frig, huia vântul, dar ce bine mă simţeam!

Pentru a-mi acorda o satisfacţie râvnită în luni de abstinenţă alcoolică, destupai o sticlă cu vin adusă pe ascuns şi o băui singur aproape toată. Era un vin din regiunile acelea, cu savoare de stepă, puţin acrişor însă ameţitor, destul de tare pentru a zăpăci cu totul pe cineva care nu era obişnuit cu el. Când isprăvii sticla, continuam să fiu suspendat în aer, însă ca o placă de gramofon care se învârte încetişor şi ronţăie o melodie măruntă undeva departe, zăpăcitoare şi greu de înţeles.

Era ca şi cum odaia ar fi băut şi dânsa. În port urla sirena prelung ca o fiară rănită, se oprea şi apoi iar urla din fundul plămânilor ei metalici. Când stinsei lumina, odaia se răsturnă parcă deodată, însă nu era o simplă răsturnare, ci un fel de detaşare haotică în vid cu un fel de deschidere permeabilă a pereţilor, prin care se scurgea în spaţiu toată materia ei şi toată materia mea omenească, nici odaia şi nici eu nu mai cântăream nimic. Eram un vuiet deschis, odaia un vuiet cubic cu pereţi sonori şi efemeri de întuneric, eu un vuiet interior şi bine definit ca o picătură de untdelemn plutind în vuietul de-afară.

Cât timp rămăsei astfel? Poate un ceas, poate câteva ceasuri şi probabil că adormii, în somnul acela ce nu era decât o continuare a vijeliei, care însă se petrecea acum puţin în afară de mine. În clipa când simţii împunsătura în ochi crezui că vreun element dezlănţuit se transformase în senzaţia exactă şi violentă care îmi prinsese pleoapa, şi timp de câteva secunde, în timp ce împunsăturile continuau în acelaşi

loc, cu aceeaşi intensitate, ele se transformară cu repeziciune în diverse ipoteze, din care una, sunt sigur şi îmi amintesc bine, era aceea a unui chirurg îmbrăcat cu totul în alb, lângă mine, înfigându-mi în ochi un bisturiu fin, lucios, ca un pumnal cu care ar fi vrut să-l străpungă. Cred că într-o secundă îmi explicai şi prezenţa chirurgului şi operaţia pe care o executa. Eram grav atins de o infecţie care trebuia ca să fie scursă prin ochi, nu era de aşteptat. Şi când mă trezii, căutai chirurgul în întuneric. În aceeaşi clipă însă simţii o atingere rapidă pe faţă şi când întinsei mâna atinsei ceva moale ce-mi scăpă imediat.

Cu cealaltă mână liberă aprinsei lumina şi atunci văzui alergând, pe marginea cuverturii, şoricelul care îmi ronţăise pleoapa. În acelaşi timp câţiva alţi şoricei speriaţi şi zăpăciţi de lumină alergară pe cuvertură lunecând în jos pe roţile căruciorului. În solitudinea odăii, ameţit şi îngreuiat de vin, cu capul plin de vise, în odăiţa aceea în care nimic nu mişca în primele momente, lucrul mi se păru de-un comic

extraordinar. Nu ştiu bine ce era comic; cred că mişcarea aceea rapidă de rostogolire a bulgăraşelor acelea care erau şoarecii vii, iuţeala cu care o zbugheau… Îmi venea să râd, eram amuzat, grozav de amuzat şi începui să caut şoriceii pe jos, mai întâi privind cu atenţie sub cărucior apoi, scoborând din pătuc şi începând să umblu prin odaie târându-mă pe cimentul rece.

În marginea zidului, acolo unde găurile fuseseră astupate mai toate erau din nou acum deschise, rotunde, beante şi negre. „Frumoase“, îmi spusei, şi apreciind găurile în felul în care doctorul meu aprecia fistulele şi spunea „Frumoasă fistulă, roşie, rotundă şi beantă…“ Cu un beţişor scormonii prin găuri, dar nimic nu se auzea şi niciun şoricel nu ieşea la chemarea mea.

Era un frig îngrozitor pe cimentul rece, dârdâiam cu putere, în acelaşi timp odaia văzută de jos mi se părea în multe locuri necunoscută, era adevărată

excursie în regiuni fantastice. Şi găurile, în faţa mea găurile negre şi rotunde îşi deschideau ochii de întuneric. Era ca şi cum m-ar fi privit din orbitele lor goale. Şi rămăsei mut de stupefacţie privind la ele. În faţa mea erau două ca nişte orbite cavernoase într-adevăr, ca şi cum m-aş fi găsit în interiorul unui craniu gol şi priveam prin orbitele uscate afară. Aha! asta era! Îmi amintii deodată totul. Până atunci unde îmi fuseseră minţile?

Într-o primăvară, în zăpada dezgolită departe de oraş, pe câmpiile dezgheţate cu gunoaie fumegânde în soare şi stârvuri, descoperii un cal mort ce fusese mâncat de lupi în iarnă şi putrezea acum în aerul călduţ şi umed al primăverii într-un zumzet de muşte şi de gândaci ce foiau în el.Totul era murdar, puturos, cărnuri stricate şi verzi cu lichide ce se scurgeau vâscos dintre muşchii putrezi, însă capul, ei bine capul era splendid, ca de fildeş, cu totul şi cu totul alb, insectele îl atacaseră mai întâi şi îi roseseră pielea până la os, lăsând un craniu superb cu dinţii

mari galbeni dezgoliţi, un straşnic bibelou artistic pentru o vitrină cu porţelanuri fine şi fildeşuri scumpe. În faţă găurile ochilor priveau negre la soarele halucinant şi la câmpia în descompunere. Era un craniu atât de curat şi de frumos, încât părea desenat şi într-adevăr se vedeau toate încheieturile dintre diferitele lui oase ca nişte splendide şi fine caligrafii scrise pe os cu o dexteritate şi un rafinament cât se poate de desăvârşit.

Şi cum nu mă gândisem la asta? Iată, astea erau găurile negre care mă priveau, care mă priveau pe dinăuntru. Eram în craniu, în craniul calului, în splendidul şi uscatul gol al oaselor lui uscate. Era odaia mea, o odaie ca oricare? erau crăpăturile pereţilor crăpături adevărate? În care colţ mă uitam regăseam craniul, interiorul de ivoriu şi oase, crăpăturile pereţilor nu erau decât încheieturile cu care se strângeau oasele. Şi rândul acela de obiecte galbene şi lungi, rânjind la mine erau cărţi sau dinţi? Erau dinţi, cu adevărat dinţii calului, şi eu eram în

craniu, în craniul lui. În spatele meu, departe, se întindea stârvul în putreziciune. Tot sanatoriul putrezea acolo alungit, cu totul descompus, cu coastele afară, foşnind de gândaci şi de viermi care îi rodeau stârvul. Şi nu numai gândacii îl rodeau, erau şi şoarecii care îl invadaseră şi care ronţăiau şi ei cu bucurie din hoit, din sanatoriul putred, plin de purulenţe şi de cărnuri descompuse, uitat în vijelie, sub croncănitul corbilor şi urletul vânturilor.

Eram pe ciment, dârdâiam de frig şi nu ştiam ce să fac.

Table of Contents

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX